Universiteit
Leiden
The Netherlands

Windvogel en Cupido: Herkomst en betekenis van Nederlands klinkende Khoisan namen in Zuid-Afrika

Grootscholten, Miriam; Graaff, Bart de

Citation
Grootscholten, M., & Graaff, B. de. (2025). *Windvogel en Cupido: Herkomst en betekenis van Nederlands klinkende Khoisan namen in Zuid-Afrika* (Vol. 52). Leiden: African Studies Centre Leiden (ASCL). Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/4251205

Version:	Publisher's Version
License:	Leiden University Non-exclusive license
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/4251205

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Windvogel en Cupido

Herkomst en betekenis van Nederlands klinkende Khoisan namen in Zuid-Afrika

Miriam Grootscholten
Bart de Graaff

africanstudies centre leiden

Universiteit Leiden
The Netherlands

Windvogel en Cupido

In liefdevolle herinnering aan Bart de Graaff

Windvogel en Cupido

Herkomst en betekenis van Nederlands klinkende Khoisan namen in Zuid-Afrika

Miriam Grootscholten
Bart de Graaff

DutchCulture

Occasional Publication 52

Gepubliceerd door:
Afrika-Studiecentrum Leiden
Postbus 9515
asc@asc.leidenuniv.nl
www.ascleiden.nl

Ontwerp omslag: Gijsbert Raadgever | Akimoto
Ontwerp binnwerk: Sjoukje Rienks, Amsterdam
Omslagfoto:
Boven: *Zicht op de Kaap*, prent vervaardigd rond 1750 door Jacques-Nicolas Bellin.
Onder: *Jan van Riebeeck landt in Tafelbaai in 1652*, getekend rond 1850 door Charles Bell.

Gedrukt door Ipskamp Printing, Enschede

De auteur heeft alle mogelijke inspanningen gedaan om degenen op te sporen die copyrights hebben op het materiaal in deze publicatie. In gevallen waarin deze inspanningen niet succesvol zijn geweest, verzoekt de uitgever te communiceren met de houders van copyrights, zodat gepaste verantwoording kan worden vermeld in toekomstige stukken, alsmede om andere zaken rondom toestemming te regelen.

ISBN: 978-90-5448-206-5

© 2025 Miriam Grootscholten, Bart de Graaff

Voorwoord

Afrikaanssprekende gemeenschappen werden onder kolonialisme en apartheid Kleurlingen, Kaapse Kleurlingen, Boesmans of Hottentotten genoemd. De naam die ze zichzelf geven is San of Khoi-Khoin en Khoisan. In contacten met deze mensen blijkt steeds weer dat er een sterke behoefte bestaat aan 'identiteitsvinding', aan een zoektocht naar hun wortels.

Een eerste aanzet tot identiteitsvinding kan ons inziens het best gedaan worden door onderzoek te doen naar de herkomst en betekenis van familienamen. De spelling was nog niet gestandaardiseerd in de 19e eeuw, vandaar dat er van veel namen meerdere spellingsvarianten voorkomen. Uit deze eerste inventarisatie blijkt dat een deel van inheemse familienamen terug te voeren is naar de tijd van de VOC. Denk aan Nederlandse namen als Bloem, Neels en Van Wyk. Uit deze periode stammen ook slavennamen die familienamen geworden zijn – Fortuin, Galant, Geluk (deze kwamen ook in Suriname voor). Een andere groep is die van de Nederlands klinkende namen als Doeksteen, Klapmuts en Rondganger. En ook zijn er oude inheemse clannamen die door de Khoi zelf werden vertaald naar het Kaaps-Hollands: Hoogstaander, Papier, Buffelbout.

Dit onderzoek concentreert zich mede op een stuk tot nog toe onontgonnen gedeeld immaterieel cultureel erfgoed van Nederland en Zuid-Afrika. Niet eerder zijn de historische en culturele banden van de *bruin gemeenskap* in Zuid-Afrika met het koloniale verleden van Nederland in beeld gebracht. Voor het slavernijverleden in de VOC tijd, dat onlosmakelijk verbonden is met de geschiedenis van de Khoisan, geldt hetzelfde.

Op deze plaats wil ik ook ruimte nemen voor een dankwoord: op de cover van dit onderzoek staan twee namen; onder dit dankwoord slechts één. Bart de Graaff is in maart 2024 in zijn geliefde Zuid-Afrika overleden. We waren samen al flink gevorderd met dit onderzoek en Bart zou niet anders gewild hebben dan dat het Khoisan-namenproject afgerond zou worden.

De voltooiing van dit onderzoek zou onmogelijk zijn geweest zonder de steun en het vertrouwen die ik kreeg. Ten eerste het vertrouwen van Conny, Han en Sophie de Graaff, die de hoop uitspraken dat ik dit onderzoek in de geest van Bart zou afronden. De praktische, morele en vooral vriendschappelijke steun van Harry Wels van de Vrije Universiteit waren voor mij onontbeerlijk en maakten

het proces lichter. Geert Snoeijer stelde zijn portretten ruimhartig beschikbaar. De contactpersonen van Bart in Zuid-Afrika volgden de vorderingen nauwgezet. Ook dank aan Dutch Culture, de Nederlandse ambassade in Pretoria, de Afrikaanse Taal-en Kultuurvereniging (ATKV) en de Afrikaanse Taalraad, die mij de ruimte gaven.

Mijn dank en genegenheid gaan vooral uit naar Bart, de reus op wiens schouders ik mocht staan en voor wie ik dit onderzoek, waar hij zo begeesterd aan werkte, mocht afmaken.

Miriam Grootscholten
Amsterdam, april 2025

Inhoud

Inleiding 11
- Khoi-Khoin en San 11
- Onzichtbare mensen 12
- Herdenkingsjaar slavernijverleden 12
- Gedeeld cultureel erfgoed 13
- Eerste aanzet 13
- Groepsnamen 14

Adonis 15
Afrikaner 16
Baadjie – Baadjies 18
Baartman 19
Bali – Van Bali, Van Balij 21
Barends – Barendse 23
Bitterbos – Bitterbosch 24
Bloedoog 25
Bloem 26
Booi – Booy 27
Briekwa – Brikwa 28
Buffelbout – Buffelboud – Buffelbaut 29
Campher – Camfer/ Kamfer 31
Constabel– Konstabel 32
Courasie – Koerasie 33
Cupido – Kupido 34
Danster 36
Dikkop – Dickop 37
Esau – Ezau 38
Farao – Faro/Pharo 39
Fortuin – Fortuyn 41
Fredericks – Frederiksz/Frederiks 42
Galant – Gallant 44
Geduld 45
Goeieman – Goeyeman – Goeiman of Hooyman 46
Goliat – Goliath 47
Gouda 48
Griqua – Griekwa 49

Haai 50
Hakskeen 51
Hannibal – Honebal 52
Hesqua – Heskwa 54
Hoogstaander – Hoogstander 55
Jager – Jagers 56
Jantjies – Jantjes 57
Jefta – Jephta 58
Jood 60
Kaapman 61
Kaars – Kars 62
Karolus – Caroles/Carolus 63
Kats – Kat 64
Kivido – Kivedo – Kividoe 65
Kiwiet – Kiviet – Kivit 66
Knecht 67
Kok 69
Koopman – Koopmans – Coopman – Coopmans 71
Korana – Koranner– Koranna 72
Kraalshoek 73
Labberlot 75
Links 76
Lucas – Lukas 77
Magerman 78
Malgas 79
Massouw 80
Matroos – Mattroos 81
Meintjies – Meintjes 82
Mentor – Mentoor 83
Miggel – Migel 84
Mintoor – Mintor 85
Oerson – Orsson – Orson 86
Oorlam – Orlam 88
Papier 89
Pedro 90
Pienaar 91
Pofadder 92
Renoster – Rhenoster 93
Rondganger 94
Ruiter – Ruijter – Ruyter 95
Seekoei – Seekoe – Zeekoe 96

Skerpioen 97
Slaparm 98
Solomon – Salomon 99
Spaas 100
Speelman 101
Springbok 102
Stoffels 103
Stuurman 104
Taaibosch 105
Titus – Tieties 107
Trantaal – Terrental – Trentaal – Tarentall 108
Trompetter 109
Uithaalder – Uithaler 110
Valentyn – Valentijn 111
Van Wyk 112
Velskoen 114
Vigilant 115
Vilander 116
Visman – Fishman 118
Vogelstruis – Volstruis 119
Volmink – Velmink 120
Waterboer 121
Wildschut 123
Windvogel – Wintvogel 124
Witvoet 126
Yzerbek – Yzerbeck 127

Namen van dagen 129

Maandnamen 131

Bronnen 135
Online bronnen 137

Inleiding

Goedhart en Koopman, Wildschut en Bootsman. Zomaar een paar Nederlandse achternamen die ook in Zuid-Afrika voorkomen. Of, beter gezegd: Nederlandse namen die daar zijn terechtgekomen in de jaren 1652-1795, toen Kaap de Goede Hoop een wingewest was van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). Omdat maar weinig VOC-dienaren moeite deden iets van de taal van de inheemse bevolking te leren, kregen hun leiders Nederlandse of Nederlands klinkende namen toebedeeld. Soms neutraal, zoals de hierboven vermelde Bootsman en Wildschut, maar soms ook niet. Zo zijn Bochel, Dikkop en Platneus alle drie mogelijk waarheidsgetrouwe, maar niet bepaald complimenteuze voorbeelden.[1]

Khoi-Khoin en San

De inheemse bevolking van Kaap de Goede Hoop bestond rond het midden van de 17e eeuw uit veehoudende Khoi-Khoin en kleine clans van jagers/verzamelaars, de San.[2] Beide groepen, hier verder Khoisan[3] genoemd, werden al in de eerste vijftig jaar van de Kaapkolonie diep het binnenland ingedreven. De landhonger van de Nederlandse kolonisten, meestal veeboeren, speelde hierbij de belangrijkste rol. De Khoisan waren niet opgewassen tegen de vuurwapens van de kolonisten en raakten stukje bij beetje hun traditionele weide- en jachtgronden kwijt. Daarnaast leidden langdurige droogte, veeziekten en een pokkenepidemie in de vroege 18e eeuw tot een vrijwel volledig sociaaleconomisch verval van Kaapse Khoi-Khoin stammen.[4]

In de 18e eeuw trokken groepen Khoisan naar de grenzen van de Kaapkolonie of daar net overheen. Sommigen van hen werden Oorlams genoemd, wat betekende dat zij Nederlands spraken en over paarden en vuurwapens beschikten.[5] Anderen noemden zichzelf Basters, mensen van gemengde Khoisan-Europese komaf; hun

1 E.C. Godée Molsbergen, *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd. Deel II. Tochten naar het Noorden 1686-1806*. Den Haag 1916. https://www.dbnl.org/tekst/gode006reiz02_01/, p. 9, 13.

2 Khoi-Khoin betekent 'Ware mensen'. De San werden door de Khoi-Khoin Sonqua en door de kolonisten 'Boschjesmans' genoemd.

3 Over de benaming Khoisan is een debat gaande: varianten als Khoi-san en Khoe-San zijn eveneens gebruikelijk. In dit onderzoek mengen wij ons hier niet in en wordt de naam Khoisan gevoerd.

4 A.B. Smith, Khoikhoi susceptibility to virgin soil epidemics in the 18th century, *South African Medical Journal* 75, 7 Jan 1989, p. 24-25.

5 Van het Maleise *orang lama*, 'wijze man'.

cultuur en leefwijze waren niet wezenlijk anders dan die van blanke veeboeren. Omdat zij handel dreven met de kolonie en Nederlands de handelstaal was, namen verschillende Khoisan clans naast hun inheemse naam ook Nederlandse namen aan: voorbeelden zijn onder meer de *?Xani?'ais* (Papieren) en de //Ũte//'ais (Springbokken). In een aantal gevallen werden deze clannamen later familienamen.

Onzichtbare mensen

Tenzij het om vooraanstaande personen gaat, is het vaak onmogelijk om individuele Khoisan op te sporen die leefden in het Zuid-Afrika van de 18e eeuw. Ze ontbreken vrijwel geheel in de doop-, trouw- en begraafboeken van de Nederduitse Gereformeerde Kerk (NGK), omdat die pas veel later gemeentes stichtte aan de oost- en noordgrens van de Kaapkolonie, waar de meeste Khoisan woonden.

Vanaf 1800 werd deze papieren onzichtbaarheid deels opgeheven. Dat had te maken met een evangelische opwekkingsbeweging in Europa, die leidde tot het stichten van vooral Engelse en Duitse zendingsposten overzee – ook in de Kaapkolonie.[1] De zendelingen werkten te midden van de Khoisan en de Basters en hielden nauwkeurig bij wie zij doopten en wie zij trouwden. Uit hun registers blijkt dat een aanzienlijk aantal weggelopen slaven zich destijds al bij de Khoisan had aangesloten; familienamen als Titus, Nero, January en Moses wijzen daarop.[2]

Herdenkingsjaar slavernijverleden

De geschiedenis van de VOC in Zuid-Afrika is geen fraai verhaal. De inheemse Khoisan verloren hun grond en hun traditionele stamverbanden dankzij de kolonisten. Velen van hen restte geen andere keus dan als herders, landarbeiders of huisbediendes voor de kolonisten te gaan werken. Datzelfde gold voor de naar schatting 60 000 slaven uit Afrika en Azië die door de VOC naar de Kaapkolonie werden verscheept.

Tijdens het Herdenkingsjaar Slavernijverleden (1 juli 2023 - 21 juli 2024), stond Nederland stil bij de rol die het gespeeld had in de internationale slavenhandel. De aandacht richtte zich echter vrijwel uitsluitend op de trans-Atlantische slavenhandel tussen Afrika en Amerika. Het feit dat slavernij ook een belangrijke

1 Tot dan had alleen de Evangelische Broedergemeente een zendingspost (Genadendal) gesticht in de kolonie.

2 Dit gold met name voor de Griekwa – zie K. Schoeman, *The Griqua Captaincy of Philippolis 1826-1861* (Pretoria 2002).

rol speelde ten tijde van het VOC-bewind over de Kaap bleef helaas veelal buiten beeld. Deze studie probeert iets van die leemte op te vullen.

Gedeeld cultureel erfgoed

De geschiedenis van de slavernij in Zuid-Afrika kan niet los worden gezien van die van de Khoisan. Zoals hiervoor al gezegd, werden uit de Kaapkolonie ontsnapte slaven vaak opgenomen in verschillende Khoisan groepen. Zo was de stamvader van de Griekwas bijvoorbeeld een *jong* (slaaf) die rond het jaar 1710 *van sijn meester gefugeert* was.[1]

Het koloniale verleden klinkt nog altijd door in het heden. De contacten tussen Nederlanders en Khoisan hebben een vrijwel vergeten maar belangrijk gedeeld immaterieel cultureel erfgoed nagelaten: familienamen, of achternamen. Veel mensen van Khoisan afkomst dragen vandaag de dag nog Nederlandse, Nederlands *klinkende* of vernederlandste achternamen.[2]

Een familienaam maakt deel uit van dit erfgoed omdat er niet alleen uit blijkt waar iemand vandaan komt, maar ook of er sprake is van culturele beïnvloeding van buitenaf. Een mooi voorbeeld daarvan is dat Korana kaptein[3] Ausahab zijn zoon en opvolger Gert Jager noemde; toen Jager in 1838 gedoopt werd door het Berlijnse Zendingsgenootschap kreeg hij bij die gelegenheid de nieuwe naam Jacobus Müller.[4]

Eerste aanzet

Dit immateriële culturele erfgoed is niet eerder in kaart gebracht en deze studie is bedoeld als eerste aanzet daartoe. Wij hebben een lijst van 150 Khoisan achternamen verzameld, uit geschiedenisboeken, academische verhandelingen, historische reisbeschrijvingen en reisjournalen, 19e-eeuwse memoires en tientallen gesprekken met Khoisan in de jaren 2015-2016.[5] Van die namen hebben wij de herkomst en betekenis onderzocht in historisch-taalkundige studies, etymologische woordenboeken, historische woordenboeken en gedigitaliseerde archieven

1 K. Schoeman, 2002, p. 9.

2 Achternamen raakten pas in de VOC-tijd in gebruik, aanvankelijk slechts bij kolonisten en als toponiem bij slavennamen. Voorbeelden zijn onder meer: Balie, Malgas, Van Bengalen, en Van Malacca.

3 Kaptein is de benaming voor een stamhoofd van een Khoi-khoin clan, die stamt uit het begin van het VOC-tijdperk.

4 J.A. Engelbrecht, *Korana*, 1936, p. 52.

5 Veel van deze gesprekken zijn verwerkt in: B. de Graaff, *Ware mense* (Pretoria, 2017).

en taalkundige bronnen. De namen komen in verschillende spellingsvarianten voor omdat de officiële Afrikaanse spelling pas sinds 1915 bestaat. Bij elke naam hebben we aangegeven of die oorspronkelijk Nederlands is of inheems Zuid-Afrikaans.

De lijst is – natuurlijk – verre van compleet. Omdat wij ons specifiek richten op het met Nederland gedeelde cultureel erfgoed, zijn uit het Engels afkomstige Khoisan familienamen bijvoorbeeld niet opgenomen. Slavennamen wel, als de naamdragers na de afschaffing van de slavernij (1834) in de archieven tenminste omschreven worden als Khoisan. Van een aantal namen uit onze lijst hebben wij de betekenis en herkomst niet kunnen achterhalen; het gaat hier onder meer om zeldzame namen als Gamkyp en Voorlyf, maar ook om de veelvoorkomende familienamen Slambert en Boesak. Hopelijk kan deze lijst in de toekomst verder aangevuld worden.

Groepsnamen

Onder kolonialisme en apartheid werd de Zuid-Afrikaanse bevolking op grond van huidskleur in verschillende categorieën opgedeeld, met als belangrijkste *zwart*, *wit* en *bruin*. Onder het kopje *Ras/Race* werd in overlijdens- en huwelijksaktes in de 19e en 20e eeuw soms Griekwa Korana of Nama geschreven, maar veel vaker *Hottentot* en *Boesman.* Beide zijn namen die tegenwoordig als discriminerend en racistisch worden beschouwd; daarom houden wij in deze studie voor beide groepen het woord Khoisan aan.[1] Waar onder *Ras/Race* niets staat, hebben wij aanvullende bronnen gebruikt en gekeken naar waar een gebeurtenis plaatsvond. Als dat op een zendingspost in of aan de grens van de Kaapkolonie was, gaan wij ervan uit dat het om Khoisan ging. Of om Basters: aangezien er zowel in Zuid-Afrika als in Namibië vandaag de dag nog altijd mensen zijn die zichzelf zo noemen, gebruiken wij die benaming ook in deze publicatie.[2]

1 Met als belangrijke uitzondering de namenlijsten van het Corps Pandoeren (1793) en de namenlijst van het Corps vrije Hottentotten (1803). Het woord Khoisan werd in de jaren 1920 voor het eerst gebruikt door de Duitse antropoloog Leonhard Schulze.

2 Met name in de Dawid Kruiper *munisipaliteit* in de Kalahari en in Rehoboth (Namibië).

Adonis

Vroegste vermeldingen in de archieven: op 13 januari 1825 trouwt Agnes Adonis in Groenekloof met August Wilms.[1] In 1835 overlijdt Solomon Adonis in Uitenhage, Graaff Reinet. Hij was wagenmaker. 'Free Black', staat tussen haakjes achter zijn naam.[2]

In 1838 trouwt Kose Adonis met Hannah Stuurman in district Albany. 'Persons of colour', zo wordt vermeld.[3]

De naam Adonis komt niet voor in de namenlijst van slaven in koopaktes van 1658-1725, maar wel in combinatie met slavennamen, zoals November Adonis[4] of September Adonis.[5]

In Slavenregisters van Suriname komt de naam wel veelvuldig voor.[6]

Betekenis: Adonis is een figuur uit de Griekse en Fenicische mythologie. De naam van deze godheid komt van het Fenicische Adon, dat 'heer' betekent. Net als bij de Fenicische Adon werd met Adonis de geliefde van de godin aangeduid, een jaarlijks stervende en herrijzende god. Adonis was de geliefde van Aphrodite of Venus.

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for August Wilms and Agnes Adonis, 13 Jan 1825.
2 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Solomon Adonis, 15 Apr 1835.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Kose Adonis and Hannah Stuurman, 22 Jul 1838.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for November Adonis and Willemina Maria Lewis, 25 Jul 1843.
5 Methodist Parish Registers, 1822-1996, entry for September Adonis and Leah, 20 February 1849.
6 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/.

Afrikaner

Nederlandse naam voor de Oorlam Nama clan *//Aixa-/ain*, een woord dat vertaald kan worden als 'mensen met vuurwapens' of 'het krijgszuchtige volk'. De naam werd voor het eerst gebruikt in 1761.1 Stamvader was Oude Ram Afrikaner uit het district Roodezand (ca. 1690 – ca. 1760). Hij was een man van gemengde Cochoqua Khoe en Afrikaans-Aziatische slavenafkomst. Deze familie was de stichter van de eerste gemeenschap en het eerste volk dat zichzelf Afrikanen noemde in Zuid-Afrika.[2] Zijn zoon Klaas (!Garuhamab) werd in 1792 door de koloniale overheid beloond met buskruit en kogels voor zijn strijd tegen de San.[3] Klaas' opvolger, Jager Afrikaner (*/Hom/aramab*), leidde zijn stamleden rond het begin van de 19e eeuw naar het huidige Namibië. Daar vestigden zij zich uiteindelijk in */ai//gams* ('vuurwater'), het latere Windhoek.[4]

De naam Afrikaner/Africander werd ook gegeven aan in de Kaapkolonie geboren mensen van gemengde Khoi-, Europese en slavenafkomst. Op de namenlijst van *Hottentot-soldate wat op 2 februarie 1805 uit die battaillon Hottentotsche ligte infanterie gedros het*, staat de naam van Oerson Afrikaander.[5]

Eerste vermelding als familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk van Piet Afrikaner en Trien David, in Salem (Albany), op 9 mei 1819.[6]

Afrikaner is inheems Zuid-Afrikaans en komt niet voor als slavennaam.

Zie ook: Oorlam, Kok

1 G.S. Nienaber, *Khoe-Khoense Stamname. 'n Voorlopige verkenning.* (1989) p. 95, 100-102.

2 Camissa Museum, Cape Town. https://camissamuseum.co.za/index.php/7-tributaries/5-maroons-orlam-drosters/jager-afrikaner-of-the-orlam-afrikaners.

3 Hij richtte een bloedbad aan waarin 113 San omkwamen, zie: M. Upham, 'Dutch reward (20 November 1792) Klaas Afrikaner / !Garuhamab as colonial collaborator for massacring 113 'San' (Bushmen) and taking 20 prisoners', posted on November 20, 2021,

4 P.E. Raper, L.A. Möller, L.T. du Plessis, *Dictionary of Southern African Place Names* (Johannesburg 2014), p. 545.

5 J. de Villiers, *Hottentot regimente aan die Kaap 1781-1806.* Stellenbosch 1969 (masterscriptie) p. 310.

6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Piet Afrikaner and Trin David, 9 May 1819.

Soldaat van het Corps van vrije Hottentotten. Lady Anne Barnard

Baadjie – Baadjies

Ook geschreven als Baatje of Baatjoe. Van het Maleise woord *Badjoe* – kledingstuk voor het bovenlichaam door Oosterlingen gedragen en later ook door Europeanen, vooral door zeelieden.[1] Oorspronkelijk een bijnaam voor iemand met een kenmerkende kledingdracht – in dit geval een baadjie – of een beroepsnaam voor de vervaardiger ervan.[2]

In 1833 vestigden zo'n tweehonderd Basters – nakomelingen van inheemse Khoi-Khoin, slaven en Europese kolonisten – uit de toenmalige Kaapkolonie zich op de zendingspost Platberg aan de Caledon Rivier (Vrystaat). Hun leider was kaptein Carolus Baatje. Na jaren van spanningen met de Basuto, werd Platberg in 1865 ontruimd. Het is niet bekend waar en wanneer Carolus Baatje geboren en overleden is.[3]

In de namenlijst van slaven die tussen 1658 en 1725 in Kaapse koopaktes worden vermeld, komt één Badjoe en één Baatje voor.[4] De eerste vermelding als familienaam in een archief: Rosina Baatjies, geboren in 1795, overleden in augustus 1824 in Riversdal.[5]

Baatje komt ook in Nederland voor, zij het sporadisch – in 2007 droegen slechts 131 mensen deze achternaam. Het Nederlandse Baatje is afgeleid van de meisjesnaam Beatrix ('gelukbrengster').[6] Er is geen verband met de Zuid-Afrikaanse familienaam.

---

1 G.J. van Wyk (red.), *Etimologiewoordeboek van Afrikaans* (Stellenbosch 2003), p. 30.

2 CBG Familienamen, lichaam en kleding, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?info=kenmerk&kenmerk=lichaam+en+kleding&nfd_naam=Mantel&gba_lcnaam=&operator=ew&taal=.

3 T.H. Hunt, The Platberg Wesleyan Mission Station, 1833-1865: A landscape revealed (PhD dissertation, Univ. of Witwatersrand, Johannesburg 2020), p. 13, 37-38.

4 J.L. Hattingh, https://journals.co.za/doi/pdf/10.10520/AJA02590190_492, p. 14.

5 Church of the Province of South Africa, Parish Registers, 1801-2004, entry for Rosina Baatjies, 24 Aug 1824.

6 Meertens Instituut, https://www.meertens.knaw.nl/nvb/verklaring/naam/Baat. Ook: CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=baatje&gba_naam=Baatje&nfd_naam=Baatje&operator=eq&taal=.

Baartman

Vroegste vermelding in de archieven: Maarten Baartman, oorspronkelijk Baateman, uit Oldenburg, Duitsland. Hij kwam in 1752 als matroos aan op de Kaap. In 1756 werd hij burger en later eigenaar van een café. Hij overleed in 1787. Een volgende vermelding is die van Jan Frederik Baartman uit Hannover, Duitsland. Hij trouwde in 1801 met Huybregtje Koegelenberg. Een andere Baartman was Johannes Arnoldus Baartman uit Amsterdam, Nederland, die in 1821 trouwde met Judith Aletta Wolff van Kaapstad.

Het is niet evident dat een van deze stamvaders ook stamvader van de inheemse tak is. Wikar sprak al in 1778 van de oude Gouzep of Baartman, wat *deur 'n seekoei in sy been gehap is*.[1]

Op de *Naamlys van die Corps Pandoeren* uit 1793 staat Jaantjie Baardman bij de *Hottentot manskappe*.[2]

Sarah Baartman, beter bekend als Saartjie, werd in 1789 geboren als Hottentot vrouw. Zij leidde een dramatisch leven waarin ze onder andere geketend in een kooi tentoongesteld werd in Groot-Brittannië. Vervolgens werd ze naar Parijs gebracht waar ze wederom werd behandeld als een dier. Ze overleed daar in 1815.[3] De resten van haar lichaam, die voor wetenschappelijk onderzoek op sterk water waren gezet, werden pas in 1994 door Nelson Mandela terug naar huis gebracht.[4] Daar kreeg ze alsnog een begrafenis.[5]

Rond 1797 werd Ezau Baartman geboren. Hij was volgens de overlijdensakte Hottentot en overleed bijna 100 jaar later in Waaihoek.[6]

Betekenis: Bij de eerste Baartmans, die uit Europa, was de naam afgeleid van de oude mannenvoornaam Bate en was het dus een patroniem. Bij Gouzep ging het echt over de haargroei in het gezicht.

---

1 Nienaber 1989, p. 793.

2 De Villiers 1969, p. 295.

3 Historiek, https://historiek.net/saartjie-baartman-hottentot-venus/70311/.

4 Zie ook: Diana Ferrus, *I've come to take you home* (1998).

5 Find a Grave Index, http://www.findagrave.com Sarah Baartman; Burial, Hankey, Sarah Baartman District Municipality, Eastern Cape, South Africa, Sarah Baartman Burial Site; citing record ID 233105637.

6 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Ezau Baartman, 28 Nov 1896.

Sarah Baartman, beter bekend als Saartjie

Bali – Van Bali, Van Balij

De naam Van Bali, Van Balij, kwam al vroeg voor aan de Kaap. Op 1 mei 1665 werd Marie van Bali verkocht door Zacharias Wagenaer aan Johannes Coon.[1]

Op 23 december 1661 kwam het schip Marseveen met de retourvloot van Batavia met 15 slaven aan boord, onder wie Baddou van Bali.[2]

Aron van Bali was in 1685 op Bali geboren. Hij trouwde in 1742 met Rosetta van Bengale, een vrijgemaakte slavin. In 1739 was hij nog haar eigendom; ze heeft hem vrijgemaakt.[3]

In 1748 wordt Dina van de Kust gedoopt. Arent van Bali is getuige.[4]

Jan Balij en Catharina Elisabeth Zink laten hun dochter dopen in 1808 in Graaff Reinet: ze heet Margaretha Elisabeth.[5]

Charlotta Bali trouwt met Ferdinand Armoed in 1836 op de missiepost Enon, District Uitenhage.[6]

Lijs Bali overlijdt in 1897 in Barkly West. Ze was een 58 jaar oude Griqua-vrouw.[7] Bij andere Bali's staat in latere jaren als ras ook Fingo (de amaMfengu, Xhosa voor 'daklozen'), Kaffer en Xhosa.

In Nederland kwam de naam ook voor; de vroegste was Thieleman Bali die in 1680 in de Zuiderkerk in Amsterdam werd begraven. Verder waren er nog een paar honderd, voornamelijk in Delft, maar de naam is nu zo goed als uitgestorven. Deze tak heeft volgens het CBG niets van doen met het Indonesische eiland.[8]

---

1 A.J. Boëseken, *Slaves and Free Blacks at the Cape* (Cape Town 1977) p. 126.
2 Delia Robertson, *The First Fifty Years Project*. https://www.e-family.co.za/ffy/i1.htm#s135.
3 Idem.
4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Dina Van De Kust and Arent Van Bali, 21 Jul 1748.
5 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Margaretha Elisabeth Balij and Jan Balij, 10 Jan 1808.
6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Ferdinand Armoed and Charlotta Bali, 13 Jul 1836.
7 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Lys Bali, 11 Mar 1897.
8 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/.

De VOC-opvarenden met de naam Bali of van Balij zijn geen van allen aan de Kaap gebleven.[1]

Betekenis: Toponiem, eiland van Indonesië.

1 Nationaal Archief, *VOC-Opvarenden.* https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt.

Barends – Barendse

Patroniem, zoon van Barend. Ook geschreven als Berends. Naam van een niet langer bestaand Griekwa kapteinsgeslacht. Barend Barends (ca. 1770-1839) was een succesvolle veeboer en ivoorhandelaar.[1] In 1809 werd hij samen met zijn neef, Adam Kok II, door de koloniale overheid benoemd tot kaptein van Klaarwater (het latere Griekwastad). In 1831 leidde Barends een commando tegen de Ndebele van koning Mzilikazi. Zijn troepen werden echter vernietigend verslagen en daarmee was Barends' politiek-militaire rol uitgespeeld.

De familienaam Barends is door VOC-kolonisten naar de Kaap gebracht. Tussen 1652 en 1702 vestigden negen mensen met de namen Barents, Barendts en Barendtsz zich als vrijburgers in de toenmalige VOC-kolonie.[2] Eerste vermelding in een archief: het huwelijk tussen Hendrick Barendtsz en Maria Winkelhausen, ca. 1672.[3]

De oudste vermelding van Barends als Khoisan (Griekwa) familienaam: de doop van Klaas Barends, 33 jaar, in Klaarwater op 22 november 1807.[4] Een bijzondere akte is die van het overlijden van Pete (Piet?) Barends op 30 augustus 1880. Piet werd in 1801 geboren in Namakwaland als zoon van Klaas Barends en Elsa Kok.[5] Klaas Barends had een broer, Piet, die mogelijk de vader was van Barend Barends; sluitend bewijs hiervoor ontbreekt echter.

---

1 B. de Graaff, *Barend Barends die vergeten kaptein van Danielskuil*. Paternoster 2019, p. 12 en p. 85, n2.

2 First Fifty Years, https://www.e-family.co.za/ffy/i1.htm#s205.

3 First Fifty Years, https://www.e-family.co.za/ffy/g6/p6705.htm.

4 K. Schoeman, *Griekwastadse doopboek* 1807-1824 (Kaapstad 2007), p. 11. Klaarwater werd pas vanaf 1813 Griekwastad genoemd.

5 Cape Province, Kimberley, Probate Records of the Supreme Court, 1871-1937, National Archives of South Africa, Cape Town Archives Repository, Cape Town. In het Griekwastadse doopboek (p. 12) wordt de doop vermeld van Petrus Berends, zoon van Klaas Barends en Eva Kok, geboren op 9 juni 1803.

Bitterbos – Bitterbosch

Vertaling van */Gumtena*, een geneeskrachtig kruid dat vroeger in de volksgeneeskunde onder meer gebruikt werd als purgeermiddel.[1] Al in de 18e eeuw was */Gumtena* echter ook de benaming voor een clan van gemengde Kats Korana en San afkomst (zie ook: Kats).[2] Het woord 'bitter' zou volgens de overlevering verwijzen naar het geloof dat het bloed van een vrouw die buiten de eigen clan trouwt onrein (bitter) wordt.[3]

Onder kaptein ≠*Nū:seb*, die de Europese naam *Swarts* aannam, mengde de Bitterbos clan zich aan het eind van de 18e eeuw met de ≠Nū//'ai*s* – het zwarte volk.[4]

De oudste vermelding van Bitterbosch als Khoisan familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk tussen Booyack Bitterbosch en Leta Kok, op 2 november 1880 in Kenhardt [?].[5] De oudste vermelding van de achternaam Bitterbos is de overlijdensakte van Paul Bitterbos, Koranna, Hope Town, 15 mei 1899; geschatte leeftijd 100 jaar.[6]

In Nederlandse archieven is slechts één keer melding van de naam gedaan: Jannetje Bitterbos was in 1805 getuige bij een doop.[7]

---

1 M. Du Plessis, *Kora: A Lost Khoisan Language of the Early Cape and the Gariep*. Pretoria and Cape Town, 2018, p. 351. G.S. Nienaber, p. 452. De Chironia baccifera wordt ook aambeibossie genoemd.

2 J.A. Engelbrecht, *The Korana* (Cape Town 1936), p.17: het ging hier specifiek om de Kats Korana.

3 S. Gabie, p. 48, 49-50.

4 Engelbrecht 1936, p. 48.

5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Booyack Bitterbosch and Leta Kok, 2 Nov 1880.

6 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Paul Bitterbos, 15 May 1897.

7 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/nfb/index.php.

Bloedoog

Afrikaans/Nederlandse vertaling van *Auxamûb*. Bloedoog verwijst naar een fysieke eigenschap van de eerste naamdrager, in dit geval mogelijk naar gesprongen adertjes in het oog of een bloeddoorlopen oog. *Auxamûb*, Afrikaanse naam Karel Bloedoog, was *onderkapityn van den Veldschoendragers* vanaf ongeveer 1880 tot 1894 – mogelijk langer.[1] Hij diende onder de kapteins Karl Hendrik (*!Naníb #Kharib #Arisemab*), Hans Hendrik (*!Hao-khom gaib !Nanimaben*) en Jan Hendrik (*!Kharab !Hao-khomab*).[2] Er zijn brieven aan en van Karel Bloedoog bewaard gebleven.[3]

De eerste vermelding in een archief als Khoisan familienaam: op 19 januari 1926 overlijdt Mossie Bloedoog te Abiqua Puts, Gordonia. Geschat geboortejaar 1836.[4]

1 Klaus Dierks 2003, *Biographies of Namibean Personalities*, https://www.klausdierks.com/Biographies/Biographies_B.htm.

2 Idem.

3 E.G. van der Merwe, *Die ontwikkeling, stand en toekoms van Afrikaans in Namibië*, (ongep. PhD dissertatie), Potchefstroom 1989, p. 27.

4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Mossie Bloedoog, 19 Jan 1926.

Bloem

Afgeleid van de persoonsnaam Blommert of Bloemaart.[1] In Zuid-Afrika zowel een Europese achternaam als de naam van een Korana kapteinsgeslacht. Stamvader van laatstgenoemde was de uit Duitsland afkomstige Jan Blum, vernederlandst naar Bloem, die rond 1786 vluchtte uit de Kaapkolonie nadat hij zijn vrouw Christina Diedericks of haar minnaar had vermoord.[2] Hij vestigde zich ten noorden van de Oranjerivier, trouwde met meerdere Korana vrouwen en wist zich op te werken tot kaptein van de *//Ũte//'*ais (Springbok clan).[3] Hij stierf in 1799 en werd opgevolgd door zijn zoon – eveneens Jan Bloem genaamd. In de loop van de negentiende eeuw werd de clan steeds kleiner door (verloren) oorlogen en door het feit dat een flink aantal van hen – waaronder leden van de Bloem familie zelf – zich aansloot bij andere clans of stammen. Zo waren, toen Griekwa kaptein Adam Kok III in 1861 van Philippolis naar Griekwaland-Oost (Kokstad) trok, Jafta, David, Apollus en Bloem Bloem onder zijn volgelingen.[4]

Eerste vermelding als achternaam in een archief van de burgerlijke stand: het huwelijk tussen Adam Bloem en Griet Plat, gesloten te Swellendam op 1 februari 1841. De akte vermeldt: 'married de facto about 16 years back.'[5]

Er zijn ruim drieduizend Nederlanders met de familienaam Bloem; er is geen verband met het Korana kapteinsgeslacht.

Zie ook: Springbok

1 De Nederlandse familienamenbank noemt als mogelijke verklaringen: patroniem, adresnaam en metonymische beroepsnaam. Zie: https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Blom&nfd_naam=Blom&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=.

2 SABW 3, p. 75.

3 Engelbrecht 1936, p. 22, 55-57. De naam kwam mogelijk van het succes waarmee op springbokken gejaagd werd.

4 Engelbrecht 1936, p. 64.

5 §Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Adam Bloem and Griet Plat, 1 Feb 1841

Booi – Booy

Beroepsnaam. Afgeleid van het woord 'bode' in de betekenis van 'knecht' of 'boodschapper' – iemand die door een ander gezonden een tijding of bevel overbrengt.[1]

In de koloniale tijd, vanaf 1652, ontstonden in Zuid-Afrika veel varianten van deze familienaam: Geelbooi, Vaalbooi, Witbooi en Zwartbooi verwijzen hoogstwaarschijnlijk allemaal naar de huidskleur van een van de oorspronkelijke naamdragers; Kleinbooi naar het postuur van de eerste naamdrager. Op 10 november 1707 maakt 'baas Thuynier' Jan Hartogh melding van een veetransactie met ene kaptein Witte booy.[2] Booi kwam ook als slavennaam voor in Zuid-Afrika, maar zelden in de Nederlandse tijd.[3]

De eerste vermelding van de familienaam Booy in een Zuid-Afrikaans archief is die van Lewis Booy, boer, geboren in 1791 en overleden op 20 juli 1861 in Slangrivier.[4]

Swartbooi is niet alleen een eigen- maar ook een stamnaam; rond het begin van de 19e eeuw trokken de *//Khau-|gôan* (Swartbooi Nama) vanuit de Noord-Kaap de Oranjerivier over en vestigden ze zich in het huidige Namibië. De|*Khowesin* (Witbooi Nama) deden hetzelfde. Cupido Witbooi was rond 1860 een begaafde en graag geziene kaptein. Zijn stam telde +/- 1800 zielen. Zij waren *Oorlamme*, hun taal was het Afrikaans.[5]

De familienaam Booi/Booy is ook in Nederland bekend; de eerste vermelding in een archief is die van Lieuwes Booy, Meppel 1654.[6] Er is geen aantoonbaar verband tussen de Nederlandse en de Zuid-Afrikaanse families.

1 *Historische woordenboeken*, https://gtb.ivdnt.org/search/.
2 E.C. Godeé Molsbergen, *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd* ('s Gravenhage 1916), Dl 1, p. 9.
3 H.F Heese, *Kriminele Sake*, p. 35 noemt er eentje.
4 Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Lewis Booy, 20 Jul 1861.
5 Nienaber 1989, p. 634.
6 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=&nfd_naam=Booij+%28y%29&info=documentatie&operator=eq&taal=.

Briekwa – Brikwa

Briekwa is het 18e-eeuwse Khoi woord voor de Thlaping (Tswana); het betekent *Bokvolk* en werd door de Khoi als naam gebruikt voor de Thlaping omdat die naast runderen en schapen ook geiten (*mak bokke*) hielden.[1] De naam wordt ook als Briequa of Briqua geschreven.

Rond het begin van de 19e eeuw leefden de *Gysikoa,* een gemeenschap bestaand uit Briekwa en Korana, ten zuidoosten van het huidige Upington.[2] Over deze *Gysikoa* is verder niets bekend.

De oudste vermelding van Brikwa als familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk tussen Paul Brikwa en Lea Titus, op 2 juli 1886, in De Tuin.[3] Het huwelijk werd voltrokken door zendeling Johann Heidmann, die later met negentig 'Basterfamilies' naar het noorden trok – over de Oranjerivier naar Rehoboth in het huidige Namibië.[4]

De oudste vermelding van Briequa als achternaam: de overlijdensakte van Jan Briequa, bediende, 55 jaar oud, overleden op 14 december 1895 in Calvinia.[5]

1 S.P.E. Boshoff en G.S. Nienaber, *Afrikaanse Etimologieë* (Pretoria 1967), p. 185.
2 L.F. Maingard, Bantu Studies Vol. VI. Johannesburg 2021, p. 116, https://archive.org/details/bantustudiesjour00lfma/mode/2up.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Paul Brikwa and Lea Titus, 2 Jul 1866.
4 JSTOR, *Global Plants*, https://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.person.bm000125847.
5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Jan Briequa, 08 Oct 1895.

Buffelbout – Buffelboud – Buffelbaut

Korana stamnaam, voor het eerst vermeld in 1805 in het journaal van de reis van Hendrik van de Graaff – de nieuw aangestelde landdrost van Tulbagh – naar 'Beetsjoeanenland'. Een van de rustplaatsen die het reisgezelschap aandeed was Buffelbout, *na 'n Korana wat op 'n jag deur 'n buffel in sy boud gewond is maar daarvan herstel het en 'n letsel behou het*.[1] Sindsdien heten zijn stamgenoten Buffelboute.

Op de zendingspost Witwater, nabij het huidige Griekwastad, trof Van de Graaff een aantal Koranas aan onder kaptein Sigeb. Diens 'korporaal' (onderkaptein) was de hierboven genoemde Buffelbout.[2]

Een nakomeling van hem – of van een van zijn stamgenoten – was Stephanus Buffelbout, onderkaptein van Goliat Yzerbek van Bethanie (Vrystaat). Nadat de Berlijnse zendeling Carl Wuras in afwezigheid van Yzerbek een deel van Bethanie wederrechtelijk verkocht had aan de kolonist Jan Cloete, protesteerde Buffelbout daar fel tegen. Maar tevergeefs: Wuras liet hem verjagen van Bethanie.

De vroegste vermelding in een burgerlijk archief: Jan Buffelbout trouwt op 13 oktober 1885 met Anna Jager in Bethanie, district Bloemfontein.[3] Ruiter Buffelbout trouwt in november 1885 met Sara Zeekoe, ook in Bethanie.[4]

Er is een boerderij met de naam Buffelbout tussen Carnarvon en Prieska; mogelijk is dit de plek waar de eerste naamdrager verwond werd door de buffel.

Zie ook: Slaparm, Yzerbek

---

1 Nienaber 1989, p. 226, 697. Ook: E.C. Godée Molsbergen, *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd*. Dl II. ('s Gravenhage, fotomechanische herdruk van origineel uit 1916), p.196.

2 Godeé Molsbergen 1916, p. 200.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jan Buffelbout and Anna Jager, 13 Oct 1885.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Ruiter Buffelbout and Lara Leekoe (sic), 17 Nov 1885.

Charmaine Buffelbout GS. Foto Geert Snoeijer

Campher – Camfer/ Kamfer

Lourens Campher, geboren rond 1655, was sinds 1688 aan de Kaap. Vanaf 1691 was hij inwoner van Stellenbosch. In 1695 werd hij geregistreerd als getrouwd met Ansela van de Caab. Er waren toen drie kinderen: Cornelis, Antonetta en Jacoba.[1] Van Cornelis is bekend dat hij in slavernij werd geboren en eigendom was van de VOC.[2]

De naam Lourens Campher komt tot op heden nog voor. Zoon Cornelis noemde zijn zoon ook Laurens;[3] deze werd in 1710 gedoopt.

Anna, dochter van Agnitia Camfer en Gerrit van der Swaan, werd in 1706 geboren[4] in Stellenbosch.

De spelling van de naam wordt in de eerste eeuwen door elkaar gebruikt: Campher-Kamfer

Op 2 juni 1895 overlijdt Ragel Kamfer. Bij ras staat 'Basterd'.[5] Bij Sarah Kamfer, die pas zes maanden oud is als ze in 1902 overlijdt, staat bij ras `mixed'.[6] Bij andere Camfers staat weer 'white' of 'blank'. Er zijn Camfers getrouwd met afstammelingen van slaven, zoals bijvoorbeeld met Zondag.

In Nederland kwam de naam sporadisch voor en is nu uitgestorven. De vroegste vermelding was van de doop van Gerard Campher in de Noorderkerk in Amsterdam in 1694.[7]

---

1 The First Fifty Years Project. https://www.e-family.co.za/ffy/g6/p6687.htm.
2 ibid., https://www.e-family.co.za/ffy/g7/p7160.htm.
3 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Laurens Campher and Cornelis Campher, 11 Apr 1710.
4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Willem and Agnitia Camfer, 03 Jul 1706.
5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Ragel Kamfer, 02 Jun 1895.
6 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Sarah Kamfer, 10 Sep 1902.
7 Gemeente Amsterdam Stadsarchief, https://archief.amsterdam/indexen/deeds/cd814a96-d8f2-4547-b4e5-2cfd1536f661.

Constabel– Konstabel

Beroepsnaam. Afgeleid van *Koningh-stabel* of *Konnestabel*, een oud-Europese benaming voor opperstalmeester van een koning of opperbevelhebber.[1] Later werd de naam ook gegeven aan onderofficieren belast met de zorg voor geschut en munitie aan boord van VOC-schepen.[2] Zij waren ook verantwoordelijk voor de handwapens aan boord.[3]

Meestal gespeld als *Constabel* werd het zowel een voor- als achternaam in Zuid-Afrika. In de naamlijst van het 'Corps vrije Hottentotten' van 30 november 1803 worden Constabel Armoed, Izaak Constabel en Cobes Constabel genoemd.[4]

In de Slavenregisters (1762-1838) komt de naam zestien keer voor.[5]

De eerste vermelding in een burgerlijk archief: het huwelijk van Jan Constabel en Katharina Magerman, op 30 september 1810 in Algoabaai.[6]

In de periode 1699-1794 waren drie naamdragers werkzaam bij de VOC: Arent, Leendert en Nicolaas Constabel. Geen van hen vestigde zich in de Kaapkolonie.[7]

De variant *Konstapel* telt in Nederland nog ruim honderd naamdragers. Er is geen verband tussen de Zuid-Afrikaanse Constabels en de Nederlandse Konstapels.[8]

---

1 Instituut voor de Nederlandse taal, Historische woordenboeken, lemma Konstabel, https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M034807&lemma=Konstabel&domein=0&conc=true.

2 *Woordeboek van die Afrikaanse Taal*, sewende deel, Pretoria 1984.

3 VOC-site, *Functies en rangen aan boord*, https://www.vocsite.nl/geschiedenis/functies/.

4 De Villiers 1969, p 297-298.

5 Register van Slaven 1762-1839, https://www.familysearch.org/search/record/results?count=-100&q.anyPlace=South%20Africa&q.givenName=Constabel&q.givenName.exact=on&f.collectionId=2739063.

6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jan Constabel and Katharina Magerman, 30 Sep 1810.

7 Nationaal Archief, *VOC-opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/voc-opvarenden-1699-1794.

8 CBG Familienamenbank, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=konstapel&gba_naam=Konstapel&nfd_naam=Konstapel&operator=eq&taal=.

Courasie – Koerasie

Afgeleid van *courage,* overgenomen uit Frans of Engels. Deze naam komt nauwelijks voor in Nederland[1] en wordt in Zuid-Afrika ook als Couragie en Kourasie geschreven. Er was slechts een naamdrager in dienst van de VOC: Jan Courage, afkomstig uit Kortegem (België). Hij was lichtmatroos aan boord van de *Klarabeek.* Het schip verging op de Indische Oceaan op 10 december 1730.[2]

Toen vaandrig August Beutler in 1752 een verkenningstocht vanuit Kaapstad naar het oosten maakte *ter ontdekkinge van de waare gesteltheyd der hier binnen waarts leggende landen en dies bewoonders*, benoemde hij zijn Khoisan gids Couragie tot *een van 's Compagnies capitynen*.[3]

De eerste vermelding van Couragie als Khoisan achternaam: het overlijdensbericht van Adam Couragie op 80-jarige leeftijd te Fraserburg, op 30 november 1889. Couragie was herder en liet zes geiten na.[4]

De eerste vermelding van Kourasie als Khoisan achternaam: het overlijdensbericht van Jan Kourasie, slechts twee jaar oud, op 23 september 1899 in Paarl.[5]

---

1 Volgens CBG Familienamen waren er in 2007 slechts 44 naamdragers. https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=courage&gba_naam=Courage&nfd_naam=Courage&operator=eq&taal=.

2 Nationaal Archief, *VOC-opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444/c391a1d0-c864-11e6-9d8b-00505693001d?searchTerm=courage. Ook: De VOC-site, https://www.vocsite.nl/schepen/10545/.

3 Godée Molsbergen 1916, Dl III, p.291.

4 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Adam Couragie, from 1890 to 1891.

5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Jan Kourasie, 23 Sep 1899.

Cupido – Kupido[1]

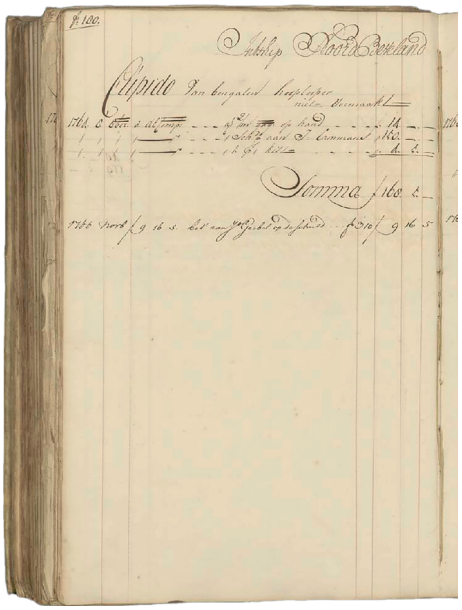

Betekenis: Cupido is de Latijnse naam van de god van de liefde, ook wel Amor genoemd. In het Grieks heet hij Eros. Cupido betekent begeerte.

De naam komt zowel als voor- en achternaam veel voor in archieven. In koopaktes met namen van slaven tussen 1658 en 1725 wordt de naam 53 keer genoemd. Dit betekent overigens niet dat er meer dan 50 verschillende slaven met de naam Cupido waren: zo werd Cupido van Bengale op 29 maart 1672 verkocht door Lambert van der Heijde aan Adrianus de Vooght; op 15 februari 1674 verkocht deze hem weer door aan Rudolph van Meerland.[2]

De eerste vermelding in het Slavenregister (1762-1838) was op 21 mei 1816: de registratie van Cupido, afkomstig van Malabar en ongeveer 40 jaar oud, als slaaf van Abraham Frederik Schickerling junior. Hij was kok en werd in 1818 verkocht aan J. van Reenen.[3]

In 1786 werd Cupido van Bengalen lid van de Nederduits Gereformeerde Kerk.[4] De eerste vermelding als achternaam in de Kaapkolonie: Machteld Cupido, geboren rond 1640, die vóór 26 januari 1685 trouwde met *opperchirurgijn* Albertus Lansbergen; meer informatie is niet bekend.[5]

Cupido werd voor het eerst als Khoisan familienaam vermeld bij het huwelijk van Martinus Cupido en Lena Mattroos, op 28 april 1808 in Algoabaay.[6]

---

1 De Villiers 1969, p. 297: In de Naamlys van die Corps Vrye Hottentotten van 30 november 1803 komen een Andries Cuwido en Piet Kiwido voor; het is niet duidelijk of dit spelvarianten van Cupido zijn.

2 Boëseken 1977, *Transporten en Schepenkennis*, Vol V p. 194-195, Vol VI, p. 74.

3 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Cupido, 21 May 1816.

4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Cupido Van Bengalen, 04 Apr 1786.

5 First Fifty Years, https://www.e-family.co.za/ffy/g15/p15832.htm. Machteld Cupido wordt op 26 januari 1685 genoemd als weduwe van Lansbergen.

6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Martinus Cupido and Lena Mattroos, 28 Apr 1808.

Doortje Kupido trouwde in 1837 met Jan Jakobs in de kapel van de Londense zendelingen (LMS - London Mission Society) in Graaff Reinet.[1]

Als achternaam komt Cupido/Cupedo ook in Nederland voor.[2] Er is geen aantoonbaar verband tussen de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse Cupido's.

David Cupido. Foto Geert Snoeijer

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jan Jakobs and Doortje Kupido, 22 Jun 1837.
2 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?info=kenmerk-&kenmerk=metafoor&nfd_naam=Cupido&gba_lcnaam=&operator=eq&taal=.

Danster

De stamvader is hoogstwaarschijnlijk Nzwane, die zodra hij Nederlands had geleerd de naam Danster aannam. Hij ontsnapte aan het einde van de 18e eeuw met een paar volgelingen uit Ngqika en verhuisde naar het Kai !Gariep-gebied, een toevluchtsoord voor San, Korana, Bergenaar Basters, Oorlam en Xhosa rebellen, maar ook handelaren, deserteurs en criminelen. Nzwane werkte voor Floris Visser, een veldwachtmeester in het Roggeveld, en leerde Nederlands. Het was toen dat hij de naam Danster aannam. Hij werkte samen met Jager Afrikaner maar dat mondde uit in een vete. Ondanks de vele tegenslagen was Danster altijd vasthoudend en strategisch. In 1819 had hij een zeer gemengde aanhang van Drosters (weglopers), onder wie veel Boeren, en had hij van de bovenloop van de Zakrivier zijn bolwerk gemaakt. Vanuit Basutholand (tegenwoordig Lesotho) zette Danster zijn heldendaden jarenlang voort en drukte hij een onuitwisbare stempel op de regio.[1]

In 1808 trouwt Hannes Danster met Maria Bootsman in Algoabaai;[2] dit is de vroegste vermelding in de archieven van de achternaam Danster. In 1822 trouwt Trijn Danster met Titus Nimrod op de zendelingenpost van Theopolis, district Albany.[3]

Danster wordt ook als voornaam gebruikt: Danster Windvogel trouwt in 1840 met Katryne Makbos.[4]

Er zijn ooit Dansters in Nederland geweest, maar het waren er niet veel en de naam komt nu niet meer voor.

1 Camissa Museum, https://camissamuseum.co.za/index.php/7-tributaries/5-maroons-orlam-drosters/nzwane-danster.

2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Hannes Domster (sic) and Maria Boatsman (sic), 7 Jun 1808.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Titus Nimrod and Tryn Danster, 28 Jan 1822.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Danster Windvogel and Katryne Makbos, 28 Dec 1840.

Dikkop – Dickop

Naam die door VOC-ambtenaren aan verschillende Khoi-Khoin werd gegeven. Het woord kwam in 1620 voor het eerst voor in Nederland, in de betekenis van 'iemand met een dik hoofd'. In de Kaapkolonie werd het gebruikt om een vogelsoort of een klein, *bruinerige strandvissie* aan te duiden. Ook in omloop in de betekenis van 'domkop' of 'babelas'.[1]

In april 1678 werd Quisa van de Khoi, alias Dickop, gevangengenomen op beschuldiging van het stelen van een donderbus en buskruit van vrijburger Willem Schalk van der Merwe. Quisa maakte deel uit van een groep Khoi die zich verzette tegen het VOC-bewind. Hij werd uiteindelijk in september 1678 ter dood veroordeeld en geëxecuteerd.[2]

De naam wordt voor het eerst als achternaam in Nederland vermeld op 1 februari 1727, wanneer Jannes Dikkop in ondertrouw gaat met Janneke Bouwmans in Vlissingen.

De eerste vermelding als achternaam in Zuid-Afrika: op 14 juli 1815 trouwt Johana Dikkop met de weduwnaar Jacob Conrad in Groenekloof.[3]

Op 24 november 1816 vindt de doop plaats van de bejaarde Mietjie Dikkop, een dochter van Evert Dikkop, in Griekwastad.[4]

Verschillende Khoi droegen als Hollandse naam Dikkop: de bronnen noemen niet alleen *Quisa*, maar ook *Okou*, een Skiereilandse Khoi, en Eijsou van de Cochokwas. Wellicht is een van deze drie de stamvader van de latere Zuid-Afrikaanse familie Dikkop, al zijn daar geen concrete aanwijzingen voor.[5] In Nederland is de achternaam uitgestorven.

---

1 N. van der Sijs, *Chronologisch woordenboek. De ouderdom en herkomst van onze woorden en betekenissen*. 2008 dbnl, https://pure.knaw.nl/ws/files/463220/CW-dbnl.pdf, p. 923. PC Schoonees (red.), Woordeboek van die Afrikaanse Taal, Tweede deel D – F (Pretoria 1974), p. 176.

2 H.C. Bredekamp, "Tot Afschrikt van Andre": die V.O.C.-Regstelsel en geweld ten opsigte van die Khoisan aan die Kaap, 1677-1705, *Kronos, Vol. 12* (1987), pp. 8-32, aldaar 11, 15. https://www.jstor.org/stable/41056238.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jacob Conrad and Johana Dikkop, 14 Jul 1815.

4 Schoeman, K, *Griekwastadse Doopboek 1807-1824* (Kaapstad 2007), p.7.

5 Bredekamp 1987, p. 15. First Fifty Years noemt nog een vierde, latere Khoi met de naam Dikkop. Deze zou rond 1675 geboren zijn. https://www.e-family.co.za/ffy/g19/p19108.htm.

Esau – Ezau

Een bijbelse naam: Esau (Ezau) was de tweelingbroer van Jacob, zoon van Rebekka en Isaak. Esau wordt ook wel 'Edom' genoemd, wat 'rood' betekent. Deze betekenis wordt op twee manieren uitgelegd in de verhalen over Esau. Hij heeft rood haar en is bij zijn geboorte al helemaal behaard (Genesis 25:25). Ook wordt er verband gelegd met de rode linzensoep die hij van Jakob krijgt in ruil voor zijn eerstgeboorterecht (Genesis 25:30).[1]

De vroegste vermeldingen in archieven: Piet Esau staat vermeld op de *Naamlys Corps Pandoeren van 1793*.[2] Bij de zendelingen van Groenekloof trouwt in 1812 Frank Esau met Sanna Robert.[3] Ook in 1812 trouwt Henrietta Esau in Swellengift met een man genaamd Krak.[4]

De naam komt ook voor als Esause: Esau Jacobus Esause krijgt een zoon die hij dezelfde naam geeft, in 1843 in Franschoek. Hij wordt in 1847 gedoopt.[5]

In 1849 trouwt Ezau Ezau met Griet Kobus in Tulbagh, Worcester. En op dezelfde dag aldaar September Ezau met Kaatje Davids.[6] [7]

In 1863 laat de dan al volwassen Martha Clara Ezau zich dopen, volgens het doop- en ledematenregister van de Nederlands Gereformeerde Gemeente te Kaapstad.[8]

De naam kwam in Nederland voor, zowel als voor- en achternaam. Hij is nu geheel uitgestorven. In de Slavernijregisters van Suriname komt de naam ook acht keer voor.[9]

---

1 De Bijbel, https://www.debijbel.nl/wereld-van-de-bijbel/kennis-achtergronden/bijbelse-personen/esau.

2 De Villiers 1969, p. 294.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Frank Esau and Sanna Robert, 10 Aug 1812.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Krak and Henrietta Esau, 1 Jan 1812.

5 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Esau Johannes Esause and Regina Christina, 28 Feb 1847.

6 Dutch Reformed Church Records (Stellenbosch Archive), 1690-2011, entry for Ezau Ezau and Griel Kobus, 30 Jan 1849.

7 Dutch Reformed Church Records (Stellenbosch Archive), 1690-2011, entry for September Ezau and Kaatje Davids, 30 Jan 1849.

8 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Martha Clara Ezau, 31 Jul 1863.

9 Wie Was Wie, Surinaamse Slavenregisters. https://www.wiewaswie.nl/nl/bronnen/slavenregisters-suriname/.

Farao – Faro/Pharo

Vroegste meldingen in archieven: Anna Pharo schrijft zich in als lid van de Nederlands Gereformeerde Kerk in 1743.[1]

Op 18 mei 1816 wordt Johannes Serrurier Pharao geregistreerd in het Slaven Register. Hij is 36 jaar oud en schoenmaker van beroep. Het is geen gangbare slavennaam, hij komt slechts enkele malen voor.[2]

In 1820 trouwt Margaretha Faro met Ludwig Robert in Groenekloof; het huwelijk wordt door de zendelingen voltrokken.[3] In 1828 trouwt Faro Faro met Friederika Springveld. Friederika is weduwe en Faro weduwnaar.[4]

In 1845 trouwt Kiet Farao met Rachel Harry in de Hope Chapel van Somerset.[5]

Op 24 mei 1847 trouwen Anna Farao en Martha Farao, respectievelijk met Gert September[6] en Jacobus Salomon. In beide aktes staat de vermelding: 'Leefden in een onderling Huwelijk'.[7] De huwelijken werden gesloten in Wuppertal, district Clan William.

Betekenis: bijbels, ontleend aan Pharao, de eigennaam van een Egyptische vorst.[8]

De naam kwam wel voor in Nederland maar niet meer dan enkele tientallen malen. Ook op Aruba kwam de naam wel voor. Hij is nu geheel uitgestorven.[9]

1 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Anna Pharo, 1743.
2 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Pharao, 18 May 1816.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Ludwig Robert and Margaretha Faro, 31 Oct 1820.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Faro Faro and Friederika Springveld, 25 Sep 1828.
5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Kiet Farao and Rachel Harry, 9 Mar 1845.
6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Gert September and Anna Farao, 24 May 1847.
7 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jakobus Salomon and Martha Farao, 24 May 1847.
8 Instituut voor de Nederlandse Taal, *Historische Woordenboeken*, https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M016365.
9 Wie Was Wie, https://www.wiewaswie.nl/nl/zoeken/farao.

Bernelee Farao. Foto Geert Snoeijer

Fortuin – Fortuyn

In de Kaapkolonie oorspronkelijk een slavennaam. Afgeleid van *Fortunatus* – de gelukkige – waardoor aangenomen mag worden dat dit een spotnaam was.[1] In de archieven zijn onder meer Fortuins te vinden uit Malabar (India), Mozambique, Ceylon en Batavia (Indonesië). Ze hadden wijd uiteenlopende beroepen: van herder en arbeider tot zadelmaker en metselaar.

Rond 1800 raakte de naam ook als achternaam in gebruik. Ene Willem Fortuin trad in 1799 als wagenrijder in dienst van zendeling J.J. Kicherer van de London Missionary Society.[2] Op 22 november 1807 werd hij in Klaarwater (het latere Griekwastad) gedoopt. Hij was toen 45 jaar oud. In latere jaren zouden hij en zijn familie vooraanstaande rollen spelen binnen de Griekwa gemeenschap: hijzelf als diaken, zijn dochter als onderwijzeres en zijn zoon als *katkiseermeester*.[3]

Ook in Nederland komt de naam Fortuin/Fortuijn voor. Hier is het een zgn. 'adresnaam', die erop duidt dat een van de eerste naamdragers een huis of een herberg had die zo heette.[4]

In de archieven van de VOC wordt melding gemaakt van Cornelis Fortuin uit Middelburg. Hij was matroos op de *Schellag*, een fregat dat in september 1697 tien dagen voor anker lag in de Tafelbaai.5 Verder is niets bekend over hem. Er lijkt geen connectie te zijn tussen de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse familie Fortuin.

---

1 De naam Fortuin kwam ook veel voor in Suriname, https://www.wiewaswie.nl/nl/deelnemende-instellingen/nationaal-archief-suriname/.

2 D. Atkinson, B. de Graaff, Overlooked by history: The intangible heritage of Cornelius Kramer, missionary to the Griqua (1801-1815), *South African Journal of Cultural History 35(2),* December 2021, pp. 68-91, aldaar 74-75.

3 L. Waldman, *Christian Souls and Griqua Boorlings: Religious and Political Identity in Griquatown,* Kaapstad, 2000.

4 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?info=kenmerk-&kenmerk=adresnaam&nfd_naam=Fortuin&gba_lcnaam=&operator=eq&taal=.

5 De VOC-site, https://www.vocsite.nl/schepen/detail.php?id=10928 en Nationaal Archief, VOC-opvarenden, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444/dca78dd8-c864-11e6-9d8b-00505693001d.

Fredericks – Frederiksz/Frederiks

De naam Fredericks kwam al vroeg voor in archieven: Claes Fredericks stond op de monsterrollen van 1657 als soldaat. Hij kwam uit Amsterdam en was in 1630 geboren.[1]

In 1671 trouwt Beelitje Fredericks uit Amsterdam met Claes Vechtman van Meraer van Tirol.[2] Frederick Frederiksz uit Amsterdam trouwt in 1675 met Dueburght Sanders komend uit Middelburg. Beide huwelijken vinden plaats in Kaapstad.[3] Beelitje trouwt in 1707 weer, ze is dan weduwe, met Lourens Vebrugge.[4]

Als inheemse naam komt hij voor het eerst voor in april 1708, dan wordt Maria gedoopt, dochter van Marritje Frederikz. De gebeurtenis wordt genoemd in het gedeelte Slavenkinders der Ed. Comp. van de Dutch Reformed Church Registers.[5]

Een zendeling van de London Missionary Society, Johann-Heinrich Schmelen, richtte in 1814 een missiepost op in Bethanië (|Ui#gandes, ook wel Klipfontein genoemd), waar sinds 1804 de familie Orlam Frederiks (ook wel Boois genoemd) woonde. De zoon van hoofdman van de !Aman Kobus Frederiks, Jan Frederiks, werd de tolk van Schmelen. Hij was een van de groepsleiders van de !Aman tot aan zijn dood in 1846. In de Namaland-conflicten in de jaren 1840 was Jan Frederiks de bondgenoot van kaptein ||Oaseb van de Kai||khaun en de Swartboois, later steunde hij Jonker Afrikaner.

De Fredericks waren generaties lang de !Aman kapteins van de Bethanie Nama. De eerste was Captain Kobus Fredericks, van 1804 tot 1825. Daarop volgde Joseph I Fredericks, oftewel Jacobus Boois, van 1825 tot 1842. De negende was David Frederiks, vanaf 1977.[6]

---

1 The First Fifty Years Project, https://www.e-family.co.za/ffy/g17/p17062.htm

2 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Claas Vechtman and Beelitje Fredricks, 10 May 1671.

3 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Fredericksz Frederick and Dueburght Sanders, 2 Jun 1675.

4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Lourens Verbrugge and Belitie Frederiks, 06 Nov 1707.

5 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Maria Frederik and Marritje Frederik, 29 Apr 1708.

6 K. Dierks, Biographies of Namibean Personalities, https://www.klausdierks.com/Biographies/Biographies_F.htm.

Betekenis: patroniem, zoon van Frederik. In Nederland kwam de naam veel voor, nu is het nog maar een duizendtal.[1]

David Frederick. Foto Geert Snoeijer

1 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/.

Galant – Gallant

Galant is een naam die door Nederlanders aan de Kaap en in Suriname aan slaven werd gegeven. Hij kwam in Nederland ook als familienaam voor. Galant is de verfranste vorm van de Duitse jongensnaam Wieland die verwijst naar de mythische halfgod en smid in de Germaanse mythologie. De oorspronkelijke betekenis van Wieland is 'kunstwerk' of 'op kunstvaardige wijze maken'.[1] In het Frans kreeg het de betekenis van 'hoffelijk', 'voorkomend tegenover vrouwen'. Aan de Kaap werd de naam waarschijnlijk als schimpnaam gebruikt, net als Geluk en Geduld.

Eerste vermelding in Nederlandse archieven: de ondertrouw van Maerten Galant en Jacomijntgen Medeges in Leiden op 14 Januari 1597.[2]

Eerste vermelding in Zuid-Afrikaanse archieven: het huwelijk van Gallant van Baly met Johanna van de Caab, *beyde vrygegeven lyfeygen*, op 9 juni 1765 (plaats niet vermeld).[3]

In Nederland komt de familienaam Galant vrijwel niet meer voor.[4]

---

1 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Gallant&nfd_naam=Gallant&info=documentatie&operator=eq&taal=.

2 NH Ondertrouw C. 1592 - maart 1597., archiefnummer 1004, Nederlands Hervormd Ondertrouw (1575-1795), inventarisnummer 3, blad C – 064, gemeente Leiden, 1592-1597, https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/personen/zoek-op-personen/deeds/b7a25c29-d5f3-0d4c-6fe0-76e9bf6e8394.

3 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Gallant Van Caly and Johanna V D Caab Beyde, 9 Jun 1765.

4 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=galant&gba_naam=Galant&nfd_naam=&operator=eq&taal=.

Geduld

Lewis Geduld en Silvia Martijn deden in 1840 aangifte van hun huwelijk. Ze verklaarden al in 1827 getrouwd te zijn, en uit dit huwelijk kwamen vier kinderen. Het huwelijk vond plaats in Klein Drakenstein, district Stellenbosch. [1]

Ook in 1827 trouwde Mietje Geduld met Jacob du Pree op de Zendingspost van Theopholis.[2]

In 1837 waren Salvester Geduld en Jannetji Jordaan getrouwd. Ze deden daarvan aangifte in 1840 in Tulbagh, bij de 'Zendelingen Evangelischen meester' aldaar.[3]

In de missiekapel van de London Missionary Society te Paarl, trouwden Geduld Geduld en Lea Galant in 1840.[4]

Geduld kwam één keer voor op de namenlijst van slaven vermeld in koopaktes van 1658 tot 1725.[5]

In Slavernijbronnen van Suriname komt de naam 385 keer voor.[6]

Er waren vier opvarenden van de VOC met de naam Gedult, maar geen van hen bleef aan de Kaap.[7]

Betekenis: Namen van eigenschappen of andere adjectieven werden vroeger vaker gegeven. In meerdere landen, bijvoorbeeld Ghana, gebeurt dat nog steeds: namen als Innocent of Precious zijn niet ongewoon, evenals Patience.

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Lewis Geduld and Silvia Martyn, 29 Jan 1840.
2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jacob Du Pree and Mietje Geduld, 9 Apr 1827.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Salvester Geduld and Jannetji Jordaan, 3 Mar 1840.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Geduld Geduld and Lea Galant, 14 Jan 1840.
5 Hattingh 1982, p. 16.
6 https://www.wiewaswie.nl/nl/deelnemende-instellingen/nationaal-archief-suriname/.
7 Nationaal Archief, *VOC-Opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444/d62cd8e6-c864-11e6-9d8b-00505693001d?searchTerm=gedult.

Goeieman – Goeyeman – Goeiman of Hooyman

Afgeleid van *Gonnema* of *Ngonnomoa*, hoofdman van de Cochokwas, die vanaf juli 1673 in een oorlog verwikkeld was met de VOC. De naam Cochokwas betekent schapenhouders. Gonnema werd door de Hollanders *de swarte capitayn* genoemd omdat hij zich met roet inwreef.[1] Hij werd pas na drie jaar oorlogvoering verslagen. In 1678 ontving hij een kapteinsstaf van de VOC. Ter ere van hun leider gingen zijn stamleden zich na zijn dood in 1686 Gonnemans noemen, een naam die in de loop der jaren Goeyeman, Goeieman of Goeiman werd. In de 18e en vroege 19e eeuw trokken de meeste Goeiemans noordwaarts, tot in Griekwaland-Wes. Sommige bronnen suggereren dat Claas Barends, de vader van Griekwa kaptein Barend Barends (1770-1839), een Goeyeman was.

In 1831 werd ene Gert Hooyman/Goeiman door Barends aangesteld als kaptein van een commando van duizend Griekwas, Koranas en Tswanas tegen de Ndebele van koning Mzilikazi. Het commando werd door de krijgers van Mzilikazi weggevaagd, op een plek die later de naam Moordkop kreeg.[2]

Eerste vermelding familienaam in archief: de doop van Johannes Petrus, Johannes Jacobus, Anna Sophia en Catharina Elizabetha Goeiman, op 12 januari 1803 in de Nederlands Gereformeerde Gemeente Tulbagh.[3]

In Nederland komt de naam als *Goedman* nog een enkele keer voor.[4] Het is een oude naam die voor het eerst in 1220 in de archieven wordt vermeld. Er is geen connectie met de Zuid-Afrikaanse familienaam.

1 Godeë Molsbergen 1916 Dl. I, p. 25.
2 De Graaff 2019, p. 63.
3 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Catharina Elizabetha Goeiman, 12 Jan 1803.
4 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/nfb/index.php.

Goliat – Goliath

Paul Goliath was de Afrikaanse naam van #Hobexab, die van 1850 tot aan zijn dood in 1869 kaptein van de Berseba Nama in het huidige Namibië was. Over zijn afkomst is niets bekend, behalve dat hij rond 1790 geboren werd in Doornrivier (Noord-Kaap) en waarschijnlijk tussen 1810 en 1820 met zijn volgelingen de Oranjerivier overstak.1 Wellicht is zijn achternaam te danken aan zijn grote gestalte of kracht. Zijn stamleden stonden bekend als *Hai-/Khauan* of Goliaths.2

De familienaam Goliath komt ook onder Koranas voor; hier is de naam afkomstig van Goliath Yzerbek, de laatste kaptein van de Regshande Koranas in wat nu de Vrystaat is.[3]

Goliath werd in de Kaap ook gebruikt als slavennaam, net als in de Nederlandse kolonies Suriname en Curaçao. In de Zuid-Afrikaanse slavenregisters komt op 25 oktober 1816 een Goliath voor, geboren rond 1744 en afkomstig uit van Mozambique. Een latere inschrijving meldt: *reported to have died this 18th June 1819*.[4] Eerste vermelding in Zuid-Afrikaanse archieven van Goliath als familienaam: Clara Goliath trouwt in 1808 met Schoonberg Witboy in Algoabaai.[5]

In Nederland is Goliat(h) vanaf 1503 in gebruik als eigennaam al komt hij niet vaak voor.[6] Er is geen band tussen de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse familie Goliat(h).

Zie ook: Yzerbek

1 Nienaber 1989, p. 375.
2 Dierks 2003, https://www.klausdierks.com/Biographies/Biographies_G.htm.
3 Zie bijv. overlijdensakte Izak Goliath, Koranna, 12 februari 1958. Civil Death Registration, 1955-1966, entry for Izak Goliath, 12 Feb 1958.
4 Register of Slaves, 1762-1838, FamilySearch https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C913-8VP8?cc=2739063.
5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Schovnberg Witbog(sic) and Clara Goliath, 7 Jun 1808.
6 Groot Etymologische Woordenboek, p. 342.

Gouda

Wellicht een herkomstnaam afgeleid van het West-Kaapse dorp Gouda – met als betekenis 'antilopen pas' of 'honingpoort'.[1]

De naam kwam ook in Nederland voor als toponiem – naar de bekende kaasstad Gouda. Als familienaam is zij inmiddels uitgestorven. Wel waren er in 2017 nog veertien meisjes/vrouwen in Nederland met Gouda als voornaam. Deze naam is afgeleid van het Jiddische woord Golde met de betekenis 'goud'.[2]

Eerste vermelding Nederlandse achternaam Gouda in Zuid-Afrikaans archief: Gerritie Gouda, geboren op 29 augustus 1681 in Kaapstad.[3] Eerste vermelding als Khoisan achternaam: het huwelijk van Frans Gouda en Rachael Karteldas, op 21 augustus 1875 in Humansdorp.[4]

1 P.E. Raper, New Dictionary of South African Place names (Johannesburg en Kaapstad 2004), p. 118. Gouda is een West-Kaaps dorp, 14 km. ten westen van Tulbagh. Ook: G.S. Nienaber en P.E. Raper, *Hottentot* (*Khoekhoen*) place names, p. 364. De familienaam komt ook voor bij nakomelingen van Indiase contractarbeiders in Zuid-Afrika – zie: S. Kamat, The origin of the word Gowda, *Itihasa Dharshana* Vol. 15 (2000), https://itihasaacademy.wordpress.com/2015/02/25/the-origin-of-the-word-gowda/.

2 Meertens Instituut, Nederlandse voornamenbank, https://nvb.meertens.knaw.nl/verspreiding/naam/Gouda.

3 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Gerritie Gouda, 29 Aug 1681.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Frans Gouda and Rachael Karteldus, 21 Aug 1875.

Griqua – Griekwa

Betrekkelijk jonge naam, mogelijk afgeleid van het veel oudere *Gariguriqua/Chariguriqua*, de naam van een stam die rond 1650 aan de Kaap verbleef. De betekenis is onbekend.[1] Het komt in de archieven vaker als Griqua dan als Griekwa voor.

In augustus 1813 bracht de Britse zendeling John Campbell een bezoek aan het dorp Klaarwater (Noord-Kaap), waarvan de veelal gekleurde inwoners zich 'Basters' of 'Hottentot-Basters' noemden; vanwege de negatieve connotatie van het woord 'Baster' ('Bastard') in Europa, drong hij er bij de dorpelingen op aan een nieuwe naam te kiezen. Dat gebeurde: de 'Basters' gingen zich Griekwas noemen en Klaarwater werd herdoopt tot Griekwastad.[2]

Eerste vermelding Griqua als familienaam in de archieven: het huwelijk tussen Jan Griqua en Victoria Huck, gesloten in Ebenezer (district Uitenhage) op 5 januari 1857.[3]

Eerste vermelding Griekwa: het overlijden van Jan Griekwa, omtrent 45 jaar oud, op 17 augustus 1887 in Lovedale (Noord-Kaap). Jan was vader van vier minderjarige kinderen en liet 15 stuks kleinvee en twee koeien na.[4]

1 P.C. Schoonees (red.), *Woordeboek van die Afrikaanse Taal, derde deel*, tweede oplage (Pretoria 1972), p. 413. Nienaber en Boshoff 1967, p. 267, noemen de mogelijkheid dat Griekwa is afgeleid van */giri-b* ('Jakkals-mense'), 'maar dis onseker'.

2 De Graaff 2019, p. 20-22.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jan Griqua and Victoria Huck, 5 Jan 1857.

4 Cape Province, Kimberley, Probate Records of the Supreme Court, 1871-1937, entry for Jan Griekwa, 1887.

Haai

In Nederland een niet meer voorkomende achternaam, uitgestorven in de negentiende eeuw. Als slavennaam kwam hij ook enkele keren voor op Curaçao en in Suriname.[1] De naam kan verwijzen naar de roofvis en de bijnaam zijn geweest van een inhalig, gulzig persoon. In Zuid-Afrika heeft *haai* ook de betekenis van een dorre, onbeschutte vlakte.[2] Het kan echter ook zijn dat de naam afgeleid is van het Khoe-Khoen woord *//khaeb* ('sand') wat door Europese kolonisten verbasterd is tot *haai*.[3] In dit geval zou de naam dan iets als 'mensen van de zandvlakte' betekenen.

De familienaam Haai komt vooral voor in de Noord-Kaap. Oudste vermelding in archief: het overlijden van *Griqua farmer* Piet Haai, geboren in 1780, overleden in 1840 in Griekwastad. Van moederskant was Piet Haai verwant aan de invloedrijke Griekwa kapteinsfamilie Waterboer.[4]

De meest bekende naamdrager was predikant Bartholomeus Jacobus Haai (1883-1967) uit Danielskuil. ij werkte voor In een periode van 45 jaar heeft hij 30 buitenposten gesticht voor het Londens Zendingsgenootschap (LSG). Pas ver na zijn overlijden kreeg hij erkenning voor zijn baanbrekende werk: in september 2004 werd de Congregational Church in Postmasburg omgedoopt in de B.J. Haai Congregational Church.

1 Twee keer op plantage Guineesche Vriendschap in Suriname, een keer in Willemstad, Curaçao. Nationaal Archief, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00341/cb7e739d-738b-40c7-92f0-f56fe7a4f500?searchTerm=haai en Wie Was Wie, https://www.wiewaswie.nl/nl/detail/23385802.

2 Woordeboek van die Afrikaanse Taal IV, p. 3.

3 E-pos Menan du Plessis 14 Oktober 2021. Du Plessis maakt de kanttekening dat dit observaties zijn. 'Haai' in Nama is 'hurixammi', wat letterlik 'see-leeu' betekent.

4 Probate Records of the Supreme Court, 1871-1937, entry for Piet Haai, 1840.

Hakskeen

Afrikaans voor het Nederlandse woord 'hiel'. Mogelijk een herkomstnaam die verwijst naar een zoutpan (Hakskeenpan, die de vorm van een hielafdruk zou hebben) tweehonderd kilometer ten noorden van Upington, of naar een boerderij met dezelfde naam waar kaptein Dirk Vilander in 1888 overleed.[1] Ook in Namibië is een boerderij met de naam Hakskeen.[2] Vermoedelijk is de naam een letterlijke vertaling van *Neumasis*, een verbasterde vorm van het Khoekhoegowab woord *!nôá-s*.[3]

Als familienaam komen ook de varianten Hakscheen en Haakscheen voor.

Eerste vermelding in Zuid-Afrikaans archief: Jan Haakscheen, arbeider, op 60-jarige leeftijd overleden te Upington, op 19 mei 1900.[4]

1 Nienaber 1989, p. 897.

2 Staatskoerant van die Republiek van Suid-Afrika, vol 104, Pretoria 22 februari 1974. No 4170, p. 9, https://gazettes.africa/archive/za/1974/za-government-gazette-dated-1974-02-22-no-4170.pdf, voorheen district Swakopmund, nu Dâures.

3 Nienaber en Raper 1980, p. 632.

4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Jan Haakscheen, 19 May 1900.

Hannibal – Honebal

Betekenis: Hannibal is een Hebreeuwse naam die 'bewonderenswaardig' betekent.

De naam Hannibal, ook gespelt als Honeyball, komt 35x voor in koopaktes van slaven tussen 1658 en 1725.

In het deel 'Slavenkinders der Ed. Comp. van de Nederlands Gereformeerde Kerk' wordt de naam voor het eerst genoemd op 5 feb 1696: na 'voorgaande belijdenis gedoopt een slaaf van de Ed. Comp. genaamt Hannibal'.[1]

In de reisbeschrijving van Johannes Starrenburg e.a. wordt in 1705 melding gemaakt van een ontmoeting met Hottentotkaptein Hannibal. Hannibals volk leefde van de olifantenjacht.[2]

De eerste vermelding van de achternaam:
Op 7 juli 1825 wordt in Swellendam Solomon Hanibal gedoopt, zoon van John Hanibal en Sara Susanna Pienaar[3] en op 12 oktober 1826 wordt aan de Westkaap Arabella Elisabeth gedoopt, dochter van John Honibal (sic) en Sara Susanna Pienaar.[4]

De in 1829 geboren Thomas Salomo Haniball wordt op 4 oktober 1850 lid van de Ned. Gereformeerde kerk aan de Westkaap.[5]

In het Slavenregister van Suriname komt de naam Hannibal 122x voor.

In Nederland komt de naam minder dan vijfmaal voor als achternaam.

---

1 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, baptisms 1695-1712 afb. 35.
2 Godeé Molsbergen 1976 Dl II, p. 5.
3 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Solomon Hanibal, 1825.
4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Arabella Elisabeth Honibal, 1826.
5 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Thomas Salomo Honiball, 1850.

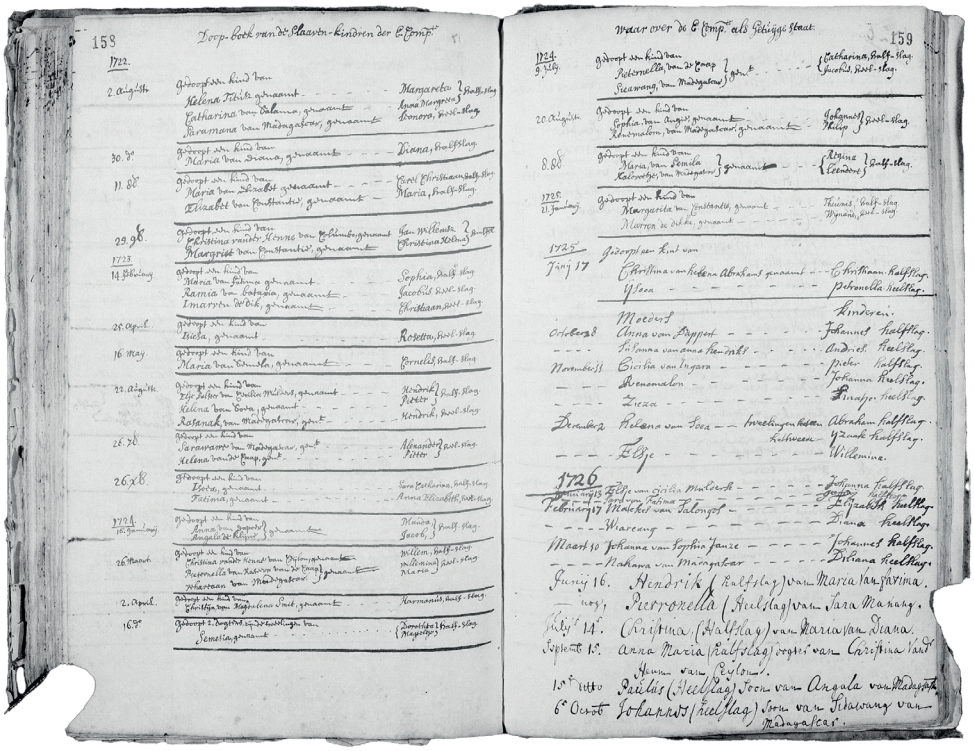

Doop-boek van de Slaaven-kindren der E. Comp als Getuijge. Dutch Reformed Church registers (Cape Town Archives) 1660-1994

Hesqua – Heskwa

Afgeleid van *Hessequa* (*Hessekwas*), de naam van een van een Khoi-Khoin stam die in de tweede helft van de 17e eeuw het gebied tussen de Breë- en de Gouritsrivier bewoonde. De betekenis van *Hessekwas* is niet bekend, waarschijnlijk 'mensen van kaptein Hesse', volgens sommigen 'mensen van de bomen'.[1] Toen de eerste Europese kolonisten na 1652 met hen in aanraking kwamen, hadden zij een sterke leider in *Goukou*, respectvol 'de oude Heer' genoemd.[2] In die tijd deden veel geruchten over de Hessekwas de ronde, onder meer dat zij leeuwen temden en inzetten bij gewapende conflicten met andere stammen.

In de loop der tijd raakten de Hessekwas verzwakt door oorlogen en ziektes en ging de stam ten onder; rond 1800 werd de naam enkel nog als naam en/of familienaam gebruikt.

Eerste vermelding familienaam in archief: Margaretha Johanna Elizabeth Hesqua, aangenomen als lid van de NG Gemeente Clanwilliam, op 4 oktober 1834. Margaretha moet armlastig geweest zijn, want ze werd 'gratis aangenomen' – zonder het gebruikelijke lidmaat-geld betaald te hebben.

Hesqua/Heskwa is een inheemse Khoi-Khoin naam die alleen in Zuid-Afrika voorkomt.

Zie ook: Windvogel

1 Hessequa Local Municipality, https://www.hessequa.gov.za/about-us/.

2 H. Liebenberg, Indigenous place names in VOC Cape documents, *Research Gate* 17 juni 2021, https://www.researchgate.net/publication/352488170_INDIGENOUS_PLACE_NAMES_IN_VOC_CAPE_DOCUMENTS/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19, p. 63-93, aldaar p. 80.

Hoogstaander – Hoogstander

Naam van de Korana clan !Urimã//'ais of !Uri//'aikua. Kan ook vertaald worden als 'trots volk' of 'hoogstaand volk'.[1] De stam heette in de vroege jaren van de Kaapkolonie *Goringhaikwas* maar werd door de Nederlandse kolonisten eerst *Caepmans* en later Hoogstaanders genoemd: 'Belangrijke mensen'.[2] De verhouding tussen kolonisten en Goringhaikwas was aanvankelijk goed, maar verzuurde vanwege onenigheid over veehandel en over de verdwijning van een slaaf die, naar Jan van Riebeeck vermoedde, *van de Caepmans vermoort is*.[3]

Eerste vermelding als familienaam in archief: Willem Hoogstaner (sic), 22 jaar, trouwt op 12 augustus 1889 in Barkly-West met de 17-jarige Leys Abrams.[4]

Een onwaarschijnlijk sterke naamdrager was de op eerste kerstdag 1849 geboren Pieter Hoogstander, die op 16 november 1962 overleed aan een longontsteking – 113 jaar oud.[5]

Zie ook: Kaapman

1 Du Plessis 2018, p. 391, Nienaber 1989, p. 699, 706.

2 C. van Rensburg, 'Vier eeue Afrikaans, 1700-1800', https://aie.univie.ac.at/oor-afrikaans/gister-en-vandag/vier-eeue-afrikaans/na-1658/.

3 Daghregister. Deel 1. 1655-1659, 30 november 1655. https://www.dbnl.org/tekst/rieb001dagh01_01/colofon.php, p. 370.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Willem Hoogstane and Loys Abrahams, 12 Aug 1889.

5 Civil Death Registration, 1955-1966, entry for Pieter Hoogstander, 16 Nov 1962.

Jager – Jagers

De eerste Jager aan de Kaap was Pieter Vis Jager, Kaptein van De Waalstroom. Hij verkocht in 1688 Louis van der Kust Coromandel aan Guillaume Heems.[1]

De vroegste vermelding als inheemse naam: De *Naamlys van die Corps Pandoeren* van 3 augustus 1793 maakt melding van een Jaager. De *Naamlys van die Corps vrije Hottentotten* van 30 november 1803 vermeldt Pit Jaager en Jan Jaager en verderop staat Booij Jaagertje.[2]

In 1804 trouwt Koert Jager met Katryn Trompetter in Algoabaai.[3]

Er was in 1834 een Gert Jager die in dat jaar zijn vader verloor: Fiks Jager. Die was 'Basterd-boer' en overleed in het huis van Piet Draaij bij Katrivier.[4]

In de Oranje-Vrijstaat leefde nog een andere Gert Jager, kaptein van de Towenaars en zoon van Ausahab. Zijn Hollandse naam veranderde na zijn doop in 1838 in Jacobus Müller.[5]

Er waren wat opvarenden van de VOC met de naam Jager die aan de Kaap bleven. Christiaan Jager ging in 1793 uit dienst. Zijn laatste vermelding was aan de Kaap, het is niet helemaal zeker of hij daar ook bleef. Nicolaas Jager en Theunis Claas Jager verschenen niet bij monstering: de eerste in 1776 en de tweede in 1787. Ze werden als vermist opgegeven.[6]

De naam komt ook in Nederland voor, er zijn er nog enkele duizenden.[7]

Betekenis: Jager is een beroepsnaam. Gert zijn achternaam Jager is waarschijnlijk slechts een vertaling van de naam van zijn vader in het Koranna, Ausahab, van !a- voor 'jagen, jacht maken', en Aaé voor 'paard', dus: 'het jachtpaard', 'de man met het jachtpaard'.[8]

---

1 Boëseken 1977, p. 152.
2 De Villiers 1969, p. 294-298.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Koert Jager and Katryn Trompetter, 22 Jun 1804.
4 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Gert Jager.
5 Engelbrecht 1936, p. 52.
6 NA VOC-Opvarenden, 1699-1794, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt&searchTerm=jager.
7 CBG Familienamen,https://cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=jager&-gba_naam=Jager&nfd_naam=Jager&operator=eq&taal=.
8 Nienaber 1989, p. 364.

Jantjies – Jantjes

Op de *Naamlys van die Corps vrije Hottentotten* van 30 november 1803 staat Gerrit Jantjes.[1] De in 1818 geboren April Jantjies was sergeant in het Britse leger, volgens een document in de National Archives kreeg hij pensioen.[2] Voor Louter Jantjies uit Graaff Reinet, ook van 1818, gold hetzelfde. Waarschijnlijk iets minder pensioen, want hij was soldaat.[3]

Vroegste vermeldingen in archieven: In 1812 trouwt Andries Jantjes met Martha in Bethelsdorp, Algoabaai.[4] Kaatje Jantjes trouwt in 1821 met Kruisman Boezak.[5] In 1823 trouwt Anna Jantjes met Klaas Kleinboy, op de zendingspost van Theopholis, district Albany.[6]

Als Jantje komt de naam al eerder voor: in 1803 trouwt Willem Jantje met Jannetje Stuurman en in 1805 trouwt Brittanje Jantje met Anna Kokkelaar. Beide huwelijke vonden plaats in Bethelsdorp, Algaobaai.[7] Deze spellingsvariant is niet echt gangbaar; de naam komt in deze vorm veel minder vaak voor.

Jantjies/Jantjes is een patroniem. Welke Jan de stamvader is, is moeilijk te zeggen. Het was een veelvoorkomende naam onder de Hollanders maar in koopaktes van slaven tussen 1658 en 1725 komt de naam Jan ook 105x voor.[8] In Nederland kwam de naam als achternaam in vorige eeuwen nog wel voor, maar nu nauwelijks meer.[9]

1 De Villiers 1969, p. 297.
2 United Kingdom, Chelsea Pensioners' Service Records, 1760-1913, entry for April Jantjies, from 15 December 1760 to 1913.
3 United Kingdom, Chelsea Pensioners' Service Records, 1760-1913, entry for Louter Jantjies, from 27 September 1760 to 1913.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Andries Jantjes and Martha, 6 Oct 1812.
5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Kruisman Boezak and Kaatje Jantjes, 10 May 1821.
6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Klaas Kleinboy and Anna Jantjes, 30 Jun 1823.
7 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Willem Jantje and Jannetje Stuurman, 8 Nov 1803.
8 Hattingh 1982, p. 17.
9 CBG familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Jantjes&nfd_naam=Jantjes&info=aantal+en+verspreiding&operator=eq&taal=.

Jefta – Jephta

Ook geschreven als Jafta/Japhta. Bijbelse naam (I Richteren 11), met als betekenis 'God opent'. Jefta was een legerleider van de Gileadieten die de Ammonieten versloeg, maar daarvoor zijn enige kind aan God moest offeren.

In de Kaapkolonie kwam de naam voor als slavennaam. Eerste vermelding in een archief: de doop van Japhta van Truape, slaaf van Simon van der Stel, in Kaapstad op 26 juli 1699.[1] Eerste vermelding als achternaam: het huwelijk van Jan Jefta en Griet Diederik, Algoabaai, 25 september 1827.[2]

In de VOC-opvarendenlijst komen een Jefta en een Jephta voor. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het hier om een en dezelfde persoon. Michiel Jefta van Amsterdam was van 26 mei 1727 tot 1 januari 1730 als *jongen* (hulpje van een matroos, kuiper of timmerman) in dienst van de Compagnie.[3] Michiel Jeptha van Amsterdam was vanaf 24 oktober 1735 matroos op het schip Noordwolfsbergen en overleed op 2 februari 1737 in Azië.[4]

Er is geen verband tussen Michiel Jefta/Jephta en de Zuid-Afrikaanse Jephtas/Jeftas.

De achternaam komt in Nederland niet meer voor.

1 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Japtha Van Truape, 26 Jul 1699. Het is niet bekend waar Truape was/is.

2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jan Jefta and Griet Diederik, 25 Sep 1827.

3 Nationaal Archief, *VOC-Opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt&searchTerm=jefta&sortering=prs_voornamen&volgorde=asc.

4 Ibid., https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt&searchTerm=jephta&sortering=prs_voornamen&volgorde=asc.

Niklaas Jafta. Foto Geert Snoeijer

Jood

De naam Jood komt voornamelijk voor als een Griekwa naam. Vroegste vermelding in de archieven:

1844: Nicolaas Jood uit Griekwastad overlijdt op de boerderij Taka in West Griekwaland.[1]

In 1863 overlijdt Griet Jood, in Danielskuil. De overlijdensakte is pas in 1885 ingevuld waardoor er weinig informatie is.[2]

In 1865 overlijdt Katrina Jood in Kaptein Koks 'camp'. Ze was boerin, getrouwd met Bergover en werd 42 jaar.[3]

Ook in Kokstad woonde Maria Jood, getrouwd met Lucas van der Westhuizen.[4] Deze Lucas was chief, de opvolger van Cornelius Kok. (Hij was snel aangesteld om commissarissen van de president van de Oranje-Vrijstaat te ontvangen, ook al was hij een slappeling.)[5] Lucas overleed in 1878.

Betekenis: Mensen van Juda. De eerste Joden kwamen op zijn vroegst mee met de Nederlanders die volgden in de voetsporen van Jan van Riebeeck. Tot ca. 1800 migreerden slechts weinig Joden vanuit Europa naar Zuid-Afrika. In de negentiende eeuw begon hun aantal en hun invloed te groeien, al was dat vooral in het inmiddels door de Britten overgenomen kustgebied van de Kaapkolonie. Slechts weinig Joden volgden de Nederlandstalige 'Boeren' bij hun trek naar het binnenland.[6]

---

1 Cape Province, Kimberley, Probate Records of the Supreme Court, 1871-1937, entry for Nicolaas Jood, 1844.

2 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Griet Jood Migels, 1863.

3 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Frans Jood.

4 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Maria Jood.

5 S.J. Halford, *The Griquas of Griqualand* (Capetown & Johannesburg ca 1950), p. 150-152.

6 Nieuw Israëlitiesch Weekblad, https://niw.nl/de-joodse-stam-van-zuid-afrika/.

Kaapman

Nederlandse naam voor de Goringhaikwa, 'mensen die in hoge kralen leven' (hoog op Tafelberg). Werden in de eerste jaren van de VOC-kolonie aan de Kaap aangevoerd door kaptein Gogosoa en vanaf 1662 door zijn zoon Osingkhamma.[1] Uit de Goringhaikwa kwamen later de Korana voort.[2]

Eerste vermelding Kaapman als familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk van Frederik […] en Maria Elisabeth Kaapman, in Wupperthal, op 1 augustus 1853.[3]

Kaapman komt niet voor als slavennaam. In Nederland is de achternaam uitgestorven.[4]

Zie ook: Hoogstaander/Hoogstander

1 Nienaber 1989, p. 16, p. 415.

2 First Fifty Years Project, https://www.e-family.co.za/ffy/g17/p17481.htm.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Frederik [….] and Maria Elisabeth Kaapman, 1 Aug 1853.

4 In Nederlandse archieven worden slechts 10 Kaapmans vermeld; laatste vermelding 1946. https://www.wiewaswie.nl/nl/detail/17159008.

Kaars – Kars

Betekenis: patroniem van Kars, ook metonymische beroepsnaam afgeleid van Kaarsenmaker.[1]

Vroegste vermeldingen in archieven: Gert Kaars trouwt in 1855 met Trin Joseph in Lily Fontein, Clanwilliam.[2]

In 1898 overlijdt Fietje Kaars in Barkly West.[3] Ze was een Griekwa vrouw; de naam Kaars komt het meest voor bij Griekwas.

In 1870 laten Jan Kars en Magdalena Schoonwinkel hun zoon George Johannes dopen in Robertson.[4]

Hanna Kars was een Koranna, ze kwam van Ceres en overleed in 1898.[5]

De naam kwam veel voor in Nederland, maar is nu zeldzaam. De spelling Kars komt wat vaker voor. [6]

Er was een tiental VOC-opvarenden met de achternaam Kaars, maar geen van allen is aan de Kaap gebleven.[7]

1 Metonymische beroepsnamen verwijzen naar een product of voorwerp dat bij het beroep hoort.
2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Gert Kaars and Trin Joseph, 26 Feb 1855.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Fietje Kaars, 03 Oct 1898.
4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for George Johannes Kars and Magdalena S. Schoonwinkel, 20 Jul 1870.
5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Hanna Kars, 21 Dec 1895.
6 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/.
7 Nationaal Archief, *VOC-Opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt.

Karolus – Caroles/Carolus

De naam Karolus is een patroniem. Hij kwam in Nederland voor als voor- en achternaam maar is zo goed als uitgestorven.[1]

In Zuid-Afrika zijn dit de eerste vermeldingen in de archieven: Op de naamlijst van Hottentot manschappen van het Korps Pandoeren van 1793, staat Abraham Caroles.

Frans Karolus en Regina Gertruida zijn in 1810 getrouwd in Stellenbosch. In 1840 werd het huwelijk in het register opgenomen.[2]

In 1829 trouwden Adam Karolus en Kaatje Floris op de zendingspost van Theopholis.[3]

In Tulbagh trouwden Dina Carolus en Jephta Elias in 1848.[4]

De spelling Carolusse komt ook voor: in 1849 trouwden Rosina Carolusse en Piet Bosman in de kapel van het weeshuis in de Langstraat in Kaapstad.[5]

1 Meertens Instituut, https://nvb.meertens.knaw.nl/naam/is/karolus.

2 Dutch Reformed Church Records (Stellenbosch Archive), 1690-2011, entry for Frans Karolus and Regina Gertruida, 16 Mar 1840.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Adam Karolus and Kaatje Floris, 27 Jan 1829.

4 Dutch Reformed Church Records (Stellenbosch Archive), 1690-2011, entry for Jephta Elias and Dina Carolus, 25 Jul 1848.

5 Dutch Reformed Church Records (Stellenbosch Archive), 1690-2011, entry for Piet Bosman and Rosina Carolus, 26 January 1849.

Kats – Kat

Vertaling van de Korana clannaam /Hõakua//'ais.[1] De Katse vormden aanvankelijk een stam met de Katte (/Hõana). De naam dankten ze aan het feit dat zij kleding maakten van het vel van wilde katten.[2] De /Hõakua//'ais trokken na de komst van VOC-kolonisten in 1652 naar het noordelijk binnenland en vestigden zich al voor 1775 aan de oevers van de Oranjerivier. Hun belangrijkste kaptein was Klaas Lucas. In de negentiende eeuw ging de clan qua militaire macht en aantal mensen hard achteruit, tot in de jaren 1870 nog maar een handvol Katse op de zendingspost Pniel leefden, onder hun laatste kaptein, de bejaarde Andries Kats.[3]

Eerste vermelding van Kat als Khoisan achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: het overlijden van Pit Kat, Coranna, 5 maanden oud, op 4 juni 1895 in Rooidam, Barkley West.[4]

Eerste vermelding Kats als Khoisan familienaam: het huwelijk van Isaac Jegelse en Katheryne Kats, op 2 maart 1840 te Stellenbosch; de echtelieden verklaren dat zij al sinds 1816 samenwonen en dat zij zeven kinderen hebben.[5]

De familienamen Kat en Kats komen ruim tweeduizend keer voor in Nederland. Daar heeft het echter een heel andere betekenis: het kan een patroniem zijn van de voornaam Kat of Kette, maar het kan ook verwijzen naar een soldaat die in vroeger tijden een 'Kat' bediende – een afgedekt belegeringswerktuig met een stormram of schietwerktuig erin.[6]

Zie ook: Bitterbos

1 Du Plessis 2018, p. 351.
2 Nienaber 1989, p. 496.
3 Engelbrecht 1936, p. 31.
4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Pit Kat, 04 Jun 1895.
5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Isaac Jegelse and Kateryne Kats, 2 Mar 1840.
6 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=-Kats&nfd_naam=Kats&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=.

Kivido – Kivedo – Kividoe

Betekenis van de naam: aanspreekvorm voor grootvader bij de Links Korannas.[1] Later verworden tot familienaam.

Er is ook een verband met Cupido: Gert Cupido, 'also known als Gert Kividoe', staat er te lezen op een overlijdensakte uit 1949.[2]

Vermeldingen in archieven als familienaam: In 1871 trouwde Mita Kivedo (24) met Hans Arens (28) in King Williamstown.[3]

Meetje Kivido van Rechtersveld, Namaqualand, overleed rond haar tachtigste in juni 1896 aan de gevolgen van diarree. In haar overlijdensakte staat verder dat zij dienstmeid was, ongetrouwd en Hottentot.[4]

Mathijs Kivedo was boerenknecht op Rooikamp, Wellington. Hij overleed in 1898 op 83-jarige leeftijd.[5]

Oorlam Afrikaner commandant Kividoe was de leider van de overgebleven Oorlam Afrikaners in het uiterste zuidoosten van Namibië. Hij leidde de 'Afrikaner opstand' tegen de Duitsers in juli/augustus 1897. Op 5 juli 1897 eindigde de eerste veldslag tussen de Oorlam Afrikaners en de Duitsers in een nederlaag voor de laatsten (Luitenant von Bunsen, Districtshoofd van Warmbad en Luitenant Helm). Op 2 augustus 1897 overmeesterden de versterkte Duitse troepen de Oorlam Afrikaners onder leiding van Kividoe in de slag om het Gamsib Ravijn bij de Oranje Rivier. Na de slag werden Kividoe en al zijn officieren geëxecuteerd, nadat ze waren uitgeleverd door de Zuid-Afrikaanse Kaappolitie, aan wie ze zich hadden overgegeven.[6]

---

1 Maingard 1921, p. 144.
2 Transvaal, Probate Records from the Master of the Supreme Court, 1869-1958, entry for Gert Cupido or Kividoe, 26 Aug 1949
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Hans Arens and Mita Kivedo, 23 Jan 1871.
4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Meetjie Kivido, 13 Jun 1896.
5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Mathÿs Kivedo, 23 Dec 1898.
6 Dierks 2003, *Chronology of Namibian history*.

Kiwiet – Kiviet – Kivit

Eerste vermeldingen in archieven: In 1829 trouwt Katryn Kivit op de missiepost van Theopolis, district Albany, met Platje Dikkop.[1] Mietji Kiviet overlijdt op 55-jarige leeftijd in 1847 in het Caledon Instituut. Ze was geboren op Groote Vlakte, Swellendam en getrouwd met de arbeider Thomas Philips. Ze had één wettelijk kind: Hester Philips, die nog minderjarig was toen haar moeder overleed. Daarnaast had ze van verschillende vaders nog zes onwettige kinderen: Jacob Kleinbooi, Kiviet Kleinbooi, Lea Steijn en Piet January, allevier meerderjarig. Daarnaast Kobus Nero en Eva Nero, minderjarig.[2]

Lena Kiviet was in 1897 80 jaar toen haar kleding vlamvatte en zij na negen dagen aan haar verwondingen overleed. Ze was dienstmeid bij Dik Doorns in Fraserburg. Ze was niet getrouwd maar had wel vijf kinderen.[3]

De naam komt ook dubbel voor: In Rietfontein was Kiwiet Kiwiet werkzaam als *schaapwagter*. Op zijn overlijdensakte staat als naamsvermelding Kiwiet Kiwiet Bushman. Hij was 54 toen hij in 1889 overleed in Lucasfontein en liet drie onwettige, minderjarige kinderen achter: in het document 'onmondig, onechte kinderen bij Mietje Esterhuijs'.[4]

De 18-jarige Kiviet Kiviet was patiënt in het Lunatic Asylum in Fort Beaufort. Bij occupation staat: 'no occupation, an insane patient'. Bij ras staat Hottentot, en bij sex staat: male (coloured). Hij overleed in 1899.[5]

In Nederland kwam de naam ook voor, nu bijna niet meer. De eerste melding is al uit 1402: Henrick Kyvit uit Netterden (Gelderland) en de tweede uit 1511: Willem Jansz Kivit uit Ouddorp (ZH).

Betekenis: Het verwijst in Nederland naar de vogelnaam kievit, die een grote rol speelde in het volksgeloof.[6] Of de Zuid-Afrikaanse variant hiervandaan komt is niet bewezen.

---

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Platje Dikkop and Katryn Kivit, 10 Apr 1829.

2 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Mietji Kiviet, from 1846 to 1850.

3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Lena Kiviet, 14 Aug 1897.

4 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Kiwiet Kiwiet, 2 Oct 1889.

5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Kiiret (sic!) Kiviet, 26 Oct 1899.

6 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/.

Knecht

In 1809 trouwt Jannetje Knecht met Jan Windvogel in Algoabaai,[1] hun huwelijksakte is de vroegste vermelding van de naam Knecht in de archieven.

In 1826 trouwt weer een Jannetje Knecht, nu met Zwartbooy Klaas. Het is onduidelijk of het dezelfde Jannetje betreft. Dit huwelijk wordt voltrokken op de missiepost Theopholis, district Albany.[2]

Jantje Knecht, 'a Hottentot in the Roggeveldt', was herder, geboren in het Roggeveld en overleden in Brakfontein in 1868. Hij liet geen kinderen na, maar wel 15 geiten en lammeren.[3]

Mechi Knecht kwam ook van Roggeveld, de exacte plaats wist men niet. Knecht is waarschijnlijk niet haar meisjesnaam want op de overlijdensakte staat: 'Living with Hans Knecht as his wife, after the manner of the colord (sic) natives'. Ze overleed te Brakfontein op 34-jarige leeftijd in 1871.[4]

In 1887 wordt Izaak gedoopt en vermeld in het doopregister van Beaufort, zoon van January Poetie en Mietje Knecht.[5]

Als voornaam komt Knecht ook voor: op 23 februari 1859 werd Willem Johannes Kupido gedoopt te Swellendam, zoon van Sara Brewes en Knecht Pedro.[6]

De naam komt niet heel veel voor in de archieven. Het is wel van origine een inheemse naam.

---

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jan Windvogel and Jannetje Knecht, 2 Apr 1809.
2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Zwartbooy Klaas and Jannetje Knecht, 31 Jul 1826.
3 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Jantje Knecht, from 1866 to 1868.
4 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Mechi Knecht, 2 Nov 1871.
5 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Izaák Poetie and January Poetie, 2 Oct 1887.
6 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Willem Johannes Kupido Knecht and Sara Brewes, 8 May 1859.

Betekenis: Knecht is een beroepsnaam, synoniem voor bediende. Echter lijkt het woord 'Hottentot' ook een connotatie hiermee te hebben gehad: Oorlamme wilden geen Hottentot worden genoemd: '[…] die Oorlamme sou eerder 'n Europese Eerste Minister 'n Hottentot ('Knecht') noem as om hulleself met daardie term te benoem.'[1]

In Nederland komt de naam voor, maar niet veel: er zijn nog geen 200 naamdragers.

1 Nienaber 1989, p. 50.

Kok

Beroepsnaam en achternaam van de grootste Griekwa kapteinsfamilie. Mogelijke stamvader is Claas Kok, in 1713 omschreven als een 'jong van syn meester gefugeert' – een gevluchte slaaf.[1] Claas zou de vader zijn van Adam Kok, die rond 1760 *posthouder* (manager) was van Stinkfontein, de veeboerderij van Nicolaas Loubser in het Bokkeveld. Kok kwam daar in conflict met Oude Ram Afrikaner en diens clan. Afrikaner werd gevangengezet op Robbeneiland en Kok werd 'tot voorkominge van Verdere onheijlen' verbannen uit het Bokkeveld.[2] Uiteindelijk vestigde hij zich met zijn volgelingen – veelal ontstamde Khoisan en Basters – in Kamiesberg, Namakwaland. Hij werd door de koloniale overheid erkend als kaptein, een titel die bij zijn dood (ca. 1785) overging op zijn zoon Cornelius.

Kok is een van oorsprong Nederlandse achternaam. Oudste vermelding in een Nederlands archief: Herman Kock Sanders zoon, Den Haag, 1430 (archief van het klooster van Sint Elizabeth).[3]

Oudste vermelding als Griekwa familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: de doop van Solomon Kok, op 22 november 1807 in Klaarwater (Griekwastad), 'ongeveert' 60 jaar oud – dus geboren rond 1740.[4]

Zie ook: Afrikaner

1 Schoeman 2002, p. 9.

2 M.G. Upham, Dutch reward (20 November 1792) Klaas Afrikaner / !Garuhamab as colonial collaborator for massacring 113 'San' (Bushmen) and taking 20 prisoners, Muatze, CAPE OF GOOD HOPE research output … creative utterances … and musings miscellaneous …, Posted 20 November 2021.

3 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=-Kok&nfd_naam=Kok&info=documentatie&operator=eq&taal=.

4 Schoeman 2007, p. 42.

Hendrina Kok, Jan Kok & Margritta Kok. Foto Geert Snoeijer

Koopman – Koopmans – Coopman – Coopmans

Beroepsnaam voor iemand die handel drijft. In de vroege Kaapkolonie was Koopman een van de twee kapteins van de Chainoukwas.[1] Kaptein Dorha was zijn grote rivaal. De tweestrijd eindigde in 1693, toen Dorha op beschuldiging van veediefstal op Robbeneiland gevangengezet werd.[2] Koopman werd vervolgens door de VOC erkend als enige kaptein van de Chainoukwas. Zijn grondgebied, tussen Hottentots-Holland en het huidige Caledon, stond bekend als 'Koopmansland' of 'Koopmans Natie'.[3]

Het is niet bekend wanneer de kaptein geboren is. Wel wanneer hij overleden is: in 1707. Na zijn dood begonnen zijn stamleden zich 'Koopman' of 'Koopmans' te noemen.[4] Het duurde echter lang tot Koopman(s) als Khoisan familienaam in de archieven genoemd werd. Eerste vermelding: het huwelijk van Louw Koopman en Lea Spogter, op 4 juli 1820 in Bethelsdorp.[5]

Ook onder VOC-kolonisten kwam de familienaam voor, soms als Koopman en soms als Coopman. Eerste vermelding in een archief: Bartholomeus Coopman van Utrecht (Nederland) trouwt op 11 oktober 1688 met Engeltje van der Bout in de Nederduitse Gereformeerde Kerk te Kaapstad. Het echtpaar kreeg zeven kinderen.[6]

---

1 Koopmans Khoi naam is niet bekend. De Chainoukwas leefden tussen Hottentots-Holland en het huidige Swellendam. De stam werd ook wel de Soesekwas genoemd.

2 R.H. Elphick, lemma Koopman in *SABW III*, p. 489.

3 Nienaber 1989, p. 237.

4 R.H. Elphick, *SABW III*, p. 489.

5 South Africa, Civil Marriage Records, 1840-1973, Entry for Lauw or Laseer Koopman and Lea Spogter, 4 Jul 1820.

6 The First Fifty years Project, https://www.e-family.co.za/ffy/g7/p7229.htm. Mogelijk acht, als Annetje Coopman (gedoopt 4 maart 1708) ook een kind van Bartholomeus en Engeltje was – maar dat is niet helemaal zeker.

Korana – Koranner– Koranna

Khoi-Khoin stam, genoemd naar de legendarische 17e-eeuwse kaptein Kora. Betekenis: mensen van Kora. In de negentiende eeuw waren de Koranas onderverdeeld in een groot aantal (meer dan twintig) verschillende clans. Die vertaalden hun clannaam naar het Afrikaans om zodoende de communicatie en handel te vergemakkelijken met de Kaapkolonie en met *trekboere*, vooral in paarden en geweren. Ook veel Korana kapteins deden dat: zo droeg *'Knou-bib* bijvoorbeeld de Afrikaanse naam Jan Taaibosch, heette Piet Witvoet eigenlijk *Xati≠aib* en stond *Kouriep* bekend als Klaas Lukas.[1]

Eerste vermeldingen als familienaam in een archief: De achternaam Korana wordt voor het eerst vermeld op 28 augustus 1895, bij de aangifte van de geboorte van een meisje ('no name yet') door de 30-jarige Mietjie Korana in Vaalkopjes, Hartebeest.[2]

Op 13 december 1879 overlijdt William Koranna, werkman, leeftijd onbekend, evt. familieleden onbekend, in Port Elizabeth.[3]

Eerste vermelding in de spelling Koranner: de dochter van Martha Koranner, ook Martha geheten, is overleden op 9 april 1896 in Calvinia.[4]

1 Of als Klaas Springbok, zie: R. Ross, The !Kora wars on the Orange River, 1830-1880, *Journal of African History*, XVI, 4 (1975), p. 561-576, aldaar p. 570, n. 45, https://www.jstor.org/stable/180497?read-now=1&seq=10#page_scan_tab_contents.

2 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Mietje Korana, 28 Aug 1895.

3 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for William Koranna, 1879.

4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Martha Koranner, 09 Apr 1896.

Kraalshoek

Stamvader is Khameb, die naar zeggen zijn naam Kraalshoek van de Nederlanders kreeg omdat hij veekralen bouwde.

De Kraalshoeke waren een kleine aparte groep van de Towenaars en Regshande Korannas in Bethanie (Oranje-Vrijstaat), zoals de Slaparms en de Yzerbekke. Khameb vertrok later naar Barkly West en vestigde zich vervolgens in Pniel. Dit was in de tweede helft van de 19e eeuw.[1] Benjamin Kraalshoek maakt in 1855 deel uit van de raad van Goliath Yzerbek, Kaptein van de Korannas.[2]

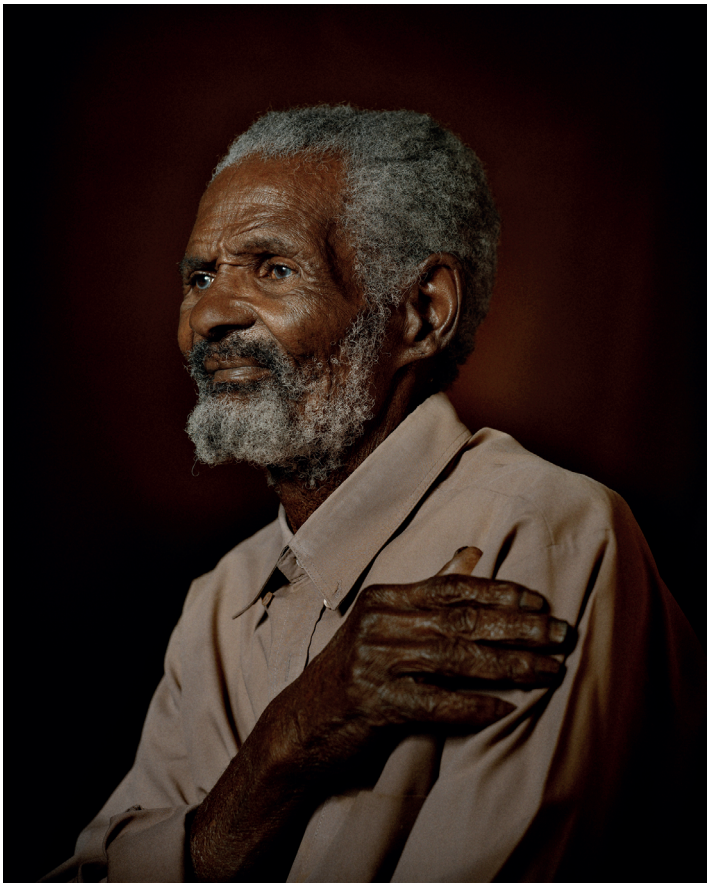

Johanners Kraalshoek. Foto Geert Snoeijer

1 Engelbrecht 1936, p. 55.
2 Ondertekening brief van Goliath Yzerbek over grondkwestie.

Vroegste vermeldingen in archieven: In 1895 wordt Elizeba Troi Kraalshoek geboren, dochter van Benjamin David Kraalshoek en Eleonora Hoogstaander, op de zendelingenpost van Pniel.[1]

Een latere Benjamin Kraalshoek trouwt in 1896 met Lydia Rooi in Kimberley.[2]

Griet Buffelbout, geboren Kraalshoek, overlijdt in 1896, waarschijnlijk in Pniel, maar het is niet goed leesbaar. Op haar overlijdensakte staat Koranna Hottentot. Haar man was Klaas Buffelbout.[3]

1 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Elizeba Troi Kraalshoek and Benjamin David Kraalshoek, 24 Jul 1895.
2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Benjamin Kraalshoek and Lydia Rooi, 26 Oct 1896.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Griet Kraalshoek Ruffelbout (sic), 01 Jun 1896.

Labberlot

Op de lijst *Korps Pandoeren van 1793* staat tweemaal een Jan Labberlot vermeld. De *Naamlys van die Corps vrije Hottentotten* van 1803 vermeldt de naam drie keer: Court, Hans en Friederik Laberlot.[1]

In 1812 Trouwt Witboy Laberlot met Lyntje Jakobos in Algoabaai.[2] Leentje Labberlot trouwt in 1864 met September Morris - beiden 'inboorling' - in de Kapel der Inboorlingen in Aliwal-Noord in de Oost-Kaap.[3] De zoon van Katje Labberlot, Gert Labberlot, overlijdt in 1920 op de locatie Hopetown. Hij was Koranna, staat op het document.[4]

Er was een opvarende van de VOC met de naam Laberlot, maar hij kan niet de stamvader zijn want hij overleed in Azië.[5]

In Nederland kwam de naam ook voor, zij het sporadisch. De eerste vermelding in archieven is de doop van Jacomijntje Labberlot in Tholen, Zeeland in 1693.

Betekenis: Een slordig, onachtzaam persoon.[6] Iemand die in ongelukkige toestand verkeert, niet veel waard is.[7] In Amsterdam waren in 1695 en 1702 twee vrouwen in de misdaad en strafregisters opgenomen met de bijnaam Labberlot: Cornelia Claassen alias Ke Labberlot en Geertruijd Lucassen alias Truij Labberlot.[8]

Het werkwoord labberen betekent 'zich slap bewegen', Duits dialect labbern, 'slap hangen; slurpen; onzinnige praat uitslaan'. Vaak gebruikt in samenhang met wind en daardoor ook in scheepstermen.[9] In Nederland wordt nog de vorm 'belabberd' gebruikt, voor zich beroerd voelen, of slap.

Het is mogelijk dat de naam door Nederlanders aan inheemsen is gegeven.

---

1 De Villiers 1969, p. 296-298.
2 Civil Marriage Records, 1840-1973, Witboy Laberlot in entry for Andries Jantjes and Martha, 6 Oct 1812.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for September Morris and Leentje Labberlot, 8 Mar 1864.
4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Gert Labberlot, 14 Sep 1920.
5 Nationaal Archief, *VOC-Opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt&searchTerm=laberlot&sortering=prs_voornamen&volgorde=asc.
6 Woorden.org, Nederlands woordenboek, https://www.woorden.org/woord/labberlot.
7 Historische woordenboeken, https://gtb.ivdnt.org/search/.
8 Stadsarchief Amsterdam, https://archief.amsterdam/indexen/.
9 Van der Sijs, *Etymologiebank*, https://etymologiebank.nl/trefwoord/labberen.

Links

Afrikaanse vertaling van de Korana stamnaam //'Arebe//'ais of //'Aremã//'ais.[1] Volgens de overlevering gaat de naam terug tot twee broers die aanvankelijk op dezelfde plek woonden maar later uit elkaar gingen: de een naar links en de ander naar rechts. Hun volgelingen stonden daarna als Linksstaanders (Linkshande) en Regterflankmense (Regshande) bekend.[2]

De achternaam Links wordt ook wel (foutief) geschreven als Lynx.[3]

Gert Links (Korana naam *Sisop*), was van 1848 tot 1854 kaptein op de zendingspost Saron – ten noordwesten van het huidige Rustenburg.[4]

Eerste vermelding als familienaam in Zuid-Afrikaanse archieven: het huwelijk tussen Knecht Links en Sara Booy, te Bethelsdorp op 4 oktober 1807.[5]

Links komt ook in Nederland als achternaam voor, al is het niet vaak. Ze is afgeleid van de jongensnaam Lens, een verkorte vorm van Laurentius. Eerste vermelding in archieven: Den Bosch, 1445.[6]

Er zijn twee Europeanen met de naam Links in dienst geweest van de VOC, maar er is geen verband te leggen tussen de Zuid-Afrikaanse en Nederlandse familienaam.

1 Du Plessis 2008, p. 350.
2 Maingard 1921, p. 113. Nienaber 1989, p. 122-126.
3 Stow 1905, p. 277.
4 Maingard 1921, p. 155, 158-159.
5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Knecht Links and Sara Booy, 4 Oct 1807.
6 Meertens Instituut, https://nvb.meertens.knaw.nl/verklaring/naam/Lens. De naam werd geschreven als Lenss.

Lucas – Lukas

Betekenis: patroniem, afkorting van Lucanus, naam van een evangelist. De naam komt twee keer voor op de namenlijst van koopaktes van slaven tussen 1658 en 1725.[1] Naast de inheemse tak is er ook een Engelse en een Nederlandse tak.

De eerste inheemse vermelding in de archieven: Jacob Lucas, vrijburger van Batavia, verkocht in opdracht van Pieter Pietersen, Manniko van Bengalen aan Isaq Schrijver. Dit vond plaats in 1700.[2]

In 1779 wordt Helena Lucas, *eene Bastaard*, gedoopt in Swartland. Ze was in 1777 geboren.[3]

Klaas Lukas was rond 1875 met Kupido Pofadder chief van een kleine Koranna clan bij de Katrivier.[4] Deze clan was ontstaan uit achtergebleven leden van de Katse en hadden de stamband verbroken. Onder Klaas Lukas bezorgden ze de boeren eindeloos veel problemen.[5]

1 Hattingh 1982, p. 14-20.
2 Boëseken 1977, p. 192.
3 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Helena Lucas, 19 Jan 1799.
4 Nienaber 1989, p. 322.
5 Engelbrecht 1936, p. 67.

Magerman

Oorspronkelijk een bijnaam voor een magere man; later familienaam. Eerste vermelding: 1396, Jan Magherman in Lennik (België).[1] De eerste vermelding als Khoisan naam in Zuid-Afrika vinden we in 1758, als ene 'Hottentot Magerman' het vergif levert voor een poging tot moord op de kolonist Hendrik Eksteen. De poging mislukt. Een jaar later wordt Eksteen echter alsnog om het leven gebracht.[2]

In 1803 komt Magerman voor het eerst als familienaam in Zuid-Afrika voor: op 30 november wordt Claas Magerman genoemd als lid van het Corps vrije Hottentotten.[3]

Eerste vermelding in archieven van de burgerlijke stand: het huwelijk van Solomon Camphor en Lysbeth Magerman, te Bethelsdorp op 4 oktober 1807.[4]

Als familienaam is Magerman uitgestorven in Nederland. *Maerman*, dat ook in Zuid-Afrika voorkomt, kent weliswaar nog enkele tientallen Nederlandse naamdragers, maar is een metroniem (moedersnaam) afgeleid van de meisjesnaam Maria.[5]

---

1 CBG Familienamen. https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Magerman&nfd_naam=Magerman&info=documentatie&operator=eq&taal=

2 M Upham, Hendrik Eksteen Jr.'s Murder, *MUATZE, CAPE OF GOOD HOPE research output … creative utterances … and musings miscellaneous …* October 27, 2021, https://mansellupham.wordpress.com/2021/10/.

3 De Villiers 1969, p. 297.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Solomon Camphor and Lysbeth Magerman, 4 Oct 1807.

5 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Maerman&nfd_naam=Maerman&info=documentatie&operator=eq&taal=.

Malgas

Malgas is een nederzetting op de rechteroever van de Breede-rivier in de Overberg-regio van de West-Kaap. Het ligt 25 kilometer ten noordwesten van de monding van de Breede-rivier bij Witsand en 30 kilometer ten zuidoosten van Swellendam. 'Malgas' is Afrikaans voor jan-van-gent, een grote zeevogel.[1]

Eerste vermeldingen in archieven: Samson Malgas trouwt in mei 1821 met Anna Jagers in Algoabaai.[2] Kaatje Malgas trouwt daar ook, in 1823 met Mishel Plesie,[3] en op dezelfde dag Allet Malgas met Booy Swartboy.[4]

In mei 1833 trouwt Mattroos Malgas met Annatje Buis. Het huwelijk wordt ook kerkelijk bevestigd in Algoabaai.[5] In 1834 trouwt Eksteen Malgas aldaar met [xxxxxx] Eksteen.[6]

Op andere plaatsen dan Algoabaai kwam de naam ook voor. In 1840 trouwden Roslyn Malgas en Danster Jas in Katrivier, district Albany. Zij was 60 jaar en hij 70 jaar oud.[7]

De naam komt in Nederland niet voor. Wel in Frankrijk, maar er zijn geen naamdragers met de VOC naar de Kaap gekomen, dus dat de Zuid-Afrikaanse tak Franse wortels heeft, is uit te sluiten.[8]

---

1 Wikipedia, Malgas, https://en.wikipedia.org/wiki/Malgas. Voor de theorie dat het afgeleid zou zijn van Madagascar, wat voor de hand liggend klinkt, is geen bewijs gevonden.

2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Samson Malgas and Anna Jagers, 10 Aug 1820 (moet zijn: 1821).

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Mishel Plesie and Kaatje Malgas, 14 Jan 1823.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Booy Swartboy and Allet Malgas, 14 Jan 1823.

5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Mattroos Malgas and Annatje Buis, 21 May 1833.

6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Eksteen Malgas and Liebejes (? onleesbaar) Eksteen, 17 Jun 1834.

7 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Danster Jas and Roslyn Malgas, 14 Mar 1840.

8 Nationaal Archief, *VOC-Opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt.

Massouw

Tswana naam voor Rijt Taaibosch, kaptein van die *Kei!* (Groot) Koranas in Mamusa, het latere Schweizer Reneke. 'Massouw' is afgeleid van het Tswana woord *Mosweu* en betekent 'wit'. Taaibosch had de naam waarschijnlijk te danken aan zijn lichte huidskleur. Rond 1830 was hij de belangrijkste Korana kaptein ten noorden van de Vaalrivier. In 1878 werd Rijt Taaibosch als stamhoofd opgevolgd door zijn zoon, David Massouw Rijt Taaibosch. Rijt was toen naar bewering meer dan honderd jaar oud en had zo'n 5.000 stamleden.[1] Grensgeschillen tussen kaptein David Massouw en de Transvaal leidden eind 1885 tot een gewapend conflict. De Koranas bleken niet opgewassen tegen de superieure vuurkracht van een 800 man sterk Transvaals commando. David Massouw, zijn twee zoons en zestig andere Koranas sneuvelden in de strijd. De politieke en militaire macht van het kapteinsgeslacht was daarmee voorgoed gebroken.

Het was niet ongebruikelijk onder de Koranas om de naam van hun hoofdman als eigennaam te gebruiken. In verschillende vormen (ook *Massou* en *Mossauw*) is de naam blijven voortbestaan.

Eerste vermelding van de familienaam in een archief: Andries Massouw overleed in 1895 in Middelburg. Hij was een Griekwa, arbeider en 60 jaar oud.[2]

Lena Massouw, Korana, is overleden op 29 mei 1896 op boerderij *Eenzaamheid*, district Vryburg. Bij 'leeftijd' staat vermeld: *Very old about (80)*.[3]

Zie ook: Taaibosch

1 Erasmus 2015, p. 57.
2 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Andries Massouw, 4 September 1895.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Sena Massouw, 29 May 1896.

Matroos – Mattroos

Eerste vermeldingen in archieven: In 1805 trouwt in Bethelsdorp Francina Matroos met [xx]oris Danster, zoals vermeld in het `Register der huwelijken Kerklyk bevestigd in Algoabaaij'.[1] Daar trouwen ook Griet Mattroos en Trompetter Platje, in 1807,[2] en in 1808 trouwt Lijsbeth Mattroos daar met Jantje Witboy.[3]

Swartbooy Matroos en Andries Matroos staan op de *Naamlys van Hottentotte-soldate wat op 2 februarie 1805 uit die bataillon Hottentotsche ligte infanterie gedros het*.[4]

Abraham Matross was een jager, handelaar, voerman en bediende. Hij was een Nama uit Zuid-Afrika die van 1852 tot 1855 met J. Chapman meereisde. Naar verluidt was hij in 1876 en 1878 op jacht in het noorden van Namibië.[5]

Betekenis: Functie in de scheepvaart. Waak- en roergang; laden en lossen; reinigen, teren en kalfaten van het schip; af- en aanslaan van de zeilen; helpers van de onderofficieren. Ook wel bootsgezel.[6]

De naam komt tevens voor in Surinaamse slavernijbronnen. Het CBG (centrum voor familiegeschiedenis) geeft als betekenis dat Matroos een Surinaamse en Antilliaanse naam is. In Nederland komt de naam nog weinig voor.[7]

---

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Danster Foris and Francina Mattroos, 9 Mar 1805.
2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Trompetter Platje and Griet Mattroos, 6 Dec 1807.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jantje Witbog and Lysbeth Mattroos, 7 Jun 1808.
4 De Villiers 1969, p. 301.
5 Dierks 2003, https://www.klausdierks.com/Biographies/Biographies_M.htm.
6 Nationaal Archief, *VOC-Opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444/c553ab6c-c864-11e6-9d8b-00505693001d?searchTerm=matroos.
7 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Matroos&nfd_naam=Matroos&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=.

Meintjies – Meintjes

Betekenis: Zoon van Meintjie, oftewel Meino.

Stamvader: Jan Hendrik of Johann Heinrich Meintjes van Berg in Munsterland (Duitsland). Hij trouwt in 1709 met Christina Bastiaansz.[1] Zijn vrouw was al in 1687 lid geworden van de Nederlands Gereformeerde kerk in Kaapstad,[2] dus het waren al vroege inwoners van de Kaap.

De naam komt later ook voor bij inheemsen.

In 1847 overlijdt Goliath Meintjies in district Hanover, hij is van 'mixed' ras, lezen we op de overlijdensakte.

Dirk Meintjes was arbeider in Jackals River in district Caledon. Hij overleed in 1895 toen hij 21 jaar oud was; in zijn overlijdensakte wordt vermeld dat hij Hottentot was.[3]

De Khoisan vrouw Maggie Jantjies, geboren Meintjies, overleed op ongeveer 70-jarige leeftijd in Adendorp, Graaff Reinet. Ze was rond 1849 geboren en overleed in 1919 aan de gevolgen van reuma.[4]

De naam heeft in Nederland ook bestaan, maar is zo goed als uitgestorven.[5]

1 Pama, C., Die *Groot Afrikaanse Familienaamboek* (Kaapstad 1983), p. 121.
2 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Christina Bastiaansz, 10 Aug 1687.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Dirk Meintjies, 05 Sep 1895.
4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Maggy Meintjies Jantjies, 20 Dec 1919.
5 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=meintjes-&gba_naam=Meintjes&nfd_naam=Meintjes&operator=eq&taal=.

Mentor – Mentoor

De naam Mentor is van oorsprong een slavennaam en komt als zodanig veel voor; ruim duizend keer wordt de naam vermeld in het Register van Slaven 1732-1838.[1] Een van de vroegste vermeldingen: Mentor uit Mozambique, 25 jaar oud en eigendom van Pieter Rossouw. Hij werd in 1814 geregistreerd.[2] De naam komt later veel voor als familienaam, maar in de archieven niet eerder dan de 19e eeuw. Eerste vermelding in de archieven: Esau Mentor kreeg pensioen van het Engelse leger, waar hij in 1813 soldaat was. Hij was toen 19 jaar oud.[3]

In 1826 trouwde Saartje Mentoor bij de Londense Zendelingen met Platje Bootsman.[4]

Betekenis: Naam van een persoon in de *Odyssee*, het epische dichtwerk van de Griekse dichter Homerus, te weten de naam van de wijze raadsman van de jongen Telemachus. Vandaar de betekenis van raadsman, leidsman, gids.[5]

In de Surinaamse slavenregisters komt de naam Mentor ook veelvuldig voor.[6] In Nederland is de naam onbekend.

1 https://www.familysearch.org/search/record/results?count=20&offset=20&q.anyPlace=-Zuid-Afrika&q.givenName=mentor&f.collectionId=2739063.

2 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Mentor, 7 Mar 1814.

3 United Kingdom, Chelsea Pensioners' Service Records, 1760-1913, entry for Esau Mentor, from 10 December 1760 to 1913.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Platje Bootsman and Saartje Mentoor, 26 Nov 1827.

5 Historische Woordenboeken, https://gtb.ivdnt.org/search/.

6 CBG Wie Was Wie, slavernijbronnen, https://www.wiewaswie.nl/nl/zoeken/Mentor.

Miggel – Migel

Patroniem van Michiel. Komt in de volgende spellingsvarianten voor: Miggel, Migel, Michel, Michiels, Migels, Miggels. Het is een Griekwa familienaam.

Eerste vermelding: Hannes Miggels staat op de naamlijst van het *Corps vrije Hottentotten* uit 1803.[1] Op 22 november 1807 is de doop van de veertigjarige Jan Michel in Griekwastad.[2] Hij en zijn vrouw Truy Waterboer laten in de jaren 1812-1820 vijf kinderen dopen in Griekwastad.[3] Truy overlijdt als 'Oude Trooy Migels (geb. Waterboer)' in 1870.[4] Ze laat de boerderij Goras na aan haar erfgenamen.[5]

Een opmerkelijke overlijdensakte is die van de 70-jarige David Lowies Harms, overleden op 7 juli 1866 op de boerderij Vliegekraal. Harms werd de laatste jaren van zijn leven verzorgd door 'een gekleurd kin(d) die de overledene heeft opgevoed (…), Namelijk Jan Miggels die nu omtrent 31 jaren oud is en onder wiens trouwe zorg het boedel thans nog zijn.'[6]

Of de boerderij in eigendom overging op Jan Miggels is onbekend; feit is wel dat in 1895 in Willowmore aangifte werd gedaan van het overlijden van de zes maanden oude Jacobus Miggels – woonplaats Vliegekraal.[7]

In de Zuid-Afrikaanse slavenregisters wordt de naam Miggel tien keer vermeld.[8] In Nederland komt Miggel niet voor; Miggel**s** wel, zij het sporadisch.[9]

---

1 De Villiers 1969, p. 299.
2 Schoeman 2007, p .47.
3 Idem.
4 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Oude Trooy Waterboer Migels, from 1882 to 1883.
5 De betekenis van *Goras* is onduidelijk. Wellicht uit het *Nama* |*Gora go ras* (plek waar afscheid genomen wordt), Nienaber en Raper 1983, p. 357.
6 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Jan Miggels, from 1866 to 1868.
7 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Jacobus Miggels, 08 Oct 1895.
8 Register van Slaven 1732-1838, https://www.familysearch.org/search/record/results?count=-100&q.anyPlace=South%20Africa&q.givenName=miggel&q.givenName.exact=on&f.collectionId=2739063.
9 CBG Familienamen https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=miggels&gba_naam=Miggels&nfd_naam=Miggels&operator=eq&taal=. In 2007 waren er 139 naamdragers.

Mintoor – Mintor

Het woord Mintoor komt van Mintor, wat een munteenheid aanduidt. Het lijkt niets met Mentor te maken te hebben.

Eerste vermeldingen in archieven: Dirk Mintor trouwt met Lena Stoffels in 1822 in Algoabaai.[1]

Rond 1826 wordt Berta Mintoor geboren. Ze overlijdt 70 jaar later in het Leper Asylum in Kokstad en wordt begraven op de Griqua Cemetry aldaar. Op haar overlijdensakte uit 1896 staat bij ras: Batlapin (een subgroep van de Tswana).[2]

Er is een Mintoorstraat in Wellington. Deze spelling komt alleen voor in Zuid-Afrika.

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Dirk Mintor and Lena Stoffels, 9 Jun 1822.
2 Civil Records, 1840-1972, entry for Berta Mintoor, 03 Oct 1896.

Oerson – Orsson – Orson

De naam Orson komt in de archieven aanvankelijk voor als slavennaam. De vroegste vermelding stamt van 27 december 1686: Orson en Jacob van Madagascar werden verkocht door Roelof Diodati van de Jambi aan Theunis Dircx van Schalkwijck. Die verkocht ze op 28 februari 1687 door aan Pieter Jansz van der Westhuijsen. Ze waren toen respectievelijk 16/17 en 13/14 jaar oud.[1] Op 16 oktober 1697 werd Orsson van Bengale verkocht door Jan Dircx de Beer aan Maarten Pousian.[2]

Vroegste vermeldingen als inheemse achternaam: Klijnbooy en Hans Oerson stonden op de lijst van het Corps vrije Hottentotten in 1803.[3]

De in 1790 geboren Raools Oerson overlijdt op 109-jarige leeftijd op 17 april 1899 in district Kenhardt, in de Kaapprovincie. Bij leven was hij schaapwachter, bij ras staat Bosjesman.[4] Philan Oerson, geboren in 1842, overleed in 1925 en in zijn overlijdensakte staat dat hij Griqua was.[5]

De naam komt ook dubbel voor: Oerson Oerson werd rond 1794 geboren en overleed in 1854 in Gamdoos Rivier.[6]

In Nederland kwam de naam voor tussen 1654 en 1901, maar niet vaak (32x waarvan 10x als achternaam).

Betekenis: Valentijn en Oerson was een populair verhaal in de middeleeuwen. Een tweeling wordt na de geboorte gescheiden: de een wordt ontvoerd door een berin (ourse), die de baby grootbrengt; hij wordt een zogenaamde wildeman. Het verhaal komt uit het Frans en is blijkbaar populair geweest. Er is een schilderij, toegeschreven aan Horatius (?)[7] Bollongier uit 1628, met de naam 'Maskerade van Valentijn en Oerson'[8]. Er zijn meer afbeeldingen, o.a. van Breughel. De wildeman was in het algemeen een heel populair figuur, bij maskerades liepen er altijd wel

1 Boëseken 1977, p. 149.
2 Boëseken 1977, p. 180.
3 De Villiers 1969, p. 297.
4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, Entry for Raools Oerson, 17 Apr 1899.
5 Orange Free State, Civil Death Registration, 1902-1954, Entry for Philan Oerson, 17 Sep 1925.
6 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, Entry for Oerson Oerson, 15 May 1854.
7 Voornaam niet zeker, informatie van Museum Boijmans Van Beuningen
8 Museum Boijmans Van Beuningen, https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken/1542/maskerade-van-valentijn-en-oerson.

een paar mee. De naam kwam vooral voor bij herbergen, die dan een uithangbord hadden met de afbeelding van een wildeman.[1] Het zou dus kunnen dat deze naam van een populaire wildeman door Hollanders werd gegeven aan inheemse mensen.

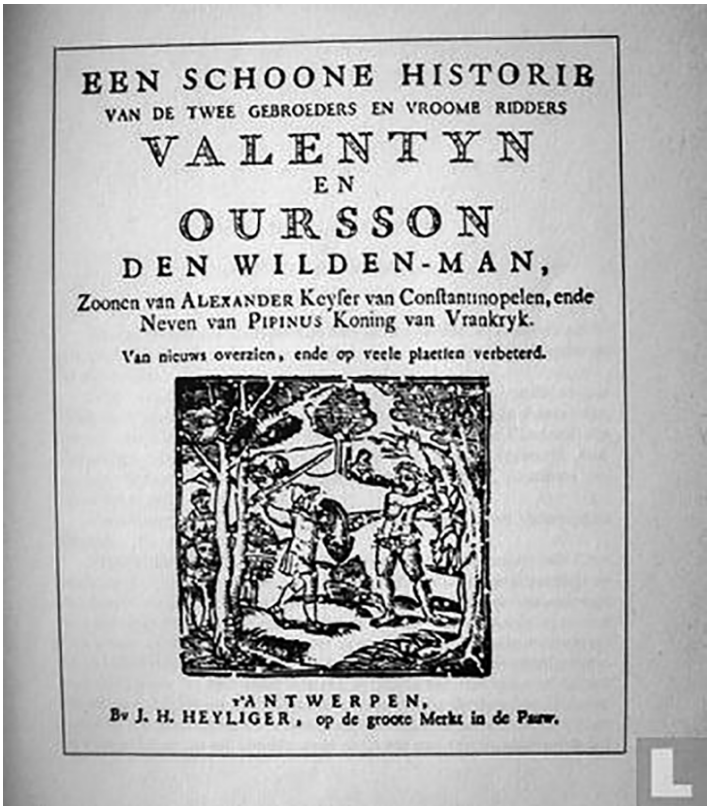
EEN SCHOONE HISTORIE
VAN DE TWEE GEBROEDERS EN VROOME RIDDERS
VALENTYN
EN
OURSSON
DEN WILDEN-MAN,
Zoonen van ALEXANDER Keyser van Conſtantinopelen, ende
Neven van PIPINUS Koning van Vrankryk.
Van nieuws overzien, ende op veele plaetſen verbeterd.
TANTWERPEN,
By J. H. HEYLIGER, op de groote Merkt in de Paeuw.

Oudst bewaarde herdruk van de gekuiste editie van Verdussen, Antwerpen 1624

1 In Amsterdam bestaat nog steeds biercafé In de Wildeman.

Oorlam – Orlam

Vertaling van het Maleise *orang lama datang* – letterlijk: een mens die lang geleden gekomen is. Eerste gebruik in 1654.[1] Onder VOC-matrozen kreeg het de betekenis van iemand die al meerdere keren de reis naar Indië had ondernomen. Ook: een wijze man, iemand die veel gezien en ondervonden heeft. Aan boord van Nederlandse schepen werd met het woord oorlam ook wel een borrel bedoeld (jenever).[2]

In de Kaap werd Oorlam in de late 18e eeuw specifiek toegepast op Khoi-Khoin, vooral Nama stammen die Kaaps-Hollands spraken en over paarden en vuurwapens beschikten.[3] In Starrenburgs reisbeschrijving werd in 1705 melding gemaakt van een aantal vrijburgers, onder wie Kees Oorlam.[4] Een Oorlam was geen slaaf en mocht daarom geen 'jong' of 'paai' genoemd worden. Eigenlijk was een Oorlam niets anders dan een 'Bruine Blanke'.[5]

Oorlam is geen Nederlandse voor- of achternaam. In Zuid-Afrika werd de naam een keer gebruikt in de slaventijd: Oorlam van Malabar, geschat geboortejaar 1726, overleed op 9 september 1818.[6]

Eerste gebruik als familienaam in een archief: het huwelijk van July Orlam en Lijs Alexander, te Ebenezer, district Clanwilliam, op 7 december 1847.[7]

---

1 Etymologiebank.nl, https://www.etymologiebank.nl/trefwoord/oorlam.

2 *Historische woordenboeken*, https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M047781&lemma=oorlam&domein=0&conc=true.

3 Nienaber 1989, p. 168.

4 Godeé Molsbergen 1916 Dl II, p. 5.

5 Nienaber 1989, p. 87.

6 South Africa, Register of Slaves, 1762-1838, https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C913-HK5L?cc=2739063 : 29 January 2019), > Image 1 of 1; National Archives of South Africa, Pretoria.

7 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for July Orlam and Lyes Alexanden, 7 Dec 1847.

Papier

Ook wel geschreven als Pampier. Vertaling van de Koranna clannaam *?Xani?'ais*. De Papiere werden ook Boekvolk genoemd.[1] Een verklaring van de naam is er niet.[2] De ?Xani?'ais woonden in de vroege 19e eeuw tussen Kakamas en Skanskopeiland en maakten waarschijnlijk deel uit van de Einiqua (Riviermensen).[3]

Eerste vermelding als achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk van Klaas Papier, arbeider, en Kamonie (geen achternaam genoemd), te Kaapstad op 17 juni 1845.[4]

In 1865 werd Rachel gedoopt; ze was op 23 november geboren en de doop vond plaats op 24 december. Ze was de dochter van Rosalind Pampier en November Minna.[5]

De familienaam Papier was in Nederland een beroepsbijnaam. In dit specifieke geval heeft het betrekking op een papier of register waarin een klerk of griffier officiële rapporten schrijft. Eerste vermelding: Lodewike vander Vereeke tpapier vander stede (1377). De naam is inmiddels in Nederland vrijwel uitgestorven.[6]

Er is geen verband tussen de Zuid-Afrikaanse en Nederlandse families Papier.

1 Engelbrecht 1936, p. 21.
2 M. du Plessis 2018 .
3 Engelbrecht 1936, p. 21-22.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Klaas Papier and Kamonie, 17 Jun 1845.
5 South Africa, Church of the Province of South Africa, Parish Registers, 1801-2004, Rosalind Pampier in entry for Rachel, 1865.
6 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=papier&nfd_naam=Papier&info=documentatie&operator=eq&taal=. In 2007 waren er nog 7 naamdragers in Nederland.

Pedro

De naam Pedro komt zevenmaal voor in koopaktes van slaven tussen 1658 en 1725. De eerste was Pedro van St. Thomé (Sao Tomé en Principe), een eilandengroep voor de West-Afrikaanse kust in de Golf van Guinee, dat een kolonie van Nederland en Portugal is geweest. Hij werd in 1664 verkocht door Michiel Roelofsz de Jonge aan Wouter Cornelis Mostaert.[1]

In het Register van Slaven 1732-1838 komt de naam 1.253 keer voor. Een van de vroegst geregistreerden in 1816 was de zesjarige Pedro, eigendom van de weduwe Anna van Wijk.[2]

Als achternaam: In 1821 werd William Pedro gedoopt, een 'adult, native from Mosambique'.[3]
Als inheemse achternaam: In 1829 trouwde Gert Pedro met Jannetje Kivit.[4]

In de Nederduitsch Gereformeerde Kerk te Swellendam trouwden in 1839 Knecht Pedro en Rosina Jansen.[5]

Samuel Pedro kwam uit Riversdale, waar wel meer Pedro's woonden. Hij was van gemengd ras en stierf op zijn 68e in 1899.[6]

Er waren een stuk of tien opvarenden bij de VOC met de achternaam Pedro, afkomstig uit Venetië, Delft, Osnabrugge, Hannover, Manilla en twee uit Angola: Hector van Pedro en Hector van Pedro van de Kust. Hector van Pedro was op het schip Abbekerk dat in 1779 is vergaan. Hij was in 1777 in dienst getreden van de VOC. Hector van Pedro van de Kust kwam in 1770 in dienst en ging in 1776 uit dienst: gerepatrieerd naar Nederland, zo staat vermeld. Het kan goed dat hij een jaar later weer aanmonsterde, en dat het om dezelfde Hector gaat. Van hem is de kans groot dat hij aan de Kaap in dienst ging, maar dat is niet vastgelegd. Geen van de opvarenden is aan de Kaap gebleven.[7]

---

1 Boëseken 1977, p. 126.
2 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Pedro, 10 Dec 1816.
3 Church of the Province of South Africa, Parish Registers, 1801-2004, entry for William Pedro, 21 Oct 1821.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Gert Pedro and Jannetje Kivit, 6 Jul 1829.
5 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Knecht Pedro and Rosina Jansen, 22 Apr 1839.
6 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Samuel Pedro, 20 Jul 1899.
7 Nationaal Archief, *Opvarenden-VOC*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt&searchTerm=pedro&sortering=prs_voornamen&volgorde=asc.

Pienaar

De naam Pienaar was aanvankelijk een naam van Franse immigranten. Het is afgeleid van het Franse Pinard, wat de naam was van een middeleeuws muntje, dat zo heette omdat er een den op stond afgebeeld (le pin is Frans voor den).[1] Er wordt gedacht dat de naam Pienaar is voortgekomen uit een bijnaam, misschien voor een rijke man of een vrek.[2] In het Surinaams-Nederlands betekent pinaren: armoede of gebrek lijden.[3]

Jaques Pinard, ook gespeld als Jaque Pinar en Jaques Pienaar, was afkomstig van La Beauce of Pays Chartrain (Frankrijk), en was timmerman. Hij trouwde in Delft, Nederland, met Esther Foucher in 1687.[4] In 1688 arriveerde hij als Franse vluchteling aan de Kaap met het schip de Voorschoten. In 1690 werd hun eerste kind Pierre of Pieter gedoopt in Stellenbosch. In 1692 werd tweede zoon Jaques geboren. Esther Foucher overleed in 1697 en Jaques hertrouwde in 1698 met Martha le Fèvre met wie hij nog zes kinderen kreeg.[5] De stamvader overleed voor 1714.

Een latere dan bovengenoemde Pieter Pienaar nam deel aan een expeditie op het schip De Meermin naar Walvisbaai in 1793 namens Willem van Rheenen.[6] Hij werd in 1796 vermoord door Jager Afrikaner.[7]

De naam Pienaar komt later voor bij inheemse bevolkingsgroepen.

Dirk Pienaar werd ouder dan 100 jaar: hij werd rond 1792 geboren en overleed in 1897 in Aliwal North. Bij ras staat Hottentot.[8]

Elizabeth Pienaar, geboren in 1880, overleed in 1900 in Kokstad. Ze was een Griqua van ongeveer 20 jaar oud en werd begraven op de Griqua begraafplaats in Kokstad.[9]

---

1 House of Names, https://www.houseofnames.com/pienaar-family-crest#.
2 C.C. de Villiers & C. Pama, *Geslagregisters van ou Kaapse Families* II L-R, p. 692.
3 J. van Donselaar, *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands* (Muiderberg 1989) p. 292.
4 Colin Graham Botha, *The French Refugees at the Cape* (Cape Town 1921), p. 21.
5 Pieter Coertzen, *The Huguenots of South Africa 1688-1988* (Cape Town 1988), p. 167.
6 Dierks 2003, www.klausdierks.com/Biographies/.
7 Nienaber 1989, p. 97.
8 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Dirk Pienaar, 23 Mar 1897.
9 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Elizabeth Pienaar, 11 May 1900.

Pofadder

Naam van twee kapteins van de Korana clan ≠Nam//'aikua (Karosdragers).[1] Cupido Pofadder was kaptein tijdens de eerste Korana oorlog (1868-1869) en stond op goede voet met de Britse koloniale overheid. Na zijn overlijden in 1875 werd hij opgevolgd door zijn broer Klaas.[2] De clan bestond toen uit vier- à vijfhonderd mensen.[3]

Het is niet bekend waar de achternaam Pofadder vandaan komt. Mogelijk identificeerde de eerste naamdrager zich met de gelijknamige, dodelijk slang. 'Pofadder' kan echter ook verwijzen naar worst gemaakt van stukjes (schapen)hart, lever en niertjes. Het kan dus ook zo zijn dat de eerste naamdrager een sterke voorkeur had voor 'pofadderworst'. [4]

In de tweede Korana oorlog (1878-1879) keerde Klaas Pofadder zich tegen de Britten. Hij werd gearresteerd en verbannen naar Robbeneiland.[5] Of hij daar overleed is onduidelijk.

Het dorp Pofadder (Noord-Kaap), in 1875 gesticht als zendingspost, is genoemd naar de kaptein.[6]

Eerste vermelding van de achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: op 7 april 1897 overlijdt Bakoor Pofadder, vijf jaar oud, dochter van Leys Pofadder, in Kenhardt.[7]

---

1 Een karos is een deken, soms ook gedragen als mantel, gemaakt van dierenvellen. Du Plessis (2008, p. 351) geeft de naam van de clan weer als ≠Nam//'aikua; Erasmus (2005, p. 50) noemt de clan *Namnykoa*.

2 R. Ross, The Kora Wars on the Orange River, 1830-1880, *Journal of African History XVI,* 4 (1975), p. 561-576, aldaar p. 575, noot 74.

3 GM Theal, *History of South Africa from 1873 to 1884, volume 2* (London 1919), p. 35, https://ia800205.us.archive.org/18/items/historyofsouthaf02theauoft/historyofsouthaf02theauoft.pdf.

4 *A Dictionary of South African English on historical principles*, p. 560.

5 *SABW* IV, p. 466.

6 *SABW* IV, p. 466 en Raper, p. 309.

7 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Bakoor Pofadder (Leys Pofadder Is Mother), 07 Apr 1897.

Renoster – Rhenoster

Deze naam komt niet veel voor. Het is een bij uitstek inheemse naam: Anna Goliath, geboren Renoster, overleed in 1834 aan acute bronchitis (maar leed ook al een halfjaar aan syfilis). Ze was Basuto.[1]

Hendrick Renoster was Griqua, hij werd 85 jaar oud en overleed in 1895 in Melkvlei.[2]

Solomon Renoster van Elands Kloof, Graaff Reinet, was Mantatee. Zijn beroep was huisknecht en hij overleed aan een hartziekte in 1895.[3]

Betekenis: Renoster is Afrikaans voor neushoorn. Het woord kwam uit het Nederlands, in 1603 voor het eerst gebruikt.[4] In het huidige Nederlands komt het niet meer voor. De huid werd wel gebruikt om 'velskoene' te maken: een sandaal bestaande uit een zool die met riempjes aan de voeten zat, tevens de naamgever van de stam Velskoendraers. De Renosters waren daarvan kennelijk geen onderdanen, want in overlijdensaktes worden zij aangeduid als Griqua, gemeng, Matlaping, Barolong etc.

1 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, Entry for Anna Renester (sic) Goliath, 6 March 1834.
2 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, Entry for Hendrick Renoster, 8 June 1895.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, Entry for Salomon Renoster, 24 September 1895.
4 Van Wyk 2003, https://gtb.ivdnt.org/iWNTLINKS/DATADIR/paginazy.html?EWA+Renoster+EWA-renosterbos.htm_EWA-renoster.htm.

Rondganger

Ook Rondeganger. Beroepsnaam voor een soldaat die met behulp van een zandloper de tijd bijhield. In het Kasteel in Kaapstad waren twee soldaten in het wachthuis gestationeerd van wie er een, steeds als de zandloper omgekeerd werd, met een cudgel (knuppel?) de klok van het Kasteel moest luiden – een slag voor elk uur.[1]

In 1752 werd vaandrig August Frederik Beutler op zijn expeditie vanuit Kaapstad naar het oosten vergezeld door de Khoisan gidsen Couragie en Rondeganger – 'welken laatsten (…) als capitein wierd aangesteld en vereert met een hoofdschild, waarop 's Compagnies merk gegraveerd stond'.[2]

Eerste vermelding van Rondeganger als Khoisan achternaam in Zuid-Afrika: Jan Rondeganger, lid van het Corps Pandoeren op 3 augustus 1793.[3] Eerste vermelding van Rondganger in een Zuid-Afrikaans archief: Gerrit Rondganger en Annaat Steenbok trouwen in september 1810.[4] Op 6 oktober 1812 is het huwelijk van Willem Rondganger en Mietje Hartebeest te Algoabaai.[5]

Eerste vermelding Rontganger: op 5 januari 1883 overlijdt Klaas Rontganger, ongeveer 30 jaar oud, arbeider. 'Drowned in the Berg River.'[6]

Rondganger is in Nederland nooit een naam of achternaam geweest.

---

1 Dictionary of South African English, Corrected Edition (2023), https://dsae.co.za/entry/rondganger/e06058.

2 Godeé Molsbergen 1916, dl. I, p. 274.

3 De Villiers 1969, p. 294.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, Entry for Geirit Rondganger and Annat Steinbok, 30 Sep 1810.

5 Civil Marriage Records, 1840-1973, Entry for Willem Rondganger and Mietje Hartebeest, 6 Oct 1812.

6 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, Entry for Klaas Rontganger, 5 Jan 1883.

Ruiter – Ruijter – Ruyter

In de tweede helft van de 18e eeuw was Ruiter de chief van een stam Gonokwas. Deze bestond toen nog uit ongeveer 200 zielen.[1]

In 1780 overleed in Tulbagh de vrouw van Jacob Ruijter, zoals vermeld in de 'lijst der dooden onder de districtie van Swellendam'.[2]

Op 15 mei 1785 wordt Andries Ruiters geboren, zoon van Mietje Ruiters. Er is geen vader bekend. Mietje woont in Buffelskloof, Ladismith.[3]

Op de naamlijst van Hottentot soldaten die op 2 februari 1805 uit het bataljon Hottentotse lichte infanterie 'gedros' waren, staat Klynbooij Ruyter. Op de Naamlys van die Corps Vrye Hottentotten van 1803 staan Leendert en Friederik Ruijter.[4]

In 1803 trouwt in Algoabaai Lena Ruyters met Abel Francis.[5]

Betekenis: Ruiter/Ruijter is een beroepsnaam van een krijgsknecht te paard. De naam komt in Nederland nog een aantal duizendmaal voor. In Suriname wordt hij een aantal maal in de slavenregisters genoemd.[6]

1 Nienaber 1989, p. 386.
2 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Ruyter and Jacob Ruyter, Oct 1780.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Andries Ruiters and Mietje Ruiters, 15 May 1785.
4 De Villiers 1969, p. 298, 301.
5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Abel Francis and Lena Ruyters, 21 May 1803.
6 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?nfd_naam=Ruijter.

Seekoei – Seekoe – Zeekoe

Afrikaanse vertaling van de Korana stamnaam *!Xau//'ais*.[1] Wordt in archiefstukken ook wel geschreven als *Seekoe* en *Zeekoe*. Het verhaal gaat dat twee broers van de Taaibosch Koranas vrouwen hadden die niet met elkaar overweg konden, waarop de jongste broer vertrok om een nieuwe woonplaats te zoeken. In een rivier doodde hij een nijlpaard (Afrikaans: *seekoei*) en op die plek bleef hij wonen. Vanaf toen droegen hij en zijn stamleden de stamnaam Seekoei, Seekoei-volk-manne of Seekoei dragers.[2] De clan werd nooit echt talrijk. Rond 1850 waren er nog enkele Seekoei gemeenschappen aan de oevers van de Vaal- en de Modderrivier.[3]

Eerste vermelding als familienaam in Zuid-Afrikaanse archieven: de doop van Jeptha Seekoe (volwassene), op 10 december 1867 in Malmesbury.[4] De oudste naamdrager in de archieven is Maria Zeekoe, geschat geboortejaar 1821, overleden in Gordonia op 15 januari 1905.[5]

Seekoei is een inheems Zuid-Afrikaanse achternaam.

In Nederland kwam de naam een paar keer voor: voor het eerst in 1680, toen Moses Seekoe werd begraven op het Karthuizer kerkhof in Amsterdam. De laatste vermelding was in 1759.[6]

1 Du Plessis 2008, p. 350.
2 Nienaber 1989, p. 704.
3 Engelbrecht 1936, p. 40-41.
4 Church of the Province of South Africa, Parish Registers, 1801-2004, entry for Jeptha and Seekoe, 10 Dec 1867.
5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Maria Zeekoe Blom, 15 Jan 1905.
6 Wie Was Wie, https://www.wiewaswie.nl/nl/zoeken/.

Skerpioen

Afrikaanse vertaling van de Korana clan naam /*Hūkx'en*//*'ais*.[1] Wordt ook wel geschreven in de Nederlandse (Schorpioen) of Engelse spelling (Scorpion). Ze waren samen met de Seekoeie, de Smalwange en het Rooivolk een kleine afsplitsing van de Groot-Koranas.[2] Er is weinig bekend over de Skerpioene, buiten het feit dat ze in rond 1850-1860 geleid werden door ene Ryk Klaas, hoogstwaarschijnlijk geen erfelijk leider maar een *gemaakte kaptein*.[3] Tussen 1830 en 1840 zouden de Skerpioene samen met de aanhangers van Griekwa kaptein Barend Barends in het gebied tussen de Hart- en de Vaalrivier hebben geleefd.[4] Naar bewering werden de Barendses ook wel het 'Ezel volk' (*Dausei-eis*) genoemd.[5]

Oudste vermelding van de familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: Sannie Skerpioen overlijdt in 1897 in Beaconsfield, Kimberley.[6] Klaas Scorpion en Greta Esel trouwen in Barkly-West, op 8 augustus 1887. In de akte wordt vermeld dat de echtelieden al 'long together' zijn.[7]

De naam Schorpioen kwam in Nederland al nauwelijks voor; nu helemaal niet meer.

Zie ook: Barends/Barendse

1 Du Plessis 2008, p. 350.
2 Nienaber 1989, p. 93.
3 Engelbrecht 1936, p. 39.
4 Engelbrecht 1936, p. 40.
5 Engelbrecht 1936, p. 66. Nienaber 1989, p. 314, merkt op dat 'ezel' hier gelezen moet worden als 'wild paard' (zebra-achtige) en stelt verder, op p. 698, dat van de *Dausei-eis* te weinig bekend is om de bewering te staven dat het hier om de Barends Griekwas gaat.
6 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Sannie Skerpioen, 29 Jul 1897.
7 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Klaas Scorpion and Greta Esel, 8 Aug 1887.

Slaparm

Afrikaanse naam voor *Sigeb*, kaptein van een kleine Korana clan die zich aan het eind van de 18e eeuw afsplitste van het 'Swartvolk' (# Nu-/ /?éis). Sigeb reisde in 1799 van zijn kraal aan de Bergrivier naar Kaapstad om te vragen om zendelingen. William Edwards en Johannes Kicherer gaven gehoor aan dit verzoek en vertrokken in mei 1799 vanuit Tulbagh naar het noorden. In 1801 trof een Britse expeditie Sigeb aan bij Modderfontein (Swartland). Op eigen verzoek kreeg hij een paspoort van expeditieleiders Truter en Somerville, zodat hij zonder door de Boeren gemolesteerd te worden, naar Kaapstad zou kunnen reizen. Het is niet bekend of Sigeb dit ook heeft gedaan. In 1805 leefden hij en zijn stamleden bij Wittewater, ten zuidwesten van Piketberg.[1]

De naam *Slaparm* kreeg Sigeb van de Boeren in de Kaapkolonie, omdat hij zijn linkerarm door een verlamming niet of niet goed kon gebruiken.[2] Slaparm wordt soms ook geschreven als *Slaaparm* of *Slaparms*.

Eerste vermeldingen als familienaam in een archief: Jacob Slaparm, geboren 1846, overleden op 9 januari 1896 in Fraserburg.[3] In 1890 trouwt Frederik Slaparm met Catharina Rooi.[4] Er is een overlijdensakte van Catharina Slaparm-Rooi van 1921, waaruit blijkt dat ze 108 jaar is geworden.[5]

1 Godeé Molsbergen 1916, deel II p. 200, 246, 249.
2 Nienaber 1989, p. 841.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Jacob Slaparm, 9 January 1896.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Frederick Slaparm and Catharina Vanrooi, 7 Dec 1890.
5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Catharina Rooi Slaparm, 17 August 1921. Het is niet met zekerheid te zeggen of het om dezelfde persoon gaat.

Solomon – Salomon

Eerste vermeldingen in archieven: In het *Doopboek van de Slavenkinders der Ed. Compagnie* wordt op 9 mei 1706 Katrina genoemd; de naam Salomon staat er ook bij, kennelijk als vader.[1] In de Engelse spelling Solomon komt de naam later voor.

De Salomons waren vaak inheems, zoals Windvogel Salomon. Hij kwam van Barkly East, een 'native location', en overleed daar op de leeftijd van 54 jaar in 1918.[2] Of Patrick Salomon, een Basuto uit Basutoland die stierf in Kleinrivier in 1897.[3]

N. Solomon, de eerste in de archieven met Engelse spelling, overleed in 1832 in Kaapstad. Er zijn geen verdere gegevens bekend.[4]

William Solomon uit Ladybrand, Natal, geboren rond 1843, overleed toen hij 89 jaar oud was. Hij was geboren in Oranje-Vrijstaat en was arbeider. Hottentot, staat in zijn overlijdensakte vermeld bij ras.[5]

In koopaktes van slaven tussen 1658 en 1725 wordt de naam Salomon acht keer vermeld.[6]

Betekenis: Bijbelse naam. Maar ook toponiem; de Salomonseilanden (Solomon Islands) is een eilandengroep in het westelijk deel van de Grote of Stille Oceaan ten oosten van Nieuw-Guinea, die sinds 1978 een onafhankelijke staat vormt. In de 19e eeuw kwamen daar ook geregeld Europese slavenhandelaren.

1 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Katrina Salomon, 09 May 1706.
2 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Windvogel Salomon, 24 October 1918.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Patrick Salomon, 19 Jan 1897.
4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for N Solomon.
5 Orange Free State, Civil Death Registration, 1902-1954, entry for Wiliam Solomon, 4 Nov 1932.
6 Hattingh 1982, p. 19.

Spaas

In Nederland is Spaas een bezits- of verwantschapsvorm van de achternaam Paas, verwijzend naar de heiligennaam Pascal.[1] Paas komt ook in Duitsland voor, maar dan als verkorte vorm van Beatus – 'de gelukkige'.[2]

In de Kaapkolonie was Spaas aanvankelijk een vrouwelijke slavennaam; hij komt meer dan 500 keer voor in het slaven register. De eerste vermelding is van 20 mei 1816: de vijftigjarige Spaas, een verpleegster geboren op Java, wordt ingeschreven als slavin van Johanna Christina Vogel.[3]

Eerste vermelding als familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk van Johannes Hermanus Jakob en Elizabeth Spaas, op 23 maart 1840 te Swellendam.[4]

In Nederland komt de achternaam nauwelijks meer voor; er zijn minder dan honderd naamdragers.[5]

Er is geen verband tussen de Europese en de Zuid-Afrikaanse familie Spaas.[6] Johan Fredrik Spaas uit Hamburg was opvarende van de VOC. Hij verbleef een maand aan de Kaap maar overleed in Azië.

1 F. de Brabandere, *Woordenboek van de familienamen in Zeeland* (e-publicatie2010), https://www.naamkunde.net/wp-content/uploads/2010/01/WZF-Debrabandere.pdf.
2 Anon, *Bedeutung und Geschichte unserer Vornamen und Nachnamen*, https://www.bedeutung-von-namen.de/forum/nachname-kleinpass-kleinpass.
3 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Spaas, 20 May 1816.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Johannes Hermanus Jakob and Elizabeth Spaas, 23 Mar 1840.
5 CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=spaas&gba_naam=Spaas&nfd_naam=Spaas&operator=eq&taal=.
6 Nationaal Archief, *VOC-opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444/cd84dd92-c864-11e6-9d8b-00505693001d?searchTerm=spaas.

Speelman

Van oorsprong Nederlandse beroepsnaam voor de man die bij feestelijke gelegenheden optrad als muzikant, liedjeszanger, kunstenmaker, danser of jongleur. Oudste vermelding: Jacob Janssen Speeleman, Den Helder, 1636.[1]

In Zuid-Afrika is Speelman zowel een voor- als achternaam.

In de 18e eeuw was er een Khoi kaptein met deze naam; de boerderij Speelmanskraal bij Uniondale (West-Kaap) herinnert daar nog aan.[2]

De naam komt een keer voor in het Slavenregister: op 24 september 1816 wordt de vijftigjarige Speelman uit Mozambique ingeschreven als slaaf van Dirk Cloete.[3] Eerste vermelding van Speelman als Europese achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: op 20 september 1802 wordt Florentina Catharina Speelman aangenomen als lidmaat van de NG gemeente in Kaapstad.[4]

Eerste vermelding als Khoisan achternaam: het huwelijk van Wildschut Platje en Griet Speelman, te Bethelsdorp op 19 januari 1807.[5]

Er waren 45 opvarenden van de VOC met de naam Speelman.

---

1 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Speelman&nfd_naam=Speelman&info=documentatie&operator=eq&taal=.

2 W.B.E. Paravicini di Capelli, *Reize in de binnen-landen van Zuid-Africa* (ed. Willem Johannes de Kock). (Kaapstad 1965, originele tekst is uit 1803-1804), https://www.dbnl.org/tekst/para016reiz02_01/para016reiz02_01_0028.php.

3 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Speelman, 24 Sep 1816.

4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Florentina Catharina Speelman, 20 Sep 1802. Op dezelfde dag traden ook Jan, Juri en Betje Speelman in het huwelijk.

5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Wildschut Platje and Griet Speelman, 11 Jan 1807.

Springbok

Vertaling van de Korana clannaam //Ũte//'ais.[1] Eerste vermelding in 1806.[2] Er zijn meerdere verklaringen van de naam mogelijk. De eerste uitleg is dat de clanleden in de eerste helft van de 19e eeuw zo talrijk als springbokken waren. De naam kan echter ook verwijzen naar een dag waarop de clan tijdens de jacht een groot aantal springbokken doodde voor het vlees en van de huiden kleding voor zichzelf maakte.[3]

De meest bekende kapteins zijn Jan Bloem (c. 1786-1799) en Jan Bloem II (c. 1775-c. 1858).

De eerste vermelding van Springbok als Khoisan achternaam in een archief: op 30 oktober 1861 vindt de doop plaats van Anna Springbok, 55 jaar oud, in Bloemfontein.[4]

De scheidslijn tussen Koranas en Griekwas was niet altijd duidelijk. Er zijn dan ook zowel Koranas als Griekwas met de achternaam Springbok in de archieven te vinden. Zo was bijvoorbeeld de in 1903 overleden Gert Springbok een *Koranna*, maar de in 1920 gestorven Griet Springbok een *Griqua*.[5]

1 Du Plessis 2008, p. 350-351.
2 Nienaber 1989, p. 506.
3 Engelbrecht 1936, 1936, p. 22.
4 Methodist Parish Registers, 1822-1996, Entry for Anna Springbok, 30 Oct 1861.
5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, Entry for Gert Springbok, 18 Aug 1903. Cape Province, Civil Records, 1840-1972, Entry for Griet Springbok, 28 May 1920.

Stoffels

Patroniem ontleend aan de roepnaam Stoffel, afgeleid van Christoffel/Christophorus: 'hij die Christus in zijn hart draagt.'[1] In Zuid-Afrika is het zowel een Europese als een Khoisan familienaam.

Meest bekende naamdrager was Andries Stoffels (1776-1837), zoon van Stoffel Jager en Eva Stoffels. Hij vocht in 1802 aan de zijde van Gonaqua kaptein Klaas Stuurman in de Derde Grensoorlog. Vier jaar later trad hij in dienst van het Londens Zendingsgenootschap, waarvoor hij als lekenprediker en tolk werkte en verschillende reizen naar het binnenland en een reis naar Engeland maakte.[2]

Eerste vermelding van Stoffels als Khoisan familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk van Jan Stoffels en Annaatje Mishels (Michels?), te Algoabaai op 21 mei 1803.[3]

Eerste vermelding van Stoffels als Europese familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk van Dauwe Baukes uit Friesland (Nederland) met Johanna Catharina Stoffels van Cabo de Goede Hoop, te Kaapstad op 16 september 1810.[4]

Mogelijk duidt de achternaam Stoffels erop dat een van de voorouders slaaf was; als naam komt Stoffel meer dan honderd keer voor in het Slavenregister (1762-1838). De vroegste vermelding is van een Stoffel die kok was bij Willem Jan Klerck. Zijn registratie dateert van 7 mei 1816.[5]

In de lijst van VOC-opvarenden (1699-1794) wordt een Hendrik Stoffels uit Paramaribo (Suriname) genoemd. Hij wordt voor het laatst vermeld op 31 januari 1793 in Kaap de Goede Hoop. Het is niet bekend wat van hem geworden is.[6]

---

1 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Stoffels&nfd_naam=Stoffels&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=.

2 DSAB IV, p. 623-625.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jan Stoffels and Annaatje Mishels, 21 May 1803.

4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Dauwe Baukes and Johanna Catharina Stoffels, 16 Sep 1810.

5 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Willem Jan Klerck and Stoffel, 7 May 1816.

6 Nationaal Archief, *VOC- opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444/c7f856ba-c864-11e6-9d8b-00505693001d?searchTerm=stoffels.

Stuurman

David Stuurman 1733-1830. Camissa Museum, Kaapstad

Van oorsprong Nederlandse beroepsnaam voor iemand die een vaartuig of voertuig bestuurt.[1] In de Kaapkolonie was het de naam van een kapteinsfamilie van de Gonaqua Khoi aan de Gamtoosrivier (Oost-Kaap). De meest bekende kaptein was David Stuurman, geboren ca. 1773, die in 1803 zijn broer Klaas opvolgde. David Stuurman speelde een belangrijke rol in de oostgrensoorlogen (1799-1819) tegen het koloniale gezag. Na twee keer ontsnapt te zijn van Robbeneiland, werd hij in 1823 verbannen naar New South Wales (Australië), waar hij zeven jaar later overleed. David Stuurman was de laatste kaptein van de Gonaqua Khoi; zijn broer Bootsman Stuurman werd lekenprediker onder de Xhosa en de San.[2]

Stuurman was nooit een slavennaam in de Kaapkolonie. Eerste vermelding als Khoisan familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk van Boosman [sic] Stuurman en Flora Dragonder, te Bethelsdorp op 6 maart 1808.[3] Eerste vermelding in een Nederlands archief: Lambert Stuerman, gildemeester van het metselaarsgilde in Kampen, 1557.[4]

Op 29 december 1791 werd VOC-soldaat Abraham Stuurman vrijburger aan de Kaap.[5] Er is geen verband tussen de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse familie Stuurman. In de slavenregisters van Suriname wordt Stuurman wél als slavennaam vermeld.[6]

---

1 Historische woordenboeken, https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M067274&lemma=stuurman&domein=0&conc=true.

2 DSAB IV, blz. 634-635.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Boosman Stuurman and Flora Dragonder, 6 Mar 1808.

4 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Stuurman&nfd_naam=Stuurman&info=documentatie&operator=eq&taal=.

5 Nationaal Archief, VOC-Opvarenden, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444/d7e07634-c864-11e6-9d8b-00505693001d?searchTerm=stuurman.

6 Nationaal Archief Suriname (wiewaswie.nl)

Taaibosch

Afrikaanse vertaling van Korana stamnaam ≠Kx'ãu≠gum, maar ook de naam van een belangrijk kapteinsgeslacht. Taaibosch (Afrikaans: taaibos) is een soort inheemse struik, zo genoemd omdat hij zo taai is dat takjes niet gemakkelijk afbreken.[1] Het blad van de taaibos wordt in de volksgeneeskunde onder meer gebruikt om hoest en maagkwalen te bestrijden.[2]

De kapteinsnaam Taaibosch werd al rond 1750 gevoerd door de zoons van *'Gon-'naap*, een rechtstreekse afstammeling van de legendarische stamvader Kora. In 1833 was Massouw Rijt Taaibosch de onbetwiste leider van de Koranas ten noorden van de Vaalrivier. De broers Jan, Johannes en Gert Taaibosch, neven van Massouw, vestigden zich in wat nu de Vrystaat is.[3] Zoals bij meerdere Khoi stammen gebeurde, namen veel van hun stamleden de kapteinsnaam in de loop der jaren als familienaam aan.

Eerste vermelding als achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: de doop van Maria, echtgenote van John Taaibosch, in Durban op 21 augustus 1864. Op dezelfde dag werden hun kinderen Johannes en Sara gedoopt.[4]

De familienaam Taaibosch/Taaibos is inheems Zuid-Afrikaans en komt niet in Nederland voor.

Zie ook: Massouw

1 Du Plessis 2008, p.352. Van Wyk 2003, p. 469.

2 B.E. van Wyk & J de Beer, *Medisinale en Eetbare Plante van Boesmanland* (Johannesburg 2022), https://www.sarao.ac.za/wp-content/uploads/2023/04/Medicinal_edible_plants_Bushmanland.pdf, p. 49.

3 Erasmus, p. 32, 90-70. Stow, De genealogie van de Taaibosch kapteins is ingewikkeld, maar de meest recente (Erasmus, p. 32) is gelijk aan de oudste (Stow, p. 298) Erasmus ontleent zijn gegevens aan Stow.

4 South Africa, Methodist Parish Registers, 1822-1996, Mariya [sic] Taaibosch.

Sara Taaijbosch. Foto Geert Snoeijer

Titus – Tieties

Vroegste meldingen in de archieven: Op de namenlijst van slaven vermeld in koopaktes tussen 1658 en 1725 komt de naam Titus 81 keer voor. Een van de eersten was Titus van Malabar, een weggelopen slaaf die beschuldigd werd van diefstal en inbraak, en die na de gangbare lichamelijke straffen voor drie jaar naar Robbeneiland werd verbannen.[1]

10 juli 1712 werd Willem gedoopt, zoon van Helena Titis van de Caap. Deze doop wordt vermeld in het *Doop-boek van de slaaven- kindren der E. Comp*. Achter zijn naam staat `halfslag'.

Op 2 augustus 1722 wordt Margareta gedoopt, dochter van Helena Titisz.[2] Ook haar doop wordt geregistreerd in het *Doop-boek van de slaaven- kindren der E. Comp*. Achter haar naam staat ook 'halfslag'.

Vroegste melding van de naam als inheemse achternaam: in 1713 wordt het huwelijk van Johanna Titus met Harmen Gothier[3] gesloten aan de Westkaap.

Titus is tevens een voornaam. Een bekende was Titus Afrikaner, broer van Jager en zoon van Klaas.[4]

Ook kwam de naam dubbel voor: op 29 maart 1815 werd in Swartland Titus Titus gedoopt, zoon van Rachel Titis en August Titus.[5]

In de slavenregisters van Suriname komt de naam Titus veel voor.

Betekenis: patroniem, van origine een Romeinse voornaam. Ook een nieuwtestamentische naam. De naam komt in Nederland als achternaam niet meer voor.[6]

1 Boëseken 1977, p. 41.
2 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, Helena Titusz in entry for Margareta, 02 Aug 1722.
3 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, Johanna Tituss in entry for Harmen Gohtier, 1713.
4 Nienaber 1989, p. 96.
5 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, Titus Titus, 1815.
6 Meertens Instituut, https://nvb.meertens.knaw.nl/verklaring/naam/Titus.

Trantaal – Terrental – Trentaal – Tarentall

Van Tarentaal, een parelhoender. De oorspronkelijke naamdrager heeft zijn naam er waarschijnlijk te danken aan dat hij volgens anderen, deed denken aan een parelhoender.[1] Een verband met het Indonesische eiland Ternate lijkt onwaarschijnlijk: het gebied ten oosten van Tafelbaai stond al in de tweede helft van de 17e eeuw bekend als *Terra Natal* en de vogel als *Ternataalse hoenders.*[2]

Eerste vermelding als Khoisan achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk van Johannes Tarentaal en Fanny Bay, op 25 juni 1837 in Grahams Town.[3]

Eerste vermelding als Trantaal: het huwelijk van Izak Prins en Vytje Trantaal, op 9 september 1856 in Jammerfontein (district Uitenhage).[4]

In de andere genoemde spellingsvarianten: In december 1840 trouwt Isaac Terrental met Lena Goliat.[5] In 1850 trouwt Fiegeland Trentaal met Eva Prins in Winters hoek.[6]

Andries Terrentaal overlijdt in 1871 in Buffelbosch bij Oudtshoorn.[7] Hij was 43 jaar, landbouwer en weduwnaar, en liet drie minderjarige kinderen achter.

De achternaam Trantaal/Tarentaal komt in Nederland niet voor.

---

1 Andere voorbeelden van vogelnamen zijn in Nederland onder meer Arend(s), Hoen, Haan en Vink. https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?info=kenmerk&kenmerk=metafoor&nfd_naam=Moll&gba_lcnaam=&operator=eq&taal=eng.

2 Boshoff & Nienaber 1967, p. 636.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Johannes Tarentaal and Fanny Bay, 25 Jun 1837.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Izak Prins and Vytje Trantaal, 9 Sep 1856.

5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Isaac Terrental and Lena Goliat, 14 Dec 1840.

6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Fiegeland Trentaal and Eva Prins, 19 Apr 1850.

7 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Hendrik Terrentaal, from 1871 to 1873.

Trompetter

Nederlandse beroepsnaam. Laagste onderofficiersrang in de zeevaart; degene die met trompet of *siflet* (fluit) de wisseling van de wacht aangaf of de manschappen bijeenriep. In vlootverband varend was de trompetter degene die diende 'seynnen te geven' 'bij miste of andersins malcanderen.'[1]

Van 1699 tot 1794 namen 1819 trompetters dienst bij de VOC. Twee van hen werden vrijburger aan de Kaap, zes trompetters deserteerden er. Overigens droeg geen van deze acht de rang ook als familienaam.[2]

Eerste vermelding van Trompetter als Khoisan naam in Zuid-Afrika: kaptein Hans Trompetter keerde zich in 1799, samen met kapteins Boesak en Stuurman tegen de kolonisten. In 1809 werd hij op verdenking van diefstal gevangengenomen en naar Kaapstad overgebracht.[3]

Eerst melding als achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: het huwelijk tussen Koert Jager en Katryn Trompetter, op 22 juni 1804 in Algoabaai.[4]

In Nederland komt de familienaam nog ruim 400 keer voor. De eerste vermelding dateert van 1588, wanneer Hans Trompetter, meesterbleker in Bergen (Noord-Holland), in dienst treedt van de lokale blekerij.[5]

---

1 S. Muller, *De reis van Jan Cornelisz. May naar de Ijszee en de Amerikaansche kust 1611-1612* ('s-Gravenhage 1909), https://archive.org/details/dereisvanjancorn00mull/mode/2up?q=trompetter, blz. 154.

2 Nationaal Archief, *VOC opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt&searchTerm=trompetter.

3 Paravicini di Capelli (1803-1804), p. 79, n. 323, https://www.dbnl.org/tekst/para016reiz02_01/para016reiz02_01_0082.php.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Koert Jager and Katryn Trompetter, 22 Jun 1804.

5 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=-trompetter&gba_naam=Trompetter&nfd_naam=Trompetter&operator=eq&taal=.

Uithaalder – Uithaler

Ook geschreven als Uithalder. Afrikaans en Nederlands woord met meerdere betekenissen. Kan in het Nederlands zowel 'uitblinker' betekenen als 'klungelaar' – iemand die door onhandigheid alles verprutst, kapot maakt.[1] Verouderde vorm, komt nog wel voor als werkwoord. Het woord heeft de laatste jaren een nieuwe betekenis gekregen; het wordt nu vooral gebruikt om mensen aan te duiden die, in opdracht van criminelen, gesmokkelde drugs uit zeecontainers halen in Nederlandse en Belgische havens.

In het Afrikaans is een uithaler iemand die iets bijzonder goed doet (net als in de oude Nederlandse vorm) of iemand die grappen uithaalt.[2]

Het is onbekend welke van deze twee betekenissen van toepassing was op de oorspronkelijke naamdrager.

Eerste vermelding als achternaam: Frederik Uithaalder van Bethelsdorp vertrekt op 21 november 1803 naar Kaapstad om dienst te nemen in het Corps vrije Hottentotten.[3]

Willem Uithaalder leidde een Khoi-khoin opstand in de Amatole bergen (Oost-Kaap) tijdens de Achtste Grensoorlog van 1850-1853. De opstand werd met veel geweld neergeslagen door de koloniale autoriteiten.[4]

De naam Uithaler/Uithaalder is inheems Zuid-Afrikaans.

1 Historische Woordenboeken, https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=-WNT&id=M071936, tweede betekenis is verouderd.
2 J. Luther, F. Pheiffer, R.H. Gouws (red.), *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (Kaapstad 2015), p. 1278 en 1392.
3 De Villiers 1969, p. 248-250.
4 Ross 1977, p. 91-105, aldaar p. 101-102, https://hdl.handle.net/1887/4264.

Valentyn – Valentijn

Voor- en achternaam, afgeleid van *Valens* dat 'sterk, gezond, invloedrijk' betekent.[1] Wordt ook als Valentyns en Valentynse geschreven. In Zuid-Afrika niet alleen een kolonisten- maar ook een slavennaam. Als zodanig komt ze ruim 200 keer voor in koopaktes en in de slavenregisters.[2] In Suriname kwam Valentyn (in het Nederlands gespeld als Valentijn) ook veelvuldig voor als slavennaam.[3]

Falentijn, onecht kind van Falentijn van Macassar en Rosina van Bengalen, werd in 1773 gedoopt volgens het doopboek van Christen Kinderen.[4]

Jan Valentijn, soldaat in dienst van de VOC, vestigde zich op 8 augustus 1738 als vrijburger aan de Kaap. Er zijn geen verdere inlichtingen over hem bekend.[5]

Eerste vermelding van Valentyn als Khoisan voornaam: Valentyn Uythaalder, in 1802 lid van een militaire eenheid die deserteurs uit het 'Hottentotten Corps' op moest sporen.[6]

Eerste vermelding als Khoisan familienaam: het huwelijk Jan Valentyn en Elsje Windvogel, op 6 juni 1803 te Bethelsdorp.[7]

1 Meertens Instituut, https://nvb.meertens.knaw.nl/verklaring/naam/Valentinus.
2 De oudste inschrijving in het slavenregister is die van de vijftigjarige Valentijn van Madagascar, slaaf van Johanna Christina Vogel, zie "South Africa, Register of Slaves, 1762-1838".
3 Wie was Wie, https://www.wiewaswie.nl/nl/zoeken/.
4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Falentijn Van Macasser and Falentyn Van Macasser, 28 Nov 1773.
5 Nationaal Archief, *VOC-Opvarenden*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444/c39b8326-c864-11e6-9d8b-00505693001d?searchTerm=Valentijn.
6 De Villiers 1969, p. 108.
7 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jan Valentyn and Elsje Windvogel, 20 Jun 1803.

Van Wyk

Nederlandse herkomstnaam die betekent dat een van de voorouders uit een plaats kwam die als 'Wijk' bekend stond.[1] Eerste vermelding in een archief: Jan Bening Heyneman Gerdes soen van Wiic (Utrecht 1379).[2]

Onder de eerste Europese kolonisten aan de Kaap waren verschillende Van Wijks. De naam werd na verloop van tijd als Van Wyk geschreven.[3]

De in 1712 geboren Willem van Wijk en zijn vrouw Lysje van de Caap – een Nama – gelden als stamouders van de omvangrijke Khoisan familie Van Wyk, die onder meer Nama, Griekwa en Basters telt.[4]

Eerste vermelding als Griekwa familienaam: de doop van Lena van Wyk, bejaard, op 15 september 1816 in Griekwastad.[5]

Meest bekende naamdrager: Hermanus van Wyk (1835-1905), die op 24 februari 1868 door de Basterfamilies bij zendingspost De Tuin tot kaptein werd gekozen. Hij leidde zijn mensen de Kaapkolonie uit tot in Rehoboth (Namibië).[6]

De familienaam Van Wyk komt, in verschillende spellingsvarianten, nog zo'n 13 000 keer voor in Nederland.[7]

---

1 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=van+-Wijk&nfd_naam=Wijk%2C+van&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=.

2 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=van+-Wijk&nfd_naam=Wijk%2C+van&info=documentatie&operator=eq&taal=.

3 First Fifty Years, https://www.e-family.co.za/ffy/index.htm .

4 M. Upham, *WILLEM NAMAQUA (1712-1774): mixed-race pioneer of South Africa's northern frontier and ancestor of Hermanus van Wyk (1835-1905), Baster Captain and founder of Rehoboth in present-day Namibia …, Muatze*, 9 mei 2023 https://mansellupham.wordpress.com/.

5 Schoeman 2007, p. 58.

6 https://ancestors.familysearch.org/en/GHJR-MCT/hermanus-van-wyk-1832-1905, 'Brief life history of Hermanus'.

7 CBG Familienamen, cijfer uit 2007, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?nfd_naam=Wijk%2C+van&info=aantal%20en%20verspreiding&operator=eq&taal=.

Sarah van Wyk. Foto Geert Snoeijer

Velskoen

Ook geschreven in het Nederlands: *Veldschoen*. Afkorting van Velskoendraers, de Afrikaanse vertaling van de Nama clannaam *//Hawoben*. Ze onderscheidden zich van andere clans door geen sandalen maar dichte schoenen te dragen, gemaakt van dierenvellen *(//Habo* = velskoen).[1] Onder kaptein Hendrik Hendricks (*'Nanib gaip # Arisemab*) woonden de Velskoendraers in de tweede helft van de 19e eeuw in het gebied rondom het huidige Keetmanshoop (Namibië). Hendricks sneuvelde in 1865 tijdens een gevecht met de Ovaherero.[2] In de oorlog tegen de Duitse koloniale overheid werden de Velskoendraers eind 1904 verpletterend verslagen; de clan verbrokkelde en de leden ervan gingen op in andere groepen.[3]

Eerste vermelding als achternaam in archieven: het overlijden van Cobus Veldschoen op 12 februari 1896 in Anenous (Namakwaland). Geschatte leeftijd 70 jaar, beroep muildrywer en herder.[4]

1 Nienaber 1989, p. 227.

2 Dierks 2003, https://www.klausdierks.com/Biographies/Biographies_H.htm.

3 Nienaber 1989, p. 227; Dierks 2003, *The History of //Khauxa!nas*, https://www.klausdierks.com/Khauxanas/3.htm.

4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Cobus Veldschoen, 09 Feb 1896.

Vigilant

Leenwoord uit Frans, dat 'waakzaam' betekent maar ook 'flink' of 'krachtig'. Ook geschreven als Vigiland. Naam van een San hoofdman die zich in 1800 aan de Zakrivier met geweld tegen de Nederlandse zendeling Cornelis Kramer keerde.[1] Anna Vigilant, een San vrouw, werd in 1803 gedoopt in Bethelsdorp. Ze was de vrouw van Cupido Kakkerlak.[2]

Vigilant/Vigelant komt ook meerdere keren als slavennaam voor. Eerste vermelding in het slavenregister: op 21 mei 1816 wordt de veertigjarige Vigilant van Madagaskar geregistreerd als slaaf van Catharina Maria Brand (geboren Blanckenberg).[3]

In Nederland was Vigilant een weinig voorkomende achternaam naam in de 18e en 19e eeuw. De laatste naamdrager die in de archieven wordt vermeld is Zwaantje Vigilant, die overlijdt in 1907.[4]

In het Slavenregister van Suriname komt de naam ook voor.[5]

1 Kicherer 1805, p. 10-11.
2 V.C. Malherbe, The life and times of Cupido Kakkerlak, *Journal of African History*, 20, 3 (1979), p. 365-378, aldaar 367.
3 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Vigilant, 21 May 1816.
4 CBG Familienamen, https://www.wiewaswie.nl/nl/zoeken/.
5 https://www.wiewaswie.nl/nl/deelnemende-instellingen/nationaal-archief-suriname/.

Vilander

In de vorm *Filander* of *Philander* een slavennaam in Zuid-Afrika.[1] Zij verwijst naar de Griekse mythologie, waarin Philander voorkomt als zoon van de nymf Acacallis en Apollo. Ook in Suriname kwam Philander/Filander veelvuldig voor als slavennaam.[2]

Eerste vermelding in het slavenregister: Philander van Bengalen, 18 mei 1816, arbeider, geschatte leeftijd 40 jaar.[3] Eerste vermelding als familienaam: op 10 januari 1810 vindt het huwelijk plaats van Cupido Filander en Klara Afrika in Groot Drakenstein.[4]

Bekendste naamdrager: kaptein Dirk Vilander, geboren 1807 in het district Stellenbosch. Stichter en eerste president van '*deze land de Kalahari Woestyn*', die 10 000 km^2 land besloeg. Het werd ook wel het 'Bastergebied Noordwest-Gordonia' genoemd. Vilander overleed op 25 augustus 1888 te Hakskeen (Rietfontein).[5]

Drie jaar na zijn dood werd het noordoostelijk deel van Vilanders republiek ingelijfd bij Botswana (toen nog Brits Beetsjoeanaland). In 1902 hield de republiek op te bestaan.[6]

Vilander is een naam die niet in Nederland voorkomt.

1 In het Slavenregister 1762-1838 komen meer dan 200 inschrijvingen van een Philander/Filander voor. Zie ook: Hattingh 1982, p. 19-20: in de koopaktes van slaven (1658-1725) komen de namen Filander en Philander beide een keer voor.

2 CBG Familienamen, https://www.wiewaswie.nl/nl/zoeken/.

3 South Africa, Register of slaves, 1762-1838, https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:-QG6Z-842Z .

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Cupido Filander and Klara Afrika, 10 Jan 1810. Er is trouwens ook een huwelijksakte van Cupido Filander en Klara Afrika uit 1839 in Paarl; Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Cupido Filander and Klara Afrika, 17 Dec 1839.

5 Nienaber 1989, p. 897.

6 De Graaff 2017, p. 42-45.

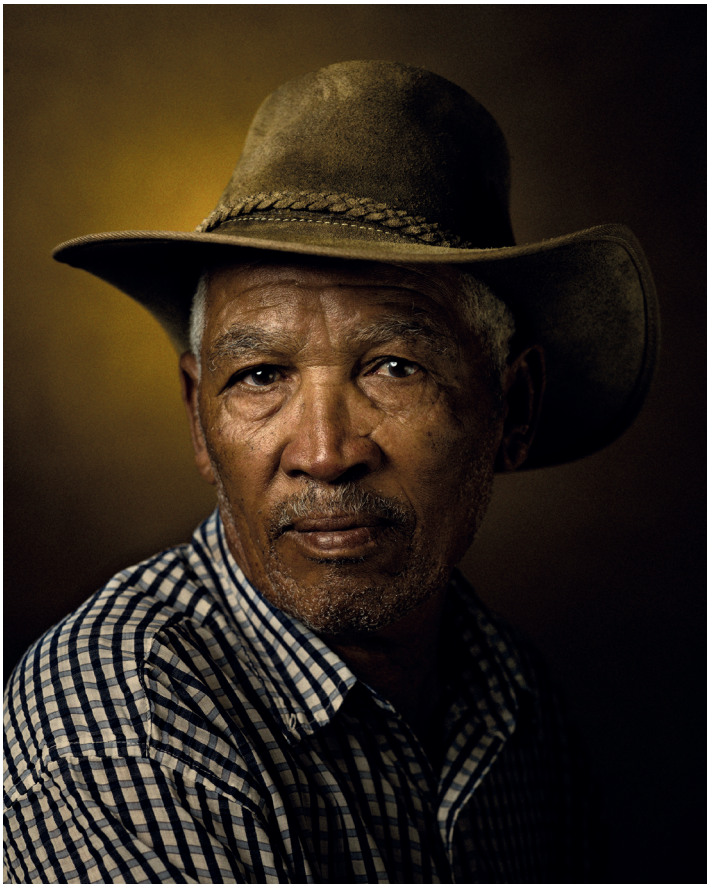

Barend Vilander. Foto Geert Snoeijer

Visman – Fishman

De naam komt voor de eerste keer voor in het *Daghregister* van Jan van Riebeeck, op 13 november 1652. De Vismans waren een Sonkwa (San) clan die vier- tot vijfhonderd zielen telde en voornamelijk leefde van 'de visserijen, langhs de clippen met vislijngjens …'[1]

Mogelijk is de familienaam Visman een overblijfsel uit de eerste jaren van de Nederlandse kolonie aan de Kaap. De naam werd in later jaren overigens vooral in Engelse vertaling (Fishman) geschreven.

Eerste vermeldingen als Khoisan achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: de overlijdensakte van Dina Visman; zij was rond 1847 geboren en werd 100 jaar oud.[2]

In 1892 trouwde Stuurman Vischman met Hester.[3]

Stuurman Visman, twee jaar oud, overleed in 1906.[4] Genoemde gebeurtenissen vonden allen in Oudtshoorn plaats.

Eerste vermelding als Fishman in een archief: het huwelijk van Stuurman Fishman en Kandaas Lakey, 29 juni 1857 in Oudtshoorn.[5]

Visman/Fishman is nooit een slavennaam geweest in Zuid-Afrika.[6]

Visman komt in Nederland als beroepsnaam voor; er zijn ongeveer 100 naamdragers.[7]

---

1 J. van Riebeeck, *Daghregister, Deel 1, 1651-1655* (eds. DB Bosman en HB Thom), Kaapstad 1962, https://archive.org/details/dagboek-van-jan-van-riebeeck/mode/2up?q=November.

2 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Dina Visman, 20 Aug 1947.

3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Stuurman Vischman and Hester Boontem, 12 Jan 1892.

4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Steewman(sic) Visman, 18 Feb 1906.

5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Steurman(sic) Fishman and Kandaas Lakey, 29 Jun 1857.

6 Wel in Suriname, waar de naam 3 x voorkomt. Zie Visman op https://www.wiewaswie.nl/nl/zoeken/.

7 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Visman&nfd_naam=Visman&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=. Anders dan in Zuid-Afrika is Visman in Nederland een beroepsnaam.

Vogelstruis – Volstruis

Tot aan de 19e eeuw in het Nederlands de gebruikelijke benaming voor de Struthio camelus, de grootste Afrikaanse loopvogel. Werd daarna in het algemeen spraakgebruik verdrongen door het woord 'struisvogel'.[1] Als huisnaam was Vogelstruis of Vogel Struys In Nederland in de 17e en 18e eeuw niet zeldzaam.[2]

Als familienaam was Vogelstruis juist wel zeldzaam en de naam is inmiddels uitgestorven.[3]

Dat Vogelstruis in Zuid-Afrika een Khoisan familienaam is geworden, heeft waarschijnlijk te maken met traditionele jacht- en/of liefdesdansen waarbij struisvogels worden nagebootst door de mannelijke dansers.[4] Een – in eigen ogen of die van anderen – uitzonderlijk goede danser kan de naam hebben aangenomen of gekregen.

Eerste vermelding van Vogelstruis als Khoisan achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: op 7 januari 1821 wordt het huwelijk tussen Kobus Samson en Hanna Vogelstruis gesloten in Bethelsdorp.[5]

Eerste vermelding als (het minder gangbare) Volstruis: op 20 september 1898 overlijdt Plaatjes Volstruis, 65 jaar oud, landarbeider te Goedmoedfontein (Port Elizabeth).[6]

---

1 Historische woordenboeken, https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M081373&lemma=vogelstruis&domein=0&conc=true.

2 J. Winkler, *De Nederlandse geslachtsnamen in oorsprong, geschiedenis en beteekenis* (Haarlem 1885), https://www.gutenberg.org/files/36077/36077-h/36077-h.htm, paragraaf 384.

3 In *wiewaswie* staan 85 vermeldingen, waarvan de laatste uit 1921. https://www.wiewaswie.nl/nl/zoeken/.

4 E.P. Nel, N. Meyer, 'Kô laat ons riel' (*Litnet* 2011), https://www.litnet.co.za/ko-laat-ons-riel/.

5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Kobus Samson and Hanna Vogelstruis, 7 Jan 1821.

6 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Plaatjes Volstruis, 20 Sep 1898.

Volmink – Velmink

In de jaren 1813-1817 werd in Griekwastad een aantal *Velminks* gedoopt.[1] De naam werd ook geschreven als Volmink, Vilmink en Vulmink. Bij sommige dopelingen staat in het doopboek aangegeven dat zij behoorden tot de 'Karoshebbers' – de vertaling van de Korana clannaam ≠Nam//'aikua.[2]

De stamgronden van de Karoshebbers lagen in het laatste kwart van de 18e eeuw aan de Oranjerivier, bij het huidige Augrabies.[3] *Volmink* is een verouderde schrijfwijze van het Afrikaanse *flamink* (flamingo), maar of de naam naar deze vogel verwijst is speculatie.[4]

De namen Velmink, Vulmink en Vilmink komen slechts sporadisch voor. Eerste vermelding van Volmink als Khoisan achternaam: het huwelijk tussen Jager Volmink en Sanna Michels te Bethelsdorp op 30 september 1810.[5]

1 Schoeman 2007, p. 58-59.
2 Du Plessis 2008, p. 351. Een karos is een deken van dierenvellen, ook wel gebruikt als mantel.
3 Nienaber 1989, xxxii-xxxiii.
4 Boshoff & Nienaber 1969, p. 227, p. 694.
5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Jager Volmink and Sanna Michels, 30 Sep 1810.

Waterboer

Nederlandse beroepsnaam; een Waterboer was iemand die schoon water (drinkwater) verkocht.[1] Soortgelijke namen zijn Groenteboer (verkoper van groente) en Visboer (visventer).[2] De naam Waterboer stierf in de 19e eeuw uit in Nederland.

Eerste vermelding in een Nederlands archief: Waterboer (voornaam onbekend) was getuige bij de doop van Jan Jansen in Steenbergen, 6 april 1636.[3]

Eerste vermelding van de familienaam in Zuid-Afrika: op 22 november 1807 wordt Andries Waterboer, ongeveer 18 jaar oud, gedoopt in Klaarwater (vanaf 1813 Griekwastad).[4] Oudste naamdrager: Jantje Waterboer senior, geboren in 1774 in Namakwaland, overleden in 1829 in Griekwastad.[5]

Andries Waterboer was volgens zijn overlijdensakte een zoon van Nicolaas Waterboer en Catharina van der Byl.[6] Van 1820 tot aan zijn dood in 1852 was hij kaptein van Griekwastad, als opvolger van Adam Kok II en Barend Barends.

Er zijn geen aanwijzingen dat de familienaam Waterboer door Nederlandse VOC-kolonisten naar de Kaapkolonie is gebracht. Mogelijk was het oorspronkelijk ook in Zuid-Afrika een benaming voor iemand die drinkwater verkocht.

---

1 J. Winkler, *De Nederlandsche geslachtsnamen In oorsprong, geschiedenis en beteekenis* (Haarlem 1885), https://www.gutenberg.org/files/36077/36077-h/36077-h.htm#pb286, § 148.

2 P.J. Meertens, *De betekenis van Nederlandse familienamen* (Naarden 1941), https://www.dbnl.org/tekst/meer035bete01_01/meer035bete01_01_0005.php.

3 West Brabants Archief te Brabant, DTB Dopen, Doop-, trouw- en begraafboeken Steenbergen, Bron: boek, Deel: 10, Periode: 1623-1638, Steenbergen, archief boz - 0903, inventarisnummer 10, 6 april 1636, NH doopboek 1623-1638. https://www.openarchieven.nl/wba:9eb9dadc-4865-11e1-9853-b7a7dd2b6a2a.

4 Schoeman 2007.

5 Cape Province, Kimberley, Probate Records of the Supreme Court, 1871-1937, entry for Jantje Waterboer, 1829.

6 Cape Province, Kimberley, Probate Records of the Supreme Court, 1871-1937, entry for Andries Waterboer, 1852. Zijn geboortejaar wordt door historici meestal als 1789 gegeven (zie o.m. C.J. Beyers (ed.), *DSAB* IV, p. 763).

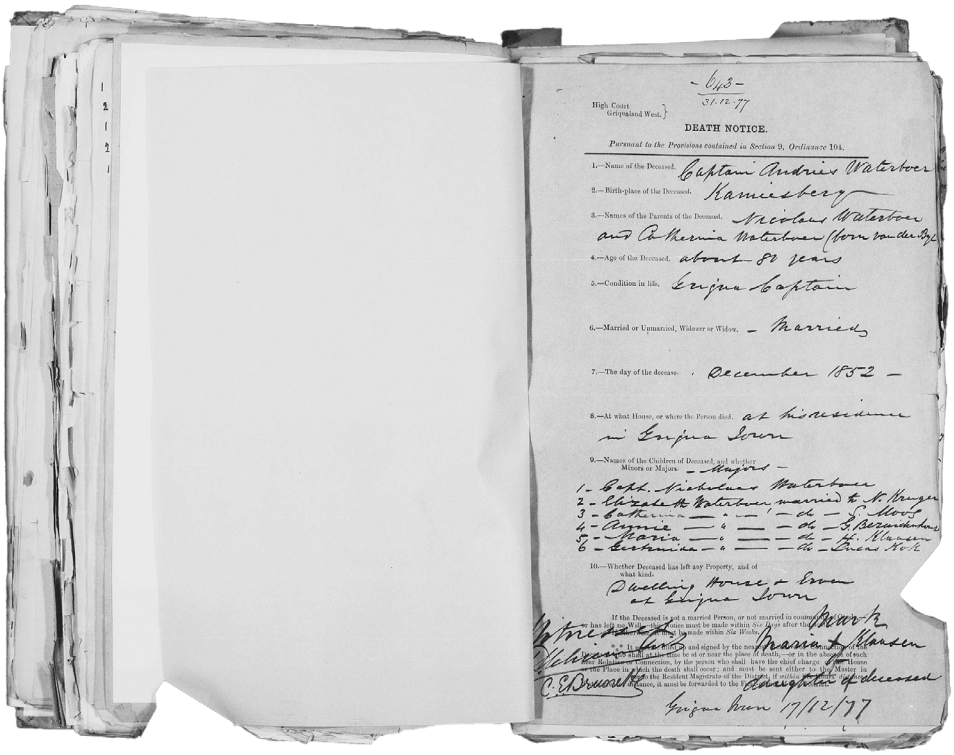

-643-
31-12-77

High Court
Griqualand West.

DEATH NOTICE.

Pursuant to the Provisions contained in Section 9, Ordinance 104.

1.—Name of the Deceased. Captain Andries Waterboer

2.—Birth-place of the Deceased. Kamiesberg

3.—Names of the Parents of the Deceased. Nicolaas Waterboer and Catherina Waterboer (born van der Byl

4.—Age of the Deceased. about 82 years

5.—Condition in life. Griqua Captain

6.—Married or Unmarried, Widower or Widow. — Married

7.—The day of the decease. December 1852 —

8.—At what House, or where the Person died. at his residence in Griqua Town

9.—Names of the Children of Deceased, and whether Minors or Majors. — Majors —

1 - Capt. Nicholaas Waterboer
2 - Elizabeth Waterboer married to N. Kruger
3 - Esther — — — do — L. Abrahams
4 - Agnes — — — do — L. Bezuidenhout
5 - Maria — — — do — H. Klaasen
6 - Catherina — — — do — Andries Kok

10.—Whether Deceased has left any Property, and of what kind.
Dwelling House in Griqua Town

If the Deceased is not a married Person, or not married in community [illegible] has left no Will, the Notice must be made within Six days after the [illegible] made within Six Weeks.

*** It [illegible] and signed by the nearest [illegible] Maria [illegible] Klaasen
[illegible] shall [illegible] be at or near the place of death, or in the charge of such
[illegible] Connection, by the person who shall have the chief charge of the House
in which the death shall occur; and must be sent either to the Master or
the Resident Magistrate of the District, if no [illegible] of deceased
C. P. Brussel Esquires, it must be forwarded to the [illegible]

Griqua Town 7/12/77

Akte Waterboer. Cape Province, Kimberly. Probate records of the Supreme Court 1871-1937

Wildschut

In onbruik geraakt Nederlands woord voor jager. Ook wel iemand belast met het schieten van wild ter voorziening in de voedselvoorraad in opdracht van iemand anders.[1]

In Zuid-Afrika wordt in november 1707 voor het eerst melding gemaakt van een kaptein Wildschut (geen clan of stam genoemd) die ruilhandel drijft met de VOC.[2] Rond 1779 ontmoet de Nederlandse ontdekkingsreiziger en militair Robert Jacob Gordon in het noordelijk binnenland een 'Familie der kleine Namaqûas' onder leiding van kaptein Ñoébe of Wildschut. Ñoébe heeft een 'gezagsrottan' (kapteinsstaf) van de VOC met zijn naam erop.[3]

Eerste vermelding van Wildschut als achternaam in een Zuid-Afrikaans archief: Steven Thomas Wiltschut trouwt op 12 februari 1736 met Johanna Helena de Koning.[4]

Eerste vermelding als Khoisan familienaam: Gerrit Wildschut, lid van het Corps Pandoeren op 3 augustus 1793.[5]

In (oudere) overlijdensaktes wordt geregeld melding gemaakt van de dood van honderdjarigen. Aangenomen mag worden dat het ten minste in een deel van de gevallen om een geschatte leeftijd gaat. Wellicht is dit ook het geval bij Rosette Wildschut, die op honderdjarige leeftijd op 31 mei 1917 in Fraserburg in het huwelijk treedt met de tien jaar jongere Willem Plaatjes.[6]

Er zijn ruim 1 000 Nederlanders met de familienaam Wildschut.[7]

---

1 Historische Woordenboeken, https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M086418&lemma=wildschut&domein=0&conc=true.

2 Godeé Molsbergen 1916 dl. 2, p. 9. In november 1707 eerste vermelding van kaptein Wildschut: https://www.dbnl.org/tekst/gode006reiz02_01/gode006reiz02_01_0004.php.

3 https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-T-1914-17-78.

4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, Steven Thomas Wiltschut, 1736.

5 De Villiers 1969, p. 294.

6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Willem Plaatjes and Rosette Wildschut, 31 May 1917.

7 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_lcnaam=-wildschut&gba_naam=Wildschut&nfd_naam=Wildschut&operator=eq&taal=.

Windvogel – Wintvogel

Windvogel is een voornaam en familienaam die verwijst naar een vroegere Hessekwa kraal.[1] In de West-Kaap herinneren nog twee boerderijnamen hieraan: *Windvogels Kraal* (Overberg) en *Windvoëlskraal* (Tuinroete).

Eerste vermelding als achternaam: Daniel Windvogel trouwde in 1791 met Amalia Cloete in Boschmansrivier, district Uitenhage. Ze kregen tien kinderen.[2] Jan Windvogel vertrok in 1803 van Bethelsdorp naar Kaapstad om dienst te nemen bij het 'Corps vrije Hottentotten'.[3] Hij deserteerde op 2 feb 1805, maar werd al snel gevangengenomen en ter dood veroordeeld.[4] Eerste vermelding van Windvogel als voornaam: Windvogel Saul, op de naamlijst *Corps vrije Hottentotten*, 30 november 1803.[5]

In de slavenregisters komt de naam twee keer voor; de oudste dateert uit 1826, als de elf jaar oude Windvogel, zoon van Spaas, geregistreerd wordt als slaaf van Pieter J.H. Barkhuyzen in George.[6]

In Nederland is Windvogel een weinig bekend spreektaalwoord voor de wulp, een trekvogel uit de familie van de Strandlopers (Scolopacidae).[7] Als familienaam komt Windvogel niet voor, wel de namen Ventevogel en Vindevogel. Mogelijk moeten die gelezen worden als 'gladde vogel', in de betekenis van een ongrijpbaar iemand. Oudste vermelding in een archief: Jan Vindevoghel, Maarke (België), 1396.[8] Windvogel is een inheems Zuid-Afrikaanse achternaam. Er is geen verband met Ventevogel of Vindevogel.

---

1 Nienaber 1989, p. 487. Ruwweg gelegen in de driehoek Caledon – Bredasdorp – Swellendam. Geen verdere uitleg.

2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Daniel Windvogel and Amalia Cloete, 25 Mar 1840.

3 De Villiers 1969, p. 250.

4 De Villiers 1969, p. 242, 301.

5 De Villiers 1969, p. 297.

6 Register of Slaves, 1762-1838, entry for Windvogel and Spaas, 21 Nov 1826.

7 IVDNT Historische Woordenboeken, https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M086504.re.343&lemma=windvogel&domein=0&conc=true.

8 CBG Familienamen, https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Ventevogel&nfd_naam=Ventevogel&info=documentatie&operator=eq&taal=.

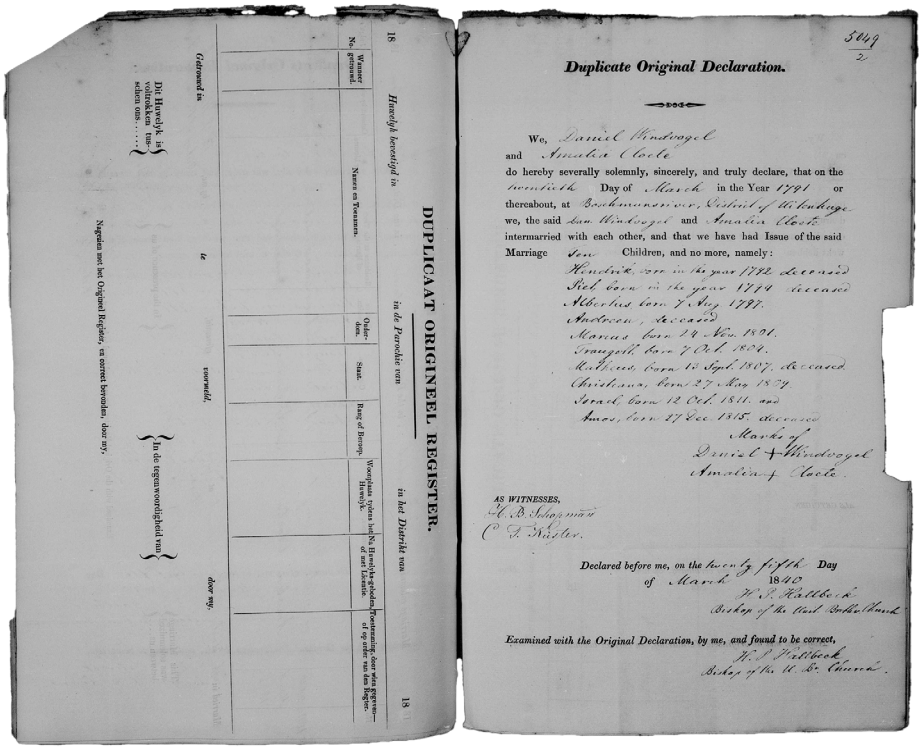

DUPLICAAT ORIGINEEL REGISTER.

Huwelijk bevestigd in ... in het District van ... 18

Gedoopt in ... te ... provincie ... door my.

Dit Huwelijk is voltrokken in de tegenwoordigheid van

Negatien met het Original Register, en correct bevonden, door my.

No.	Wanneer geboren.	Namen en Toenamen.	Ouderdom.	Staat.	Rang of Bezoep.	Woonplaats ouders ten tijde Huwelijks-sluiting.	Toestemming door wien gegeven of op welke wijze van den Regter.

5049
2

Duplicate Original Declaration.

We, Daniel Windvogel
and Amalia Cloete
do hereby severally solemnly, sincerely, and truly declare, that on the twentieth Day of March in the Year 1791 or thereabout, at Boschmansrivier, District of Uitenhage we, the said Dan Windvogel and Amalia Cloete intermarried with each other, and that we have had Issue of the said Marriage Son Children, and no more, namely:

Hendrik, born in the year 1792 deceased
Riel born in the year 1794 deceased
Alberhus born 7 Aug 1797.
Andreas, deceased
Marcus born 14 Nov 1801.
Traugott born 7 Oct 1804.
Helleres, born 18 Sept 1807, deceased
Christina, born 27 May 1809
Israel born 12 Oct 1811. and
Amos, born 27 Dec 1815 deceased

Marks of
Daniel + Windvogel
Amalia + Cloete

AS WITNESSES,
H. B. Shapman
C. D. Foster.

Declared before me, on the twenty fifth Day of March 1840
W. P. Hallbeck
Bishop of the Anti Episcopal Church

Examined with the Original Declaration, by me, and found to be correct,
W. P. Hallbeck
Bishop of the U. E. Church.

Akte Windvogel

Witvoet

Piet Witvoet was de Afrikaanse naam van *Xati≠aib*, die in de jaren 1820 kaptein was van de *Regshande*, een Korana clan in de huidige provincie Vrystaat. Zijn kapteinskap was maar tijdelijk: hij was een aantal jaar regent namens zijn zusters kind Goliat Yzerbek. Witvoet keerde zich fel tegen pogingen van het Berlijnse Zendingsgenootschap (BSG) om de Koranas onder Griekwa gezag te plaatsen, maar zijn verzet liep op niets uit: de Koranas verloren hun grond. In 1858 erkende Witvoet zijn nederlaag toen hij zich op hoge leeftijd op de zendingspost Bethanie ('Huis van de Armen') vestigde – gesticht door de BSG op wat tot voor kort de stamgrond van de Regshande Koranas was.

Eerste vermelding van de familienaam in een Zuid-Afrikaans archief: het overlijden van Piet Witvoet (niet de kaptein) op 25 juli 1916 in Bloemfontein; ouderdom en geboorteplaats worden niet genoemd.[1]

De oudste Witvoet in het archief: Titus Witvoet, 'n *Koraner*, geboren in Oranje Vrystaat in 1857, overleden te Reddersburg op 9 November 1949, in de ouderdom van 92 jaar.[2]

De naam Witvoet komt ook in Nederland voor. Van oudsher is het een naam die naar een opvallend lichaamsdeel verwijst – denk aan Platvoet, Ligtvoet, Hazevoet, Rouvoet, enz.

Er is geen aantoonbaar verband tussen de Nederlandse en Afrikaanse familienaam Witvoet.[3]

1 Orange Free State, Civil Death Registration, 1902-1954, Piet Witvoet in entry for Piet Witvoet, 1916.

2 Orange Free State, Civil Death Registration, 1902-1954, entry for Titus Witvoet, 9 Nov 1949.

3 Al passagierden negen VOC-opvarenden genaamd Witvoet enkele weken aan de Kaap in de 18e eeuw. Zie NA, *VOC-Opvarenden,* https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt&searchTerm=Witvoet&sortering=prs_voornamen&volgorde=asc.

Yzerbek – Yzerbeck

Ook geschreven als Ysterbek of Beck. Naam van een Korana kapteinsgeslacht. De bekendste was *!Uri-kx'amab*, beter bekend als Goliat Yzerbek, die rond 1830 Piet Witvoet opvolgde als leider van de Regshande Korana op Brandewijnsfontein (Vrystaat).[1] Yzerbek is Griekwa-Afrikaans voor 'geweer'.[2] Van Witvoet erfde Yzerbek het conflict met het Berlijnse Zendingsgenootschap (BSG). De strijd om Brandewijnsfontein, door de Berlijners omgedoopt in Bethanie, sleepte zich jarenlang voort. In 1879 gaf de inmiddels hoogbejaarde, 'verhongerde en verarmde' kaptein Yzerbek zich gewonnen en vestigde hij zich met goedkeuring van de BSG op Bethanie, waar hij in 1883 overleed.[3]

De oudste vermelding van de naam in een archief is die van Salomo IJzerbeck, geboren omtrent 1845. Het is niet bekend of hij familie was van kaptein Goliat. Salomo trouwde op 31 juli 1888 met Else Buffelpout [sic] in Pniel (Noord-Kaap).[4] De naam Yzerbek wordt op vele manieren geschreven, na 1900 ook als Beck. Sommige leden van de Regshande Korana namen niet Yzerbek maar Goliat(h) als familienaam aan.[5]

Yzerbek is een inheems Zuid-Afrikaanse naam.

Zie ook: Goliat

---

1 Inlichting M. du Plessis, email 22 april 2021. Er gaan verschillende verhalen over de band tussen Witvoet en Yzerbek. Ze kunnen volgens mondelinge overlevering óf oom en neef, óf grootvader en kleinzoon zijn geweest.

2 H. Hager, *Kloekreseppe en bak stories*. Resensie door Karin Brynard, 21/8/2015 Rapport (Zuid-Afrikaans dagblad).

3 W. van der Merwe, Die Berlynse Sendelinge van Bethanie (Oranje-Vrystaat) en die Kora, 1834-1856, *South African Historical Journal*, 17:1 (1985), p. 40-63, aldaar p. 63. A Schultze, In *Gottes Namen Hütten bauen*, p. 206.

4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Salomo Ijzerbeck and Else Buffelpout, 31 Jul 1888.

5 Zie overlijdensakte Izak Goliath, https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:DC2Q-13PZ.

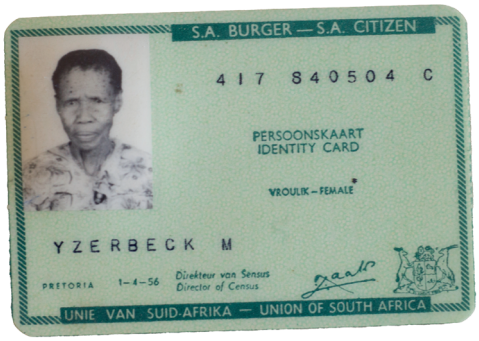
S.A. BURGER — S.A. CITIZEN

417 840504 C

PERSOONSKAART
IDENTITY CARD

VROULIK – FEMALE

YZERBECK M

PRETORIA 1-4-56 Direkteur van Sensus / Director of Census

UNIE VAN SUID-AFRIKA — UNION OF SOUTH AFRICA

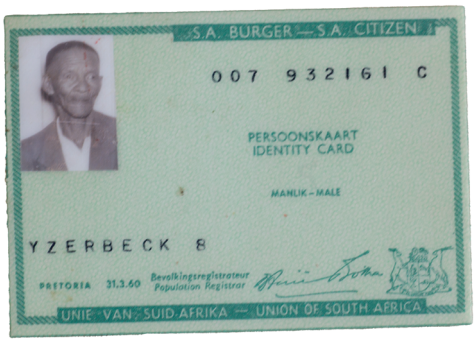
S.A. BURGER — S.A. CITIZEN

007 932161 C

PERSOONSKAART
IDENTITY CARD

MANLIK – MALE

YZERBECK S

PRETORIA 31.3.60 Bevolkingsregistrateur / Population Registrar

UNIE VAN SUID-AFRIKA — UNION OF SOUTH AFRICA

Namen van dagen

Achternamen in de vorm van de naam van een dag zijn, in tegenstelling tot maandnamen, niet allemaal afkomstig van slavennamen. Ook komen niet alle dagen voor als naam, of zijn ze zeldzaam.

In Nederland kent men alleen **Zondag**: In Nederlandse archieven komt de naam Zondag meer dan 15.000 keer voor. Maandag komt tussen 1676 en 1971 voor in Nederland, maar daarna niet meer.

De vroegste vermeldingen in Zuid-Afrikaanse archieven: In 1899 overlijdt Agnes **Maandag** (15) in Bedford. Zij is Fingo. Hermaans Maandag, `Xhosa/Kaffir', overlijdt in 1943.[1] De naam Maandag komt zo'n twintig keer voor, van wie veel vroeg overleden kinderen. De meesten waren Xhosa.

Dinsdag is niet aangetroffen in archieven.

Woensdag: De naam komt weinig voor. Anaatje Woensdag, getrouwd met Calon, geboren rond 1850, overlijdt op vijftigjarige leeftijd in Robertson. Bij ras is vermeld: Hottentot.2 Op 19 mei 1869 trouwt Likotsi Mfene alias Woensdag met Lydia Mfene.[3]

Kaaitjie **Woensdag**, getrouwd met Kortom, Hottentot volgens de akte, overlijdt in 1943 op 68-jarige leeftijd in Gordonia.[4]

In 1857 wordt Klaas **Donderdag** geboren; hij overlijdt in Namaqualand.5 Op driejarige leeftijd overlijdt in 1909 in Burghersdorp Donderdag; Kaffir staat er bij ras.[6] Verder komt de naam in de archieven nauwelijks voor.

1 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Emily Maandag.
2 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Anaatje Woensdag Calon, 09 Aug 1900.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Likotsi Mfene (Alias Woensdag) and Lydia Mfene, 19 May 1869.
4 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Kaaitje Kortom, Woensdag, 17 Nov 1943.
5 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Klaas Donderdag, 12 May 1907.
6 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Burghersdorp Donderdag, 9 Mar 1909.

Juman **Vrydag** trouwt op 12 november 1827 met Truy Orange op de missiepost Theopholis, Albany.[1] Jan Willem **Vrijdag** uit Amiel verkoopt Lat van Madagascar aan Cornelis Adriaens op 14 maart 1680.[2] Een tiental opvarenden van de VOC droeg de naam Vrijdag; ze waren afkomstig van verschillende plaatsen in Europa. Niet één van hen is naar de Kaap gegaan. Jan Willem was geen VOC-ambtenaar. In Nederlandse bronnen komt de naam Vrijdag pas voor het eerst in 1791 voor.

De in 1855 geboren Hans **Zaterdag**, overlijdt in Walis Kloof, Albany in 1926.[3] De naam komt nog een tiental keer voor: in de aktes staat bij ras Hottentot, Kafir of Mixed vermeld.

Dirk en Elizabeth **Zondag** werden op 25 maart 1793 lid van de Nederduits Gereformeerde Kerk, 'na belijdenis aangenomen'.[4] Vanaf 1685 besliste de hoge commissionaris H.A. van Reede dat slaven na 30 jaar dienst vrijburger konden worden. Voorwaarde was dat ze Nederlands konden spreken en belijdenis deden, waarmee ze lid van de kerk werden. Tevens moest een bedrag van f 100,- betaald worden.[5]

Lisbeth Kamfer, geboren **Zondag**, was geboren rond 1846 en overleed op 82-jarige leeftijd. Op haar overlijdensakte staat Hotnot. Er is ook een Europese tak: Mattijs Zondag was soldaat bij de VOC. Van oorsprong kwam hij uit Tripbats. Hij ging in 1730 uit dienst aan Kaap de Goede Hoop als vrijburger.

Op 28 september 1766 trouwt een Matthys **Zondag** met Dirkje Coetzee in Swartland.[6] De naam Mattys Zondag blijft een aantal generaties lang bestaan: in 1925 overlijdt een kind van Mattys Zondag; bij ras staat 'mixed'.[7] Verder altijd als Blank of European vermeld.

---

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Juman Vrydag and Truy Orange, 12 Nov 1827.
2 Boëseken 1977, p. 138.
3 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for Hans Zaterdag, 30 Jun 1926.
4 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Elizabeth Zondag, 25 Mar 1793.
5 Boëseken 1977, p. 46.
6 Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970, entry for Matthÿs Zondag and Dirkje Coetzee, 28 Sep 1766.
7 Cape Province, Civil Records, 1840-1972, entry for and Mattys Zondag.

Maandnamen

Al een paar maanden na zijn aankomst aan de Kaap verzocht Van Riebeeck om slaven: het lukte hem niet om de Khoi-Khoi aan het werk te krijgen. De eerste slaven kwamen van veel verschillende plaatsen: Madagascar, Bengalen, Ceylon, Kaapverdië, Guinee, Angola. De kopers en verkopers gaven de slaven andere namen, bijvoorbeeld van maanden en ook dagen.[1] De eigen namen waren te moeilijk en werden zo vereenvoudigd. Door de jaren heen zijn deze namen eigen namen geworden, zowel voornaam als achternaam.

Willem Adriaan van der Stel kocht slaven met bijna alle namen van maanden.

Op 13 mei 1699 kocht hij van zeeman Marinus Roeland van Amsterdam de slaven **Januarie**, **Februarie**, **Maart** en **Mei** voor 30 rijksdaalders per persoon. Van der Stel werd in dat jaar de tweede gouverneur van de Kaapkolonie, als opvolger van zijn vader Simon van der Stel.[2]

Op 23 januari 1700 kocht dezelfde van der Stel van Claas Decker: **Junius**, **Julius** en **Augustus**, allen van Madagascar. Van Heribertus van Dompselaar kocht hij de slaaf **December** en van Abraham van den Boogaard de slaaf **September** van Madagascar.

Op 25 januari 1700 kocht hij October van Madagascar van Abraham van den Boogaard en **November** van Madagascar van Heribertus van Dompselaar.[3]

Dat maakte dat hij slaven met namen van alle maanden van het jaar heeft gekocht, behalve April. Die naam komt elders wél voor:

Op 13 maart 1699 wordt **April** van de Kust verkocht door Joannes Hoffman, handelaar op de Dregterland namens Johan Mency in Batavia, aan Jan Hufke, op voorwaarde dat de slaaf nooit zal terugkeren naar Batavia of de Kust van Malabar.[4]

1 Boëseken 1977, p. 123.

2 W.A. van der Stel was gouverneur van 1699 tot zijn ontslag in 1707. Hij werd afgezet en in Holland ontboden voor onderzoek.

3 Boëseken 1977, p. 189-191.

4 Ibid., p. 188.

Niet alle namen van de maanden komen evenveel voor: er was kennelijk voorkeur voor bepaalde maanden. Juni en December komen niet veel meer voor. April daarentegen wel.

Maanden komen voor als voor-en achternaam en als losse naam en soms in verschillende spellingen, zoals January, Jannewarie, October, Oktober.

De vroegste vermeldingen in archieven als Khoisan naam:

Als achternaam komt de naam **January** in archieven voor het eerst voor in 1789, wanneer Hendrik January wordt geboren. Hij overlijdt in 1877 te Swellendam in zijn residentie Zuurbraak.[1] In de 19e eeuw komt de naam veelvuldig voor als achternaam.

In combinatie met een andere maand als voornaam: **October January** trouwt in 1839 met Hestje Kyster in Kruis Vontein, district Uitenhage [2]

Vroegste vermelding van **February**: Sanna February trouwt in maart 1824 met Daniel Picuur bij de Zendingspost van Theopolis, district Albany.[3]

In 1822 trouwen Cupido **Maart** en Lena Jaffa in Stellenbosch.[4]

In 1804 trouwen Ephraim **April** en Augusta April in Swellendam.[5] Esau April trouwt in 1805 met Florentina Fortuin bij de zendelingen van de London Missionary Society in Caledon. [6]

Bij de zendelingen van het Parijs Genootschap in Tulbagh trouwen in 1815 Martinus **Mei** en Christina Adamze.[7] Op 10 oktober 1824 overlijdt Susanna Mei in Riversdal.8

---

1 Cape Province, Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989, entry for Hendrik January, 1877.
2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for October January, 1839.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Daniel Picuur and Sanna February, 2 Nov 1824.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Cupido Maart and Lena Taffa, 30 Dec 1839 (registratie; huwelijk vond plaats in 1822).
5 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Ephraim Appel and Augusta April, 17 Oct 1804.
6 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Esau April and Florentina Fortuin, 1805.
7 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Martinus Mei and Christina Adamze, 1 Aug 1815.
8 Church of the Province of South Africa, Parish Registers, 1801-2004, entry for Sussana Mei, 10 Oct 1824.

Op de zendingspost van Hankey, Uitenhage wordt in 1832 het huwelijk ingezegend van Philip **Juny** en Saartje Boetseswa.[1]

Solomon **July** en Klara Abel laten hun huwelijk van 1814 registreren in Stellenbosch door de Zendelingen van het Parijse Genootschap.[2]

In Genadedal bij de zendelingen trouwen Cobus **Augustus** en Abigail Muisefanger in 1824.[3]

Daniel **September** en Friederika Vallentyn trouwden in Genadedal, Caledon in 1814.[4]

In 1811 trouwt Elizabeth **October** met Hendrik Cupido.[5]

Christina **November** trouwt in 1844 in Stellenbosch met Thomas Jacob Bath.[6]

Silphia **December** trouwt in 1820 met Christiaan Ram en het huwelijk wordt geregistreerd in 1839 bij de zendelingen van het Parijse Genootschap. Ze hebben bij registratie zeven kinderen die dan kennelijk allemaal nog in leven zijn.[7]

Alle namen van maanden die aanvankelijk slavennamen waren, zijn familienamen geworden.

In het slavenregister van Suriname bestaan de namen van maanden als achternaam ook: de naam Januarij komt bijvoorbeeld 240 keer voor.

---

1 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Philip Juny and Saartje Boetseswa, 29 Apr 1832.
2 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Salomon July and Klara Abel, 10 Mar 1814.
3 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Cobus Augustus and Abigail Muisefanger, 8 Jun 1824.
4 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Daniel September and Friederika Vallentyn, 25 Jan 1814.
5 Dutch Reformed Church Records (Stellenbosch Archive), 1690-2011, entry for Isaak Hendriks and Maria April, 23 August 1839.
6 Dutch Reformed Church Records (Stellenbosch Archive), 1690-2011, entry for Thomas Jacob Bath and Christina November, 15 Oct 1844.
7 Civil Marriage Records, 1840-1973, entry for Christiaan Ram and Silphia December, 15 Jan 1820.

Bronnen

Atkinson, D. en B. de Graaff. (December 2021). Overlooked by history: The intangible heritage of Cornelius Kramer, missionary to the Griqua (1801-1815), *South African Journal of Cultural History 35*(2), 68-91.

Botha, C.G. (1921). *The French Refugees at the Cape.* Cape Town: Cape Times.

Boëseken, A.J. (1977). *Slaves and Free Blacks at the Cape, 1658-1700*. Kaapstad: Tafelberg.

Boshoff, S.P.E. en G.S. Nienaber. (1967). *Afrikaanse Etimologieë*. Pretoria: Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns.

Bredekamp, H.C. (1987). "Tot Afschrikt van Andre": die V.O.C.-Regstelsel en geweld ten opsigte van die Khoisan aan die Kaap, 1677-1705, *Kronos, 12,* 8-32.

Brynard, K. (2015, 21 augustus). Hager, H., Kloekreseppe en bak stories. Resensie. *Rapport*, Kaapstad: Media24.

Coertzen, P. (1988). *The Huguenots of South Africa 1688-1988.* Cape Town: Tafelberg.

De Kock, W.J. (1968-1987). *Suid-Afrikaanse biografiese woordeboek/Dictionary of South African Biography I-V*. Pretoria: Nasionale raad vir sosiale navorsing.

De Villiers, C.C. en C. Pama. (1981). *Geslagregisters van ou Kaapse Families*. Kaapstad: A.A. Balkema.

De Villiers, J. (1969). *Hottentot regimente aan die Kaap 1781-1806* [Masterscriptie]. Universiteit van Stellenbosch.

Donselaar, J. van. (1989). *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands*. Muiderberg: Coutinho.

Du Plessis, M. (2018). *Kora: A Lost Khoisan Language of the Early Cape and the Gariep*. Pretoria and Cape Town: Unisa Press, in collaboration with South African History Online.

Engelbrecht, J.A. (1936). *The Korana: An account of their customs and their history with texts*. Cape Town: Maskew Miller.

Erasmus, P. (2015). *The Battle at Mamusa: The Western Transvaal border culture and the ethno-dissolution of the fast functioning Korana polity*. Bloemfontein: UJ Press.

Graaff, B. de. (2016). *Ik, Yzerbek*. Schiedam: Scriptum.

Graaff, B. de. (2019). *Barend Barends: Die vergete kaptein van Danielskuil*. Paternoster, Paternoster: Paternoster Books.

Godeé Molsbergen, E.C. (1916-1922). *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd*, Dl. I, II en III. Den Haag: Martinus Nijhoff.

Halford, S.J. (ca. 1950). *The Griquas of Griqualand*. Cape Town & Johannesburg: Juta.

Hatting, J.L. (1982, 20-22 april). *Naamgewing aan slawe, vryswartes en ander gekleurdes* [Referaat]. Eerste Internasionale Suider-Afrikaanse Naamkundekongres, Universiteit van Natal, Durban.

Heese, H.F, (1987). Kriminele sake: Hofuitsprake aan die Kaap 1700-1750. *Kronos*, *12*, 33-42.

Hunt, T.H. (2020). *The Platberg Wesleyan Mission Station, 1833-1865: A landscape revealed* [PhD dissertation]. University of Witwatersrand, Johannesburg.

Kicherer, J.J. (1805). *An Extract from the Rev. Mr. Kicherer's Narrative of His Mission in South Africa; together with a Sketch of the Public Conference with the Hottentots in London, Nov. 21, 1803*. Wiscasset: Babson & Rust.

Luther, J, F. Pheiffer en R.H. Gouws (Red.). (2015). *HAT*: *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (6e uitgawe). Kaapstad: Pearson.

Maingard, L.F. (1921). *Bantu studies: A journal devoted to the scientific study of Bantu, Hottentot & Bushman*. Johannesburg: University of Witwatersrand Press. https://archive.org/details/bantustudiesjour00lfma/mode/2up.

Malherbe, V.C. (1979). The life and times of Cupido Kakkerlak, *Journal of African History, 20*(3), 365-378.

Muller, S. (1909). *De reis van Jan Cornelisz. May naar de Ijszee en de Amerikaansche kust 1611-1612*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.

Nienaber, G.S. en P.E. Raper. (1983). *Hottentot (Khoekhoen) place names*. Durban: Butterworth.

Nienaber, G.S. (1989). *Khoekhoense stamname: 'n Voorlopige verkenning*. Pretoria: Academia.

Pama, C. (1983). *Die Groot Afrikaanse Familienamenboek*. Kaapstad: Human & Rousseau.

Paravicini di Capelli, W.B.E.; W.J. De Kock (Red.). (1965), *Reize in de binnen-landen van Zuid-Africa: Gedaan in die jaare 1803*. Kaapstad: Van Riebeeck-Vereniging. Originele tekst uit 1803-1804 op DBNL: https://www.dbnl.org/tekst/para016reiz02_01/para016reiz02_01_0028.php.

Raper, P.E, L.A. Möller en L.T. du Plessis. (2014). *Dictionary of Southern African Place Names*. Johannesburg: Routledge.

Ross, R. (1974). The Kat River, Rebellion and Khoikhoi nationalism: The fate of an ethnic identification. *Kronos: A Journal Of Cape History, 24*(1), 91-105.

Ross, R. (1975). The Kora Wars on the Orange River, 1830-1880. *Journal of African History, XVI*(4), pp. 561-576.

Schoeman, K. (2007). *Griekwastadse doopboek*, *1807-1824*. Kaapstad.

Schoeman, K. (2002). *The Griqua Captaincy of Philippolis*, *1826-1861*. Pretoria: Protea Book House.

Schoonees, P.C. (Red.). (1974). *Woordeboek van die Afrikaanse Taal* (3e editie). Pretoria: Staatsdrukkerij.

Schultze, A. (2005). *In Gottes Namen Hütten bauen*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Sijs, N. van der. (2008). *Chronologisch woordenboek. De ouderdom en herkomst van onze woorden en betekenissen*, op DBNL: https://pure.knaw.nl/ws/files/463220/CW-dbnl.pdf

Stow, G.W. (1905). *The native races of South Africa*. London: Sonnenschein.

Theal, G.M. (1919). *History of South Africa from 1873 to 1884, volume 2*. London: Allen & Unwin. https://ia800205.us.archive.org/18/items/historyofsouthaf02theauoft/historyofsouthaf02theauoft.pdf

Van der Merwe, E.G. (1989). *Die ontwikkeling, stand en toekoms van Afrikaans in SWA/Namibië* [PhD dissertatie]. Potchefstroom.

Van der Merwe, W. (1985). Die Berlynse Sendelinge van Bethanie (Oranje-Vrystaat) en die Kora, 1834–1856, *South African Historical Journal, 17*(1), 40-63.

Van Wyk, B.E. en J. de Beer. (2022). *Medisinale en Eetbare Plante van Boesmanland*. Johannesburg: UJ Press. https://www.sarao.ac.za/wp-content/uploads/2023/04/Medicinal_edible_plants_Bushmanland.pdf.

Van Wyk, G.J. (Red.). (2003). *Etimologiewoordeboek van Afrikaans*. Stellenbosch: WAT.

Waldman, L. (2000), *Christian Souls and Griqua Boorlings: Religious and Political Identity in Griquatown* [Phd dissertatie]. Kaapstad.

Winkler, J. (1885). *De Nederlandse geslachtsnamen in oorsprong, geschiedenis en beteekenis*. Haarlem: H.D. Tjeenk Willink.

Online bronnen

Anon, *Bedeutung und Geschichte unserer Vornamen und Nachnamen*, https://www.bedeutung-von-namen.de/forum/nachname-kleinpass-kleinpass

Dierks, K., *Biographies of Namibian personalities* (2003), https://www.klausdierks.com/Biographies/Biographies_A.htm

Dictionary of South African English, Corrected Edition (2023), https://dsae.co.za/

De Bijbel https://www.debijbel.nl/wereld-van-de-bijbel/kennis-achtergronden/bijbelse-personen/

Brabandere, F. de. (2010). *Woordenboek van de familienamen in Zeeland*, https://www.naamkunde.net/wp-content/uploads/2010/01/WZF-Debrabandere.pdf

Camissa Museum, Kaapstad, https://camissamuseum.co.za/

CBG Familienamen, https://cbgfamilienamen.nl/nfb/index.php

Family Search, https://www.familysearch.org/nl/, hierin:

- Civil Marriage Records, 1840-1973
- Methodist Parish Registers, 1822-1996
- Church of the Province of South Africa, Parish Registers, 1801-2004
- Cape Province, Civil Records, 1840-1972
- Dutch Reformed Church Registers (Cape Town Archives), 1660-1970
- Probate Records of the Master of the High Court, 1834-1989
- Register of Slaves, 1762-1838
- Dutch Reformed Church Records (Stellenbosch Archive), 1690-2011

Find a Grave, http://www.findagrave.com

Gemeente Amsterdam Stadsarchief, https://archief.amsterdam/

Hessequa Local Municipality, https://www.hessequa.gov.za/about-us/

House of names, https://www.houseofnames.com/
Instituut voor de Nederlandse Taal, *Historische woordenboeken,* https://gtb.ivdnt.org/search/
JSTOR, Global Plants, https://plants.jstor.org/
Kamat, Suryanatha, *Itihasa academy* (2015), https://itihasaacademy.wordpress.com/
Liebenberg, H., Indigenous place names in VOC Cape documents, *Research Gate*, 17 juni 2021, https://www.researchgate.net/publication/352488170_INDIGENOUS_PLACE_NAMES_IN_VOC_CAPE_DOCUMENTS/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19
Meertens Instituut, *Onderzoek en documentatie van taal en cultuur in Nederland*, https://www.knaw.nl/en/institutes/meertens-institute
Nationaal Archief, *VOC- Opvarenden. Periode 1699-1794*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00444?activeTab=nt
Nationaal Archief, *Slavenregisters Suriname 1816-1863*, https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-slavenregisters-1816-1863
Nel, E.P. en N. Meyer. (2011). *'Kô laat ons riel'*, https://www.litnet.co.za/ko-laat-ons-riel/
Nieuw Israëlitiesch Weekblad, https://niw.nl/
Open Archieven, https://www.openarchieven.nl/
Rensburg, C. van, 'Vier eeue Afrikaans, 1700-1800', https://aie.univie.ac.at/oor-afrikaans/gister-en-vandag/vier-eeue-afrikaans/na-1658/.
Robertson, D. The First Fifty Years Project: A project to transcribe and publish copies of records relating to individuals who lived at the Cape (Cabo da Boa Esperança / de Caep de Goede Hoop / Die Kaap die Goeie Hoop) during the first decades of the settlement after 1652. https://www.e-family.co.za/ffy/index.htm
Sijs, N. van der, *Etymologiebank*, https://etymologiebank.nl/
Upham, M.G., https://mansellupham.wordpress.com/
De VOC-site, https://www.vocsite.nl/index.php
Woorden.org, Nederlands Woordenboek, https://www.woorden.org

How We Published This Book Sustainably

The African Studies Centre Leiden strives to produce and disseminate a wide range of Africa related knowledge that will inform, inspire, and motivate readers of all generations. The production of knowledge, however, can have unintentional damaging and irreversible side effects on the environment. Unnecessary use of harmful materials, polluting transportation methods and the use of toxic substances in printing techniques are just a few examples of how hard copy books can have a negative impact on the environment.

We want future generations to enjoy our publications just as much as the current generation. That is why the African Studies Centre Leiden wants to publish its work in the most sustainable way, with an eye for the natural environment and all living organisms that it is home to.

This book was printed on Rebello (cover) and Everprint (interior) paper, made from 100% recycled paper. We used glue that is less burdensome to the environment than conventional book glue. Finally, our book cover is made from recycled plastic.

Do you want to contribute to sustainability yourself? Please pass this book on to others after you have finished with it.

If you have any further suggestions on how to make this book more sustainable, please let us know!

Occasional Publication 52

Kennis van de herkomst en betekenis van familienamen draagt bij aan identiteitsvinding, een actueel onderwerp binnen de Khoisan bevolking in Zuid-Afrika. Nederlands klinkende namen blijken toch verschillende oorsprongen te hebben, zoals een Nederlandse stamvader, een rechtstreekse vertaling naar het Nederlands vanuit de inheemse taal, of etymologische wortels uit een slavernijverleden.

Dit onderzoek concentreert zich bovendien op een tot nog toe onderbelicht gedeeld immaterieel cultureel erfgoed van Nederland en Zuid-Afrika. In dit boek worden historische en culturele banden van de 'bruin gemeenskap' in Zuid-Afrika met het koloniale verleden van Nederland in beeld gebracht.

Bart de Graaff was historicus, journalist en een groot kenner van Afrikaanssprekende gemeenschappen in Zuid-Afrika en Namibië. Hij publiceerde onder andere 'Ik Yzerbek', 'Nederlands als poort naar Afrika' en 'Barend Barends, de vergeten kapitein van Danielskuil'.

Miriam Grootscholten is historisch letterkundige, gespecialiseerd in West- en Zuid-Afrikaanse fictie en non-fictie. Zij recenseerde hierover voor onder andere www.afrikanieuws.nl. Momenteel is zij werkzaam als onderzoeker en docent Nederlands als tweede taal.

africanstudies centre leiden

www.ascleiden.nl